

T.C

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE BİR MİZAH GAZETESİ: GEVEZE GAZETESİ

SERVET ÜL

DANIŞMAN
DOÇ. DR. TANER ASLAN

AKSARAY- 2017

MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE BİR MİZAH GAZETESİ: GEVEZE GAZETESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERVET ÜL

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AKSARAY- 2017

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 3(üç) yıl sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN
Adı: Servet
Soyadı: ÜL
Bölümü: Tarih
İmza:
Teslim Tarihi: 23.05.2017

TEZİN
Türkçe Adı: Meşrutiyet Döneminde Bir Mizah Gazetesi: Geveze Gazetesi

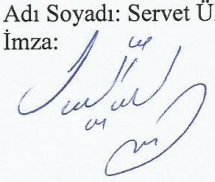
İngilizce Adı: A Humor Magazine During The Constitutional Period: Geveze Magazine

i

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı: Servet ÜL
İmza:

ii

TC

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ ONAY SAYFASI

Servet ÜL tarafından hazırlanan "Meşrutiyet Döneminde Bir Mizah Gazetesi: Geveze Gazetesi "başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından **oy birliği** / ~~**oy çokluğu**~~ ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Tahsin ASLAN
Tarih / Aksaray Üniversitesi

Üye Yrd. Doç. Dr. Tekin TUNÇER
Nevşehir HBV Üniversitesi

Üye: Yrd. Doç. Dr. Eyyüp Sabri ŞEŞ
Aksaray Üniversitesi

Tez savunma tarihi: 15/05/2017

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 25.05.2017 tarih ve 2017/15 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrenci
Servet ÜL

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE BİR MİZAH GAZETESİ:
GEVEZE GAZETESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERVET ÜL
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
NİSAN 2017

ÖZET

Bu tez çalışmasında Osmanlı'nın son döneminde aktif bir şekilde oluşma yoluna giden gazete ve önceleri gazete eki olarak akabinde de ayrı ayrı bir dergi niteliği taşıyan mizah dergilerine değinilmiştir. Mizah basını, Osmanlı coğrafyasında var olan taşlama, Nasreddin Hoca Fıkraları, Hacivat Karagöz gibi ortaoyunlarının daha yazınsal bir şekli olmasından kaynaklı ciddi yapıda halk tarafından sevilmiş eserler ortaya konulmuştur. Siyasi yönden de ciddi manada devleti, devletin yaptıklarını eleştiren bir yanı olan bu dergiler kimi zaman kapatılma kararları ile karşı karşıya kalmıştır. Bu çalışmada Geveze Gazetesi'nin yapısı, içeriklerini, çıkış yaptığı yıllardaki ülkede nelere başkaldırının olduğunu, hangi konularda karikatür çizimlerinin yapıldığı anlatılacaktır.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler: Mizah, Geveze Gazetesi, Osmanlı

Sayfa Adedi : 160

Danışman : Doç.Dr. Taner ASLAN

A HUMOR MAGAZINE DURING THE CONSTITUTIONAL PERIOD: GEVEZE MAGAZINE

SERVET ÜL

AKSARAYUNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONALSCIENCES

ABSTRACT

In this thesis study, the newspaper which went to the way of becoming active in the last period of the Ottoman Empire, and the humor magazines which carried the character of a magazine separately as a newspaper article before the beginning were mentioned. The humor press, the grinding that exists in the Ottoman geography, Nasreddin Hodja Fıkraları, Hacivat Karagöz have been presented with works loved by the public because of the more literary form of middle games. These magazines, which criticize the state and the state in the serious way in the political direction, are sometimes confronted with decisions to be closed down. In this work, it will be told which cartoon drawings were made about the structure, content, contents of the magical humor magazine, what was rebellion in the country in the year of departure.

Science Code:

Key Words: Humor, Humor Magazine, Ottoman

Page Number: 160

Supervisor: Doç.Dr. Taner ASLAN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER TABLOSU
TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU ..... ….i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ii
JURİ ONAY SAYFASI…….. iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER i
İçindekiler Tablosu i
ŞEKİLLER LİSTESİ v
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ vi
GİRİŞ 1
1. BÖLÜM 2
1. MİZAH ANLAYIŞI VE TARİHSEL SEYRİNDE GEVEZE MİZAH GAZETESİ 2
1.1. Mizah Kavramı 2
1.2. Mizah Anlayışı 3
1.3.Osmanlı Devleti'nde Mizah 4
1.4.Osmanlı Devleti'nde Mizah Dergilerinin Tarihsel Seyri 5
1.5.Geveze Mizah Gazetesi'nin Özellikleri 13
1.6. Yeni Geveze (İstanbul 1910) 18
2. BÖLÜM 22
2. GEVEZE MİZAH DERGİSİNİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ 22
2.1. Karikatürler 22
2.1.1. Karikatürlerin Dağılımı 23
2.2. Basın-Sansür 26
2.2.1. İki Kişi Arasında 27
2.2.2. Basın Temalı Metinlerin Dağılımı 28
2.3. Mizah-Hiciv 30
2.3.1. Şaşarım 31
2.3.2. Evvel Bilmez İdik Şimdi Meydana Çıktı 31
2.3.3. Mizah-Hiciv İçerikli Metinlerin Dağılımı 32
2.4. Hürriyet-Meşrûtiyet 33
2.4.1. Meşrutiyet İdarenin Tesisi 34

2.4.2. Hâtıra Gelir miydi?.....35
2.4.3. Hürriyet – MeşrûtiyetTemalı Metinlerin Dağılımı.....35
2.5. İstibdad.....36
2.5.1. İstanbul'da Enginizasyon Şubeleri.....37
2.5.2. İstibdad Temalı Metinlerin Dağılımı.....38
2.6. İttihat ve Terakki Cemiyeti.....38
2.6.1. Ma'ruzat.....39
2.6.2. İttihat ve Terakki Metinlerin Dağılımı.....41
2.7. Hafiyeler.....41
2.7.1. İki değirmenci arasında.....43
2.7.2. Matbaamıza Varid Olan Varaka:.....43
2.7.3. Hafiyelik Temalı Metinlerin Dağılımı.....44
2.8. Şahıslar.....44
2.8.1. Nevha-i Yetimhane.....46
2.8.2. Ebülhüda Gidiyor.....47
2.8.3. Şahıs Temalı Metinlerin Dağılımı.....48
2.9. İç Siyaset –İçişleri.....49
2.9.1. Mühim Bir Tedbir.....50
2.9.2. Ufak Vergiler Yâhud Duhûliye.....50
2.9.3. İçişleri ile İlgili Metinlerin Dağılımı.....51
2.10. Seçimler.....52
2.10.1. Bütün Vatan Kardeşlerine.....53
2.10.2. Seçim Temalı Metinlerin Dağılımı.....53
2.11. Memur.....54
2.11.1. Mahalle Kahvesinde.....54
2.11.2. Memur Temalı Metinlerin Dağılımı.....55
2.12. Polis ve Polis Kıyafeti.....56
2.12.1. Polislerimiz.....56
2.12.2. Polis Tensikatı.....58
2.12.3. Polis Temalı Metinlerin Dağılımı.....58
2.13. Tensîkat.....58
2.13.1. Hariciye Nezaret'inde.....59
2.13.2. Tensîkata Dair.....59
2.13.3. Tensikat Temalı Metinlerin Dağılımı.....60
2.14. Dış İlişkiler-Dış Siyaset.....60
2.14.1. Hariciyemiz.....60

2.14.2. Dâhili - La Turki'den 62
2.14.3. Dışişleri Temalı Metinlerin Dağılımı 63
2.15. Bulgaristan Meselesi 63
2.15.1. Türk ve Bulgar Ordularının Mukayesesi 64
2.15.2. Bulgaristan Temalı Metinlerin Dağılımı 65
2.16. Avusturya Meselesi 65
2.16.1. İki Kişi Arasında 67
2.16.2. Hamiyetli Vatandaşlarımızdan Ricamız: 68
2.16.3. Avusturya Temalı Metinlerin Dağılımı 68
2.17. Telgraflar-Dış Haber 69
2.17.1. Telgraflar 69
2.17.2. Makedonya Vukuatı 70
2.17.3. Ajans Atmasyonal 71
2.17.4. Telgraflar – Dış Haber Temalı Metinlerin Dağılımı 72
2.18. Toplumsal Aksaklıklar 73
2.18.1. Ne Zaman Kurtulacağız 74
2.18.2. İnanmayınız 75
2.18.3. Toplumsal Aksaklık Temalı Metinlerin Dağılımı 75
2.19. Asayiş 76
2.19.1. Esrar Keşan Kulübü 77
2.19.2. Varaka 77
2.19.3. Asayiş Temalı Metinlerin Dağılımı 78
2.20. Vapurlar ve Şirket-i Hayriyye 78
2.20.1. Hala Eskisi Gibi! 79
2.20.2 Vapur Temalı Metinlerin Dağılımı 80
2.21. Yangınlar 80
2.21.1. Yangın Harabeleri 81
2.22.2. Kadıköy'ünden Aldığımız Bir Varaka 83
2.22.3 Yangın Temalı Metinlerin Dağılımı 83
2.23. Rüşvet 84
2.23.1. Muhammed Ali'nin Denâeti 84
2.23.2. Rüşvet Temalı Metinlerin Metinlerin Dağılımıı 85
2.24. İane-i Milliye 85
2.24.1. İane-i Milliye 85
2.24.2. İâne Temalı Metinlerin Dağılımı 86
2.25. Kadın 86

2.25.1. Kadınlar Cemiyeti....87
2.25.2. Türk Kadınları....87
2.25.3. Kadın Temalı Metinlerin Dağılımı....89
2.26. Ramazan Ayı....89
2.26.1 Muhâsebe-i Ramazan....90
2.26.2. Ramazan Mektubu....91
2.26.3. Ramazan Temalı Metinlerin Dağılımı....92
2.27. Lügat....92
2.27.1.Lügat....92
2.27.2. Lügat Başlıklı Metinlerin Dağılımı....93
3. BÖLÜM....95
GEVEZE GAZETESİ HABER DİZİNİ (1-63. SAYILAR)....95
SONUÇ....126
KAYNAKÇA....139

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Gülme – Mizah İlişkisi…….....4
Şekil 2. Diyojen Gazetesi …...…….....8
Şekil 3. Çaylak Gazetesi ……...…….....9
Şekil 4. Kalem Dergisi ……..……10
Şekil 5. Kalem Dergisi Peçesiz Kadın Figürü ……...…….……11
Şekil 6. Kalem Dergisi Eski Talebe ve Muallim…...……..……..…….…….....12
Şekil 7. Kalem Dergisi -Osmanlıca ve Fransızca Metni…….....13
Şekil 8. Geveze Gazetesi 1. Sayısı 1. Sayfası (6 Ağustos 1875)……...…..…….…..14
Şekil 9. Geveze Gazetesi 1. Sayı 1. Sayfa (15 Ağustos 1908……...…….....16
Şekil 10. Yeni Geveze Gazetesi - 19 Mayıs Hareketleri…….….....17
Şekil 11. Yeni Geveze Gazetesi 1. Sayı 1. Sayfa (14 Mart 1910)……..….....19
Şekil 12. Karikatür: Geveze 1909 …….....21
Şekil 13. Karikatür: Hain İzzet ……..…..23
Şekil 14. Karikatür: Hafiyeler ……..……..….....43
Şekil 15. Karikatür: Bahriye Nazırı Recep Paşa ……..……....….....46
Şekil 16. Karikatür: Ebulhüda ……..…….....48
Şekil 17. Karikatür: Avusturya Malları ……..……..….....……...68
Şekil 18. Karikatür: Boyacı Çocuk ve Adam ……..……...……..…132
Şekil 19. Karikatür: Alime-i İstibtad- Gayretli Ey Kahramanlar ……..….....132
Şekil 20. Karikatür: Baba ve Oğul ……..…….....133
Şekil 21. Karikatür: Maliyemizin İstikbaldeki Hali Ve Terkimiz…….....……134
Şekil 22. Karikatür: İstibtad ……..……..…….....……..134
Şekil 23. Karikatür: Millet Düşmanı Alçakların Hapishanedeki Halleri…...……...135
Şekil 24. Karikatür: Büyük Ada Hapishanesi ……..…….....……...135
Şekil 25. Karikatür: Ratıp Paşa'nın kapana tutulması ……..…...…….136
Şekil 26. Karikatür: İstibdad Azmanlarından Birisiyle Mülakat …….....136
Şekil 27. Karikatür: Berber ……..…….....137
Şekil 28. Karikatür: Gazeteciler: Biz De Mebus Olacağız Biz de!…….....138
Şekil 29. Karikatür: Bulgar İstiklali…….……..……..…….....138

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

TDK	: Türk Dil Kurumu
s	: Sayfa
No	: Numara
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
M.K	: Milli Kütüphane

GİRİŞ

Mizah anlayışını, Türk toplum yapısında esasında çok fazla eskilere götürmek mümkündür. Mizah kavramı, yaşamın komik ve anlamsız olan yanları ile ilgili olan değerlendirme kabiliyetidir. Osmanlı'da toplumun mizansel basına ilgi ve alaka göstermesi var olan gülmece geleneğinden kaynaklanmaktadır. Toplumumuzdaki, Bektaşi fıkraları, Nasrettin Hoca, Karagöz, Orta Oyunu ve Meddah gibi halk destanları, fıkraları, koşukları halkı mizah dergilerine bir nevi çok öncelerden hazırlamıştır (Gündoğan, 2014:2).

Mizah dergileri, Osmanlı içerisinde ilk çıktığı zamanlarda Batı hâkimiyeti taşımasından dolayı yurt dışından kopya edildiği için çok fazla ilgi noktası olmamış, daha ileriki senelerde halkın dilini kullanarak Türk basın tarihinde kendine bir yer edinmiştir.

Geveze Gazetesi de Osmanlı Döneminde var olan diğer mizansel yapılardan etkilenmiş bir kaynak olarak literatüre geçmiştir. Mizansel yapıların büyük bir kısmı, hükümetle, saltanatla devletin hemen hemen tüm kesimini ilgilendiren kısımları ile ilgili eserler ortaya koymaktadırlar.

Bu çalışmanın birinci bölümünde mizah kavramı, Osmanlı Dönemi'nde mizahın nasıl bir yol izlediği, mizansel dergilerin tarihsel seyri dile getirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Geveze Gazetesi'nin yapısal ve içerik özellikleri dile getirilmiş olup, en fazla değinilen konu başlıkları hakkında genel bilgiler verilip gazete içerinde yer alan bu konu başlıklarıyla bağlantılı yazıların dizinine yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise, Geveze Gazetesi'nin haber dizinine yer veriliş olup 63 sayının her birinde hangi sayfada hangi haberler yapılmış bunlara değinilmiştir.

1. BÖLÜM

1. MİZAH ANLAYIŞI VE TARİHSEL SEYRİNDE GEVEZE MİZAH GAZETESİ

1.1. Mizah Kavramı

Eleştiri sanatı insanoğlunun tarihi serüveni kadar uzun ve kapsamlı bir geçmişe sahiptir. Dünyadaki ilk insan toplulukları ile birlikte hayata geçen ve o günden bu yana sürekliliğini muhafaza eden eleştiri sanatı, insanlığın topluluk biçiminde hayatlarına devam etmesinin doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Topluluklar şeklinde yaşamına devam eden insanoğlu, yeri geldiğinde toplumun iç dinamiklerini, liderlerini, yöneticilerini bile eleştiri oklarının hedefi haline getirmiştir. Yöneltilen bu eleştiriler, ilgili toplumun aksayan yönleriyle, o toplumdaki insanların birbirleriyle olan ilişkilerini de içine alan geniş bir yelpazeden beslenmektedir. Kişiler, duygularında mevcut olan bu "eleştiri yapma, birilerini eleştiriye maruz bırakma" ihtiyaçlarını farklı alternatiflerle harekete ve aksiyona dökmüşlerdir. Eleştiriler kimi zaman bir gazete sütununda, kimi zamansa bir meydanda yapılan boykotla, vb. biçimlerle gözle görünür bir şekle bürünmüştür (Ardıç 2009:1).

Toplumlar arasında veya toplumun kendi içinde yapılan eleştirili ifade yöntemlerinden bir tanesi de hiç kuşkusuz mizahtır. Eleştirilecek olayla veya kişiyle ilgili doğrudan söylenemeyenler, mizahın kendine has üslubuyla üstü örtülü ve çok daha etkin bir ifade yöntemi ile belirtilebilmektedir.

Mizah kavramına bakıldığında ise, bu kelime esas itibarıyla Arapça kökenli olup, Türkçe Sözlükte karşılığı "gülmece" olarak ifade edilmiştir (TDK, 2005: 1104). Mizah kelimesinin İngilizce karşılığı olan "humor" kelimesi de Latince kökenli "humere" kelimesinden türetilmiş bir kelime olup "nemli" anlamına gelmektedir (Yardımcı, 2010:2). Bugün Türkçede kullanılan "bir işi sulandırmak" yani bir işi komikliğe vurmak, güldürücü unsurlarla ifade etmek deyiminin buradan geldiği düşünülebilir. Türkçe yazında yer alan farklı mizah tanımları şu şekilde ifade edilebilir:

"Hakikatin güldürücü kısımlarını açığa çıkaran sanat türüdür" (Larousse, 1972: 852).

"Olayların gülünç, alışılmadık ve çelişkili kısımlarını yansıtan, insanı eğlendirirken düşündürme veya güldürme sanatıdır" (Britanica, 1986: 628).

"Seslendiği insanı, hangi oranda olursa olsun, sağlıklı olarak güldürebilen her şey" (Nesin, 1973: 16).

“İçinde hayatın herhangi bir yönüne veya bir insana dair zayıf bir nükte, bir şaka, ince bir alay bulunduran, tarzıyla okuyanı tebessüm ettirten yazı ve manzumeler” (Karataş, 2004:324).

Mizahı mizah yapan en önemli unsur hiç kuşkusuz içerisinde barındırmış olduğu eğlendirme ve güldürme unsurları olmasının yanı sıra mizahın temelinde eğlence; kırmadan, incitmeden ince alaylı bir anlatım gibi unsurlar yer alır ve neredeyse bütün uluslarda mizah, bu iki saç ayağı üzerinde şekillenir (Yardımcı, 2010:2-3).

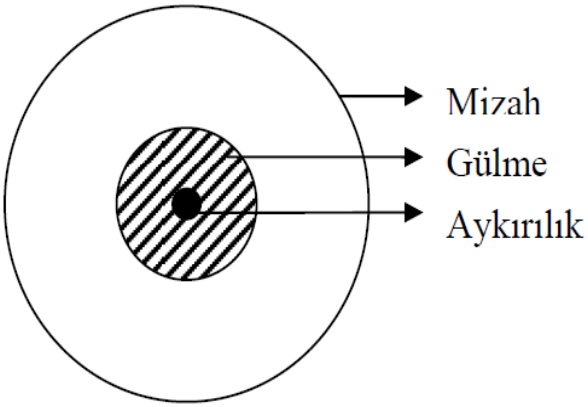
Mizah, yapısında var olan bu “güldürme” faktörü sayesinde toplumsal aksaklıkların yok edilmesi işleminde ve toplumun bir eğitim seviyesine çıkmasında önemli rol üstlenmiştir. Söz konusu bazı aksaklıklar sadece mizahın güldürücü yanıyla aktarılabilmiş ve sorunlar böylelikle aşılmıştır. Dolayısıyla mizah, içerisinde barındırdığı güldürü objesinin yanında; toplumsal, siyasi, ekonomik sorunlar üzerinde de düşündürücü bir işlev görmektedir (Ölçekci, 2016:174). Fry’ın (1987:70) ifadesiyle; “binlerce yıldır mizah insan hayatının önemli bir parçası olmuştur. Bu önemini geçmişte olduğu kadar gelecekte de koruyacağı düşünülmektedir.”

1.2. Mizah Anlayışı

Mizah aracılığıyla eleştirilen kişi veyahut toplumsal aksaklıklar, nihayetinde gülen insanlar ve çözülen sorunlar görülecektir. Bu da mizahın isteğine ulaşmış olduğunun önemli bir amacıdır.

İçerisinde gülme eylemini barındıran mizahın özünde ciddi bir “aykırılık” mevcuttur. Mizah anlayışı ile ilgili bir misal vermek gerekirse; herhangi bir gazetede okuduğumuz “köpeğin ısırdığı çocuk” haberi bize gayet sıradan gelirken “adamın ısırdığı köpek” haberi ciddi derecede komik gelebilecektir. Mizansel olarak yapılan adamın ısırdığı köpek haberi için muhtemelen güleriz. İlk haberin gayet sıradan gelişi ve tüm gülüşümüzü diğer habere saklamamızın ana sebebi ikinci haberin içinde mevcut tuttuğu “aykırılık” durumudur (Ardıç, 2009:2).

Mizah ve gülme anlayışı arasındaki bağlantıyı aşağıdaki şekilde görsel bir şekilde açıklayabiliriz.

Şekil 1. Gülme – Mizah İlişkisi (Ardıç, 2009:2)

Mizah gazeteleri, yazıyla birlikte çizimleriyle güldürmeyi başarmıştır (Kılıçer, 2012:80) . Konu "gülme" olduğunda dimağımızda "Neye ve kime göre gülme?" sorusu meydana gelmektedir. "Gülme eylemi'' bireylerin bulunmuş olduğu zamana ve mekâna göre değişkenlik gösterdiği gibi kültürler de bu değişkene sebep olmaktadır. Örneğin, Amerika'da hayatına devam eden bir kişinin gülmüş olduğu duruma Türkiye'de hayatına devam eden başka bir kişinin aynı tepkiyi vermesini beklemek fazlasıyla iyimserlik olacaktır. Bunun yanında da "gülme" kavramı, meydana getirmiş olduğu toplumun ortak kültür öğelerinden bir tanesi olarak görülmektedir. Görülen bir yaklaşıma, anlatıma, esere, eyleme ya da duruma toplumsal olarak gülebilmek toplumsallık bilincinin yerleştiğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Her ulusun kendine has mizah anlayışının esasında, diğer uluslarla aralarındaki doğal olan kültürel farklılıklar neden olmaktadır. Tüm bu kültürel farklılıkların da haricinde toplumda meydana gelen politik, ekonomik ve sosyal vb. olaylar da toplumların mizah anlayışını yönlendirmektedir. Bu durum, insanların toplum halinde yaşamak zorunda olmasının doğal bir sunucu şeklinde görülmektedir(Ardıç, 2009:2).

"Gülme eylemi'' ile girift bir halde bulunan mizah sanatında ayrıca, tüm sisteme, despot yönetime, padişaha, devlete, muhalife, dinsize, dini bütüne yani kendinden olmayanı aşağılamadan, bir başkaldırı boyutu da bulunmaktadır (Ölçekci, 2016:174).

1.3.Osmanlı Devleti'nde Mizah

Halk edebiyatı içerisinde aktif olarak görülen taşlama biçimi, Osmanlı Devleti'nde mizah yapımına zemin hazırlamıştır. Kaynağını buradan alan mizansel yapımı, çok hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Mizah, taşlamanın daha kapsamlı bir hali olarak geniş yer

bulmuştur. Bir halkın ihtiyacından ve alaya alınan konuya gülecek "önceden oluşmuş" bir gruptan doğan mizahın tutucu tarafını bu duruma benzer biçimde ele alırsak mizah, aydın bir topluluğun bilhassa geçiş evrelerinde, aidiyet bilinci oluşturma işleyişinde kendine bir tanım bulmaya yardımcı olan parametrelerini teste tâbi tutmasını sağlayabilir (Canner, 1997: 25).

Osmanlı mizah hareketliliğinin tarihine bakıldığında iki dönemi birbirinden ayırt etmek önem taşımaktadır. 1870-1877 seneleri arası dönem, mizah hareketliliğinin ivme kazandığı bir evredir. Bu dönemde yaklaşık 20 tane Osmanlıca mizah dergisi yayınlanmış ancak 8 Mayıs 1877'de Heyet-i Mebusan tarafından mizah dergileri yasaklanmıştır (Bozaslan, 2016:158). Sultan Abdülhamid Han Dönemi'nde mizah ve taşlamanın sansüre maruz kaldığı ve önceki yıllarda ivme kazanan hareketliliğin ülke toprakları dışına taşındığı seneler olarak bilinir ve bu dönem ara dönem olarak isimlendirilir (Georgeon, 1998: 25). Takvimler 1908 yılını gösterdiğinde ise Jön Türk hareketinin[1] ertesi de mizah basının hızla geliştiği dönem olarak kayıtlara geçmektedir (Bozaslan, 2016:158).

1870'li yıllarda hiç şüphesiz resimleri vasıtasıyla geleneksel basından daha fazla okuyucuya hitap edebilmesinde yatmaktadır. Her şeyden evvel o dönemde, toplum içinde okuma yüzdeleri oldukça kısıtlıydı; insanlar kıraathanelerde toplanıp mahdut olan okuma yazmaları ile okuma faaliyetini yerine getirirlerdi. Mizah dergileri de bir kıraathanede okunma durumuyla çok fazla hemhal olunur bir yapıda idi (Davulcu & Temel, 2015:859) . Okuma yazmayı bilmeyen bir toplum için, taşlamanın çizilmiş ve resmedilmiş hali olarak görülen mizah, anlaşılabilir nitelikteydi ve mizansel basın da toplumun ihtiyaç duyduğu bir gereklilik şeklinde gün yüzüne çıkmıştı. Mizah basınında kullanılan resim, toplum üzerinde daha büyük bir etki meydana getirme gücüne haizdi.

1.4.Osmanlı Devleti'nde Mizah Dergilerinin Tarihsel Seyri

Batı'da tarihi daha eskilere gitmekle birlikte, Osmanlı'da ilk gazeteler aşağı yukarı Tanzimat Dönemi'ne denk gelmektedir. Tanzimat ile birlilikte devlet, Batı'ya sırtını dönen bir topluluk değil bilakis yüzünü Batı'ya dönen bir görünüm kazanmış; idari, askeri, mali pek çok alanda Batı tarzı bir usul benimseyen Osmanlı, gazetecilik alanında da bu dönemde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu minvalde Osmanlı'da ilk mizah dergisi 1852

[1] Genç Osmanlılar – Jön Türkler olarak adlandırılan bu aydın grup, Namık Kemal, Ali Suavi, Şinasi, Ziya Paşa ve Agah Efendi gibi isimler yer almaktadır. Bunlara ek olarak idari kademede Mithat Paşa, Hüseyin Avni Paşa, Mütercim Rüştü Paşa gibi isimler yer alır. Çeşitli gazetelerde özgürlük, eşitlik, hak, hürriyet gibi konuları ele alan bu grup zamanla Osmanlı Devleti'nin siyasal ve sosyal hayatında önemli yer edinmiştir (Burak, 292).

yılında tek sayısı yayınlanan "Boşboğaz Bir Adem" dergisidir. Buna ilave olarak 1856 yılında "Meğu" dergisi de yayınlanan ilk mizah dergileri arasındadır (Demirkol, 2010:693). Burada önemli olan husus bu dergilerin dilinin Türkçe olmadığıdır.

1870'li yıllardan sonra ise ilk Türkçe mizah dergisi, bir gazete eki olarak yayın hayatına başlamıştır. Ali Raşid ve Filip Efendi tarafından kurulmuş olan Terakki Gazetesi'nin 14 Mayıs 1870 tarihli eki ilk Türkçe mizah dergisi olmuştur (Demirkol, 2016:693). Yine Terakki Gazetesi tarafından haftanın iki günü "Letaif-i Asar" isminde bir mizah dergisi daha yayınlanmış ve bu dergiler Türk yazılı mizahının prototipini oluşturmuşlardır (Bozaslan, 2016:157). İlk Türkçe mizah dergisi olan Terakki Dergisini, 24 Kasım 1870 tarihinde yayın hayatına başlayan "Diyojen"in Türkçe nüshası izlemiştir. Ebuzziya Tevfik, Diyojen'de yazılan yazılar için "Diyojen sayesinde fikirlerimizi yayabildik. Ciddi bir şekilde söyleyemeyeceklerimizi mizahi bir üslupla yazabiliyorduk" (Tevfik, 1973: 185) demektedir.

Osmanlı Devleti içerisinde, ilk mizah gazetesi olarak bilinen Diyojen'den başka, 1873-1877 seneleri arasında yayınlanan Çıngıraklı Tatar ve Hayal gazeteleri yayınlanır. Bu arada Meddah, Latife, Kamer, Geveze, Şafak, Kahkaha, Tiyatro, Şarivari Çaylak, Medeniyet, adlı mizah yayınları da bu dönemde oluşturulmuş ve bu eserler adları sık bir şekilde duyulan kısa dönemli yayınlar olarak tarihimizde yerini almıştır (Seyhan, 2013:498). Bunların içerisinden Şafak, Kahkaha, Geveze, Meddah gibi dergiler yabancı asıllı Osmanlılar tarafından çıkarılmıştır ve hepsinin ortak yanı Diyojen'e benzemeleridir (Özer, 1991:225).

Dört defa kapatılmayla karşı karşıya kalan Diyojen, 1870 senesinde İstanbullu bir Rum olan Teodor Kasap tarafından kurulmuştur. Bu dergi otoriteyle karşı karşıya gelişin ilk ve en somut örneği haline gelmiştir ve mizah süreli yayınları içerisinde Batılı anlamda ilk yazılı mizah gazetesidir (İnan, 2016:5). Osmanlı Devleti'nin toplumda geniş anlamda kendine yer bulan ilk mizah gazetesi olarak da bilinen Diyojen, fiçısında İskender ile konuşmayı devam ettiren bir Yunan filozofunu gösteren ilk sayfasındaki fotoğraf dışında ortalama bir buçuk yıl resimsiz biçimde basılmıştır. Diyojen'de mizahi resim ilk kez 26 Mayıs 1872 senesinde 121. sayıya ulaştığında yayınlanmıştır (Georgeon, 1998: 24).

Derginin ilk kapatılma sebebi, dördüncü sayısında İran Şahı'nın Bağdat'ı ziyaretini aktarırken etrafındakilerin sayısını ciddi oranda abartı göstermesinden kaynaklıdır. Gazete bu mizansel yaklaşım sonucunda 1,5 ay süreliğine kapatılmaya maruz kalır (Demireğer,

2008: 2). Diyojen dergisinin ikinci kez kapatılma durumuna ise, 14. ve 15. sayılarında yayımlamış olduğu fıkralar zemin hazırlamıştır. Gazete 15 gün süre ile kapatılma cezasına çarptırılmıştır. Diyojen üçüncü kez kapatılmasına da 28. sayısında Namık Kemal tarafından yapılan ve Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'yı kedi figürüne benzeterek hiciv eden "Kedi Mersiyesi"[2] isimli bir manzume sebep olmuştur. Diyojen'in 132. sayısı içinde Kedi Mersiyesine ek olarak bir de "Köpek Mersiyesi" yayımı yapıldı. Dönemin hükümeti bu mersiyeden ciddi şekilde rahatsız oldu ve dergiye 133. sayısında yayımlanan bir uyarı metni gönderdi (Demireğer, 2008: 2).

Diyojen'in yayın hayatında karşılaştığı son kapatılma da 179. 180. ve 182. sayılarında Rus Çarı ve Mısır Hidivi İsmail Paşa ve Rus Başbakanı Gorçakof ile Rus elçisi İgnatiyef'in ağızlarından hayali mektuplar aktarması üzerine gerçekleşmiştir (İnan, 2016:7-8). Bu hayali mektupları Hakayikul Vakayi gazetesi ciddiye alarak "Devlet ileri gelenleri ağzından sahte mektup yazmak" biçiminde yorumlanmış ve dergi ciddi eleştirilerin hedefi olmuştur. Diyojen'in bu konuya ilişkin yaptığı savunma hükümeti ikna edememiş ve Diyojen tamamen kapatılmıştır. Kapatılma ilanında "Diyojen gazetesi mizaha mahsus bir gazete olduğunu bahane ederek adab-ı umumiye ve kaide-i hükümetin gösteremeyeceği bir yolda idare-i lisan etmeyi itiyat etmiş ve tashih-i usul etmesi için defatle ihtar ve tenbih ve birkaç kere tatil edilmiş ise de gene mesleğinde ısrar ve 179, 180 ve 182 numaralarında dahi bazı zevat-ı fihamın şan ve haysiyetine dokunacak isnidatı şamil imzalarıyla sahte mektuplar neşretmek faciasına kadar ihtiyar etmiş olduğuna ve bu haliyle devamı asla caiz olamayacağına binaen 12 Mart 1867 tarihli kararname mucibince işbu tarihten itibaren külliyen fesih ve ilga" edildiği ilan edilmiştir (Gündoğdu, 1998: 222).

[2] Bu mersiye çok tutulmuş ve Çaylak gazetesi 23. sayısında "Diyojen'in Kedisi" başlığı ile aynı isimle yayımlanmıştır. (Demireğer, 2008: 2).

Şekil 2. Diyojen Gazetesi

(http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/2003)

Sultan Abdülaziz Dönemi'nin başlıca siyasi olayları, Balkanlar'da her geçen gün artan ve aktif olarak birbiri arkasına gelişen ayaklanma hareketleridir. Balkan uluslarının hızlı bir şekilde silahlanması ve Batı'nın çeşitli oyunları neticesinde bölgedeki olaylar 1876'dan sonra önemli derecede hız kazanmıştı. Abdülaziz'den V. Murat'a ondan da II. Abdülhamid'e olmak üzere Osmanlı tahtı bir yıl içinde üç kez isim değiştirmek zorunda kaldı. Sırbistan ve Karadağ'da ayaklanmaların önüne geçilemedi. İşte Çaylak Tevfik isimli bir Türk tarafından çıkarılan ilk mizah gazetesi olan Çaylak, böyle bir ortamda yayın hayatına başladı (Özer, 1991:225). 1 Aralık 1876'dan 26 Haziran 1877'ye kadar 162 sayı yayınlayan Çaylak Gazetesi, Balkanlar'daki ayaklanmalara çok önem vermiştir. Çaylak Gazetesi hemen her sayısında Balkanlar'daki bu ulusçuluk hareketlerini işlemiş ve hükümetin ciddi manada dikkatini çeken karikatürleri aktif şekilde kullanmıştır. Olaylar ertesinde yakalanan bir Sırp komitesi liderinin perişan haldeki karikatürünü büyük bir zevkle vermiştir (Czygan, 1999: 26). 24 Temmuz 1877 tarihine gelindiğinde ise mevcut

Hayal ve Çaylak dergileri kapatılmış ve böylelikle 1908 yılına kadar Osmanlı'da yayınlanan Türkçe mizah dergisi kalmamıştır (Demirkol, 2016:694).

Şekil 3. Çaylak Gazetesi

(http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/2003)

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra Avusturya 1908 yılında Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini açıklamıştır. Avusturya'nın Bosna- Hersek'i ilhak etme durumu, Osmanlı Devleti'nde bu durum aleyhine büyük bir protestonun başlamasına zemin hazırlamıştır. Fakat Osmanlı'nın içinde bulunduğu koşullar sebebiyle bu ilhaka karşılık ellerinden pek bir şey gelmeyen hükümet yetkilileri, İngilizlerin başlangıçtan beri desteklediği taviz kopartma politikasını hayata geçirerek Avusturya mallarını boykot etme kararını yinelemişlerdir. Ülkede beş ay boyunca sürecek boykot, Kalem Dergisi'nde yayınlanan karikatürlerle çok iyi biçimde tasvir edilmiş ve kamuoyuna aktarılmıştır. Osmanlı Devleti'nin bütün kurumları tarafından başlatılan bu boykot çağrısı, kamuoyunda da ciddi derecede ses getirmiştir. Avusturya aleyhine-deyim yerindeyse- topyekûn başlatılan bu boykot girişimi sonucunda Osmanlı Devleti, ilhaktan beş ay sonra Avusturya ile bir anlaşmaya varmış ve Avusturya, Bosna-Hersek'e karşılık 2,58 milyon Osmanlı Lirası vermeye razı olmuştur. (Elmacı, 1999: 48-53).

Osmanlı Devleti'nde gayrimüslim kişilerin ve toplulukların kamuoyuna sunmuş oldukları mizah basımları da vardır. Bunlardan bir tanesi de Osmanlıların birliğini ifade eden

“Osmanlılık” rüyasını canlandıran Jön Türk devriminin ertesinde Türkçülük gerçeği karşısında, Osmanlılık rüyasını en kısa zamanda dağıtmak amacıyla yayın hayatına atılan Embros Dergisi’dir (Uslucan, 2015:16). Bu dergi Rum Ortodoks değerleri sistemini benimser ve onu tartışma konusu yapan ya da sadece ona karşı bir alternatif sunan hemen her şeye muhalefet eder. Kadınların özgürlüğü, geleneklerin çözülmesinin ürkütücü bir işareti olarak algılanmaktadır. Kısacası, derginin yayıncısı Makridis’in söylemine göre Embros Dergisi’nde, o dönem İstanbul’undaki orta halli Rum zihniyetinin genel çizgilerini ayırt edebilmek mümkündür (Canner, 1997: 25).

Şekil 4. Kalem Dergisi [3]

Türk karikatürünün öncüsü sayılan Kalem, Salah Cimcozve Celal Esat Arseven’in öncülüğündeki Türkçe ve Fransızca olmak üzere üç yıl süre ile yayınlanmıştır. II. Abdülhamit Dönemi, akabinde de İttihat ve Terakki yönetimi aleyhindeki eleştirileriler nedeniyle 1911 yılında kapatılmıştır (Ardıç 2009:11) .

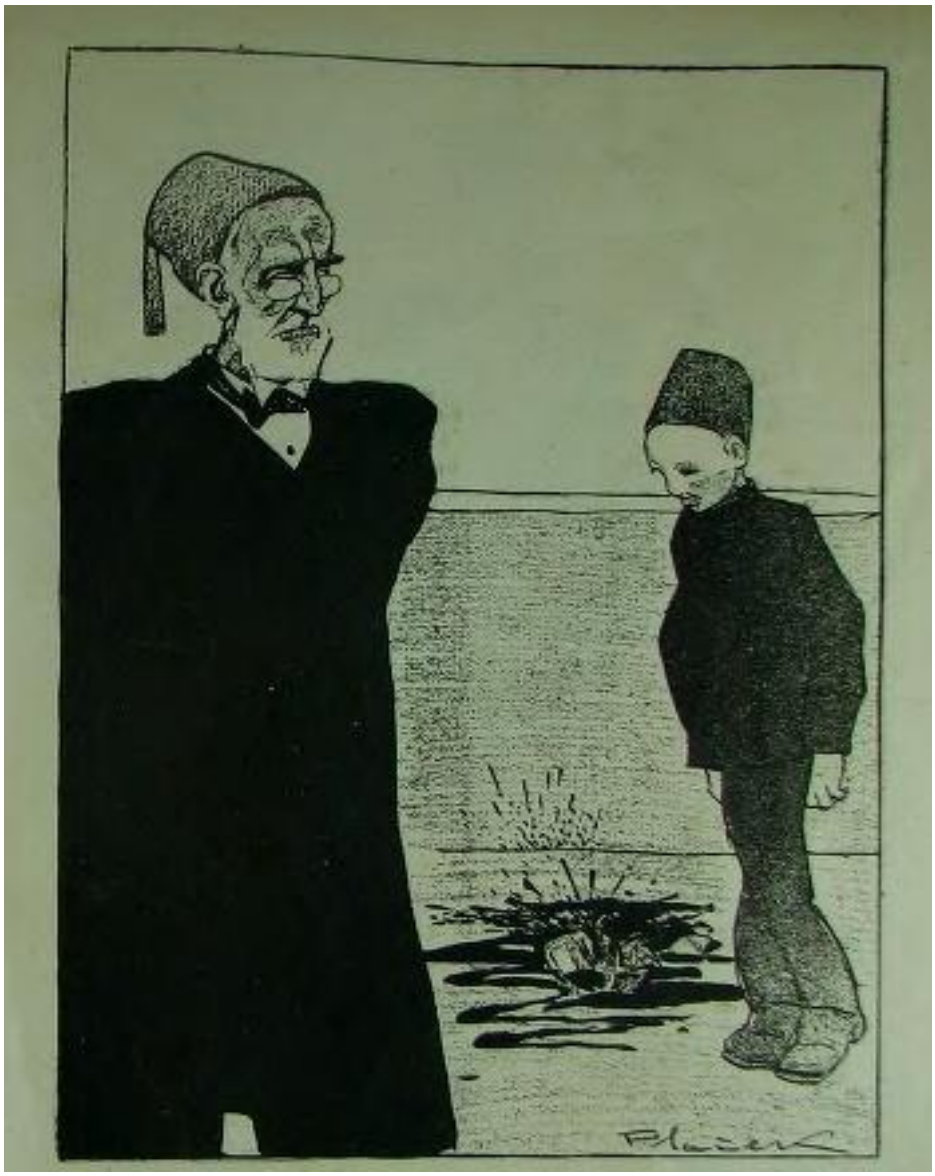
[3]http://listelist.com/osmanlidan-bugune-mizah-dergisi/

Şekil 5. Kalem Dergisi Peçesiz Kadın Figürü

(http://www.goodreads.com, Tarih Yok)

Özgürlük ve eşitlik sloganlarıyla ilan edilen II. Meşrutiyet, kadınların beklentilerine yanıt veremedi. Kadınların bu dönemde yönetimden beklentileri karikatürlere de yansıdı. Kalem dergisi, yayında olduğu yıllar içerisinde ilk kez peçe takmayan kadın karikatürü yaparak gündelik olaylara farklı bir bakış açısı getirmiştir. 1908'de Kalem dergisinde yayımlanan yukarıdaki karikatürde sanki "Korkarız yakında siz uçarsınız da" der gibi...

Şekil 6. Kalem Dergisi 1908 – 1911 yıllarındaki Eski Talebe ve Muallim Karikatürü(http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/)

VOYAGE A SALONIQUE

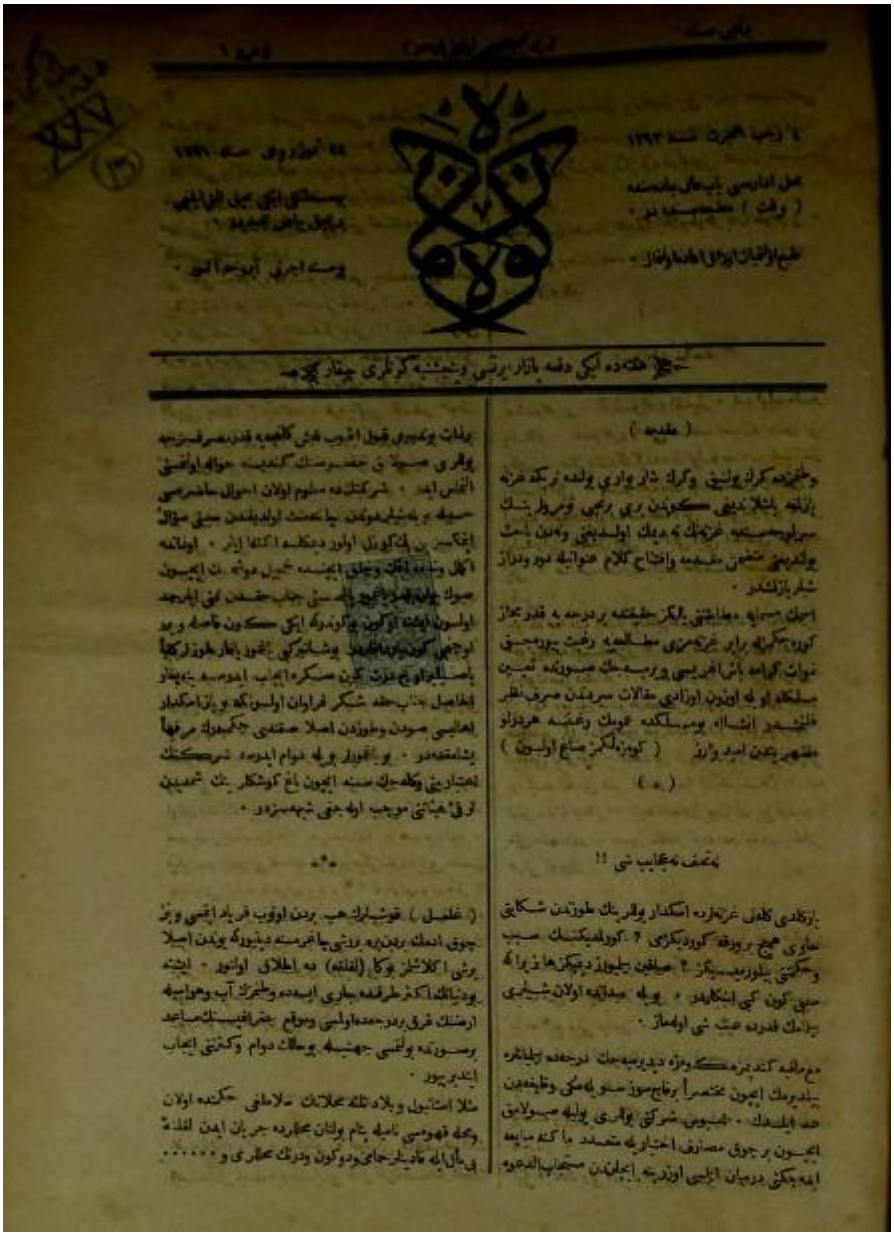
Interview sensationnel et inattendu de l'Hôte de la Villa Allatini.

Şekil 7. Kalem Dergisi -Osmanlıca ve Fransızca Metni
(http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/)

1.5.Geveze Mizah Gazetesi'nin Özellikleri

Geveze dergisinin, ilk sayısı 6 Ağustos 1875 (4 Recep 1292) tarihinde çıkarılmış olup derginin ser levhasında "Haftada iki defa pazartesi ve perşembe günleri çıkar" yazısı bulunmaktaydı.

Toplamda 32 cm.lik 4'er sayfa halinde 10 sayı kadar çıkarılan gazete, gündeme ilişkin konuları yorumluyordu. Dili fazlaca ağır, yazmış olduğu tüm yazıları imzasız yazılmış, karikatür kısmı ise çok az bir miktardaydı. Yalnızca en arka sayfada mutlaka bir karikatür çizilmesine özen gösterilmişti. Babıâli Caddesi içinde Vakit Matbaasında basımı gerçekleşen gazetede düz yazılar ağırlıktaydı, çok sık olmamakla birlikte nadiren diyaloglara da rastlanırdı.

Şekil 8.Geveze Gazetesi'nin 1. sayısı 1. sayfası (6 Ağustos 1875)[4]

Geveze Gazetesi'nin adının altında, "Vatan ve millete hâdim, siyasî musavver, mizah gazetesidir" yazısı yer almaktadır. 2 Ağustos 1324 - 3 Teşrinievvel 1324 (1908-1909) tarihleri arasında Asır Matbaasında ilk çıkışında 4 sayfa sonra ise 8 sayfa olarak 27,5x39,5 ebatlarında toplamda 63 sayı basılmıştır. İlk 6 sayı nüshası 5 paradan satılırken daha sonraki sayılarda nüshası 10 paradan satılmaya başlanmıştır. Bunun nedeni ise ilk 6 sayı 4 sayfadan ve diğer 57 sayının 8 sayfadan oluşmasından dolayıdır. İmtiyaz sahibi Kirkor Fâik'tir. Pazartesi ve perşembe günleri basımı yapılan gazete II. Meşrutiyet'in gelişini

[4]M. K.'de 1962 SB 49 numarada 1 ve 4. sayıları bulunmaktadır.

kutlayan gazetelerden biridir. Diğer gazetelerden farklı olarak daha uzun süreli olabilmiş, hem karikatürleriyle hem de yazılarıyla isminden çok sık bir şekilde söz ettirmiştir. Kirkor Faik, daha sonra tekrar *Yeni Geveze* ismiyle bir gazete daha çıkarmıştır. Yeni Geveze Gazetesi de 200 sayının üzerindeki süresiyle diğer mizah gazetelerinin önüne geçmektedir.

Yazıları çoğunlukla imzasız olan gazetenin karikatürlerini D. Mazlum (D.M.) çizmektedir. Yazılan yazılarda ve çizilen bu karikatürlerde dönemin ağır basan istibdad idaresine karşı bir başkaldırı hâkimdir ve hürriyet kutlanır.

نومرو: ۱ — جمعه ایرتسی — ۲ آغستوس ۳۲٤

مصور

کوه‌زه

شرائط اشتراك:
ولایات ایچون سنه‌لکی ۷۰ آلتی یوزلی ۳۵ غروشدر. استانبول ایچون اداره خانه‌دن المق شرطیله سنه‌لکی ٤۵ آلتمش ایکی غروشدر.

مطبعه و اداره‌خانه‌سی: باب عالی جاده‌سنده ٤ نومرولی حصر مطبعه‌سیدر

هر خصوص ایچون صاحب امتیاز کرفور فائق افندی‌یه مراجعت ایتملیدر.

مسلکه موافق آثار مع المنونیه درج ایدیلیر. درج اولنمیان اوراق اعاده ایدلز.

LE NUMERO 5 PARAS

نسخه‌سی ۵ پاره

محق اولدیغی وقتده وجق هر درلو شکایاته صحیفه‌لرمز آچیقدر.

وطن و ملته خادم هر کون نشر اولنور سیاسی مصور مزاح غزته‌سیدر

مقدمه

کوه‌زه موجود غزته‌لرك یاننده عادتا کوچك بر چوجق کبی قالیر؛ اوقدر ناچیز، او قدر ضعیفدر!..

صماخ اشتاق ملته نشائه‌ٔ مصفای حریت سرین یوآهنك دلنشین مطبوعات آره‌سنده برده «کوه‌زه» صداسی ایشیدیلیرسه البته چوق کورولمز.

کوه‌زه عرض ایتدیکمز کبی ناچیز، حقیر، ضعیف بر چوجقدر. حسن قبول و توجهه هرکسدن زیاده محتاجدر. شوقدر وارکه «کوه‌زه» نك تعقیب ایده‌جکی مسلك وخط حرکت، اسمنك دلالت ایتدیکی وجهله صرف کوه‌زلکه، شارلاطانلقدن عبارت اولیه‌جقدر. کوه‌زه حقیر فقط تربیه‌لی، ناچیز فقط چالیشقان بر چوجقدر. بر چوجقدرکه حقیقته زیاده مسیله طاشقدر.

اوتك ایچون «کوه‌زه» حجمنك کوچوکلکی، دها دوغریسی باجاتمزلغی ایله برابر حقلی برآدم کبی سویلمك، دوغری واغراض شخصیه‌دن عاری بر فکرله حوادث و شئون حالدن بحث ایتك ایستر.

بنه تکرار ایدرزکه کوه‌زه، ساحهٔ وسیع مطبوعاته عجمی، تجربه‌سز بر چوجق کبی محترز و تحرزك خطوه‌لرله چیقیور.

امید وقوت بولدیغمز ایچون التفات ورغبت عامیه، شوق و حماوتی آرتدیرمق ایچون دخی دیکر رفقاسنك کوسترمه‌جکی توجهاته محتاجدر.

مسلکمز

سایهٔ ملتده نشریه ایتدار ایتدیکمز بو غزته‌نك غایهٔ آمال ومقاصدی اولاد وطن وملته ناچیزانه خدمت ایتمك، اساس مسلکی‌ده بیانات وعدیده‌سنه دائما التزام حقانیت وبیطرفی ایلمکدر. «کوه‌زه» هیچ بر کیمسه‌لك خاطرینه رعایةً سویلنمسی لازم کلن بر حقیقتی بیانده تکاسل کوسترمز. بنا‌علیه بر کیمسه‌نك کیفنه خدمت ایتك ایچون حقیقته بالکسوه دیکر کونه‌لرمك خطیئه‌سنی ارتکاب ایده‌مز. اوخادم حقیقت والبسانیت، مشتاق ترقی وحریتدر.

صحیفه‌لریمزه یومی بر غزته‌دن یکلیلن هردرلو حوادث وتوقوعات مهمه‌یی کندی مسالکی دائره‌سنده بر لسان ایجاز وتلخیص ایله بیان ایده‌جکی کبی، منافع ملت و مملکته عائدتی بولنان کافهٔ مسائلی، خارجی وداخلی اك زیاده معتنا وحائز اهمیت تلقی اقراری، والحاصل بالجمله مسائل مهمهٔ سیاسیه‌یی حاوی وجامع بولنه‌جقدر.

محله قهوه‌سنده:

— افندم، بزم محدوم، معلوم‌یا کندیسی مالیه‌یه دوام ایدیور.

— أوت، افندیاغه‌لاسون بك ذکیدر، چالیشقاندر.

— اولادم دیه تفاخر ایتمم، کرچکدن ایشنه بك دقتلیدر، قلم وقتنی بر دقیقه بیله فوت ایتدیرمز. اولدقجه افادهٔ مرامه ده مقتدردر. بر آز فرانسزجه ده بیلیر. فقط زوالی مالعصر... سعینك نمره‌سنی کورمیور.

— نیچون افندم، معاشی یوقمی؟

— واردیلم ده واراولسون، یتمش غروش آ.

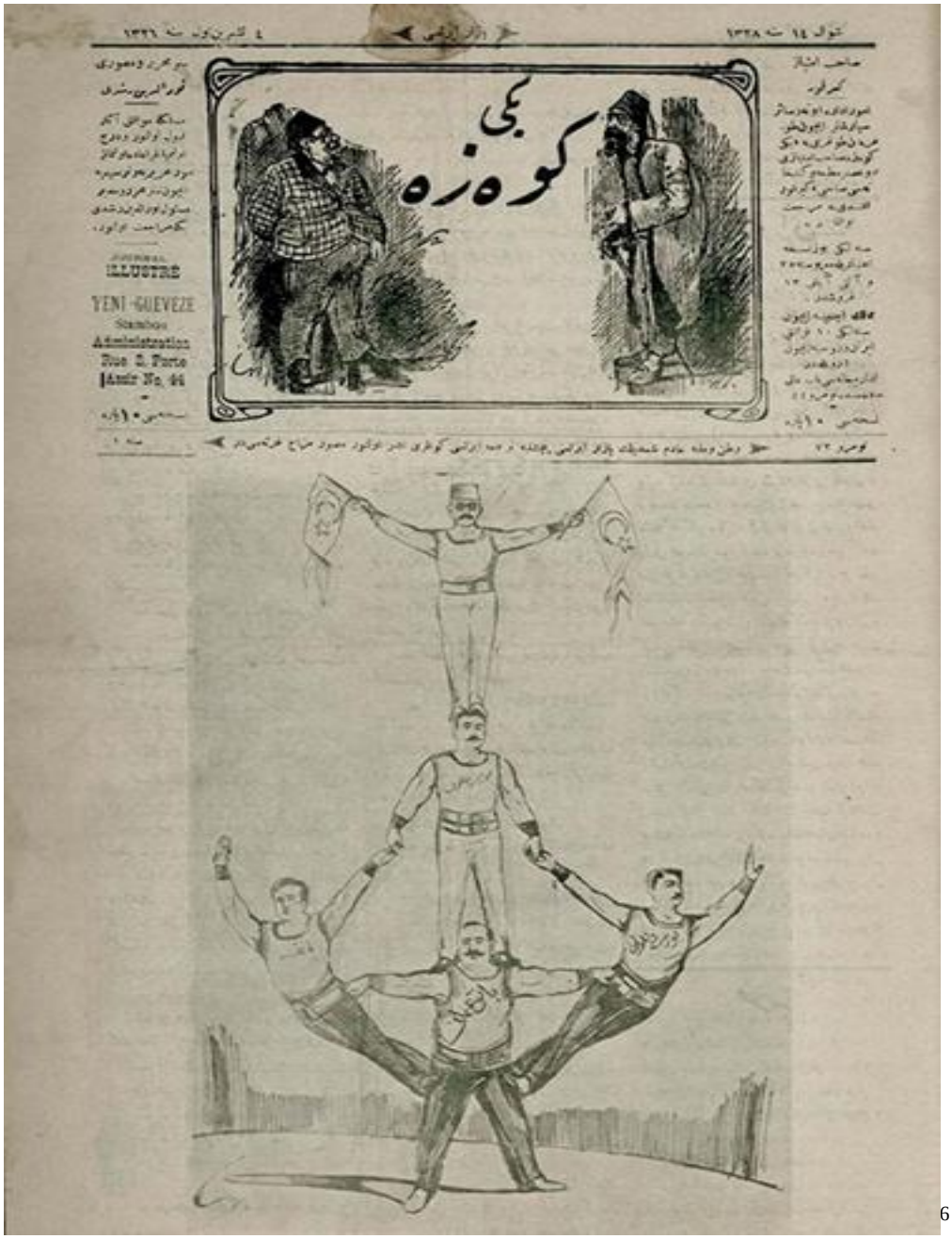
— نه‌قدر مدتدر دوام ایدیور؟

— تمام الق سنه‌دیری.

— واه، واه، واه آ. انشاالله یوقدنبویه

Şekil 9. Geveze Gazetesi, 1. sayı, 1. sayfa (15 Ağustos 1908)[5]

[5]M. K.'de 1956 SC 24 numarada 63 sayısı da bulunmaktadır.

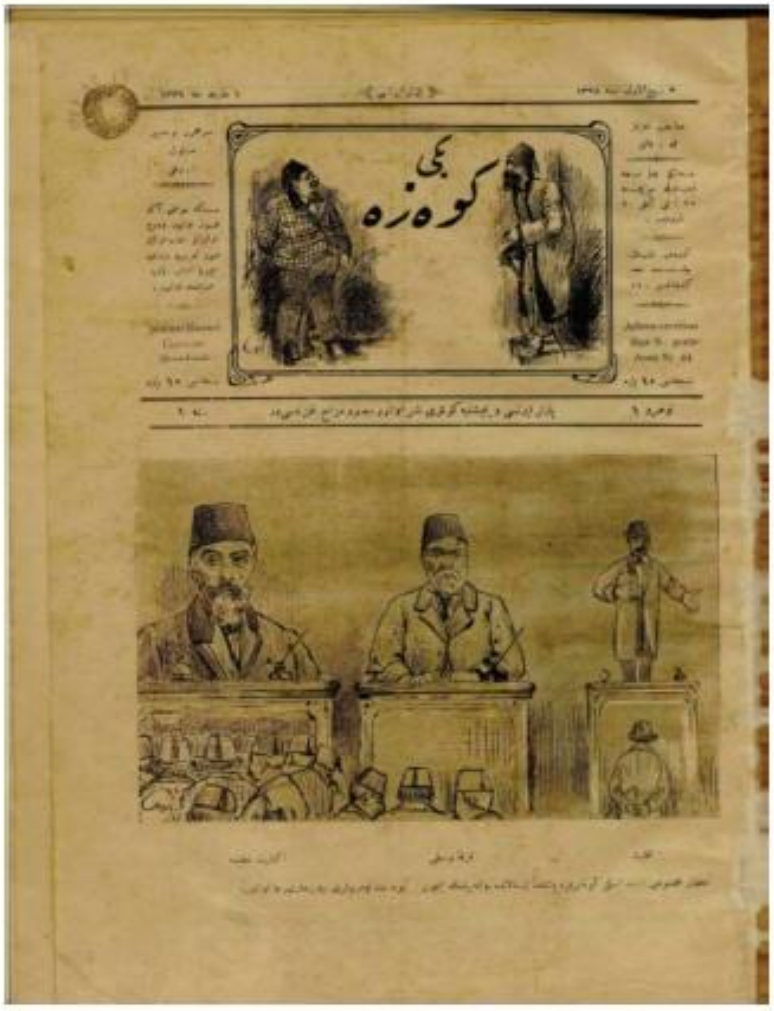
[6]

Şekil 10. Yeni Geveze Gazetesi - 19 Mayıs Hareketleri (Yeni Geveze, 72. sayı, 1.sayfa, 1910)

[6]M. K.'de 1957 SC 13 numarada tüm sayıları bulunmaktadır. Ayrıca http://www.mkutup.gov.trdevletin resmi sitesinde de bulabilirsiniz.

1.6. Yeni Geveze (İstanbul 1910)

Yeni Geveze adının altında "Pazartesi ve perşembe günleri neşrolunur, musavver [resimli] mizah gazetesidir" yazısı mevcuttur. Kirkor Faik, Geveze Gazetesi'nin resmi olarak kapatılmasından 2 sene sonra Yeni Geveze ismiyle gazeteyi tekrar aktif hale getirmiştir. 14 Mart 1910 tarihinden 17 Haziran 1912 tarihine değin yekünen 198 sayı basıldığı gözlemlenmiştir. Hasan Duman, Süreli Yayınlar Katalogu adlı yazınında 233 sayı basıldığını söylemektedir. Nüshası 10 paradan satılan gazete, 40 cm.lik 4 sayfadan meydana gelmekteydi. Osmanlıca ve yer yer Fransızca olarak Bekir Efendi Matbaasında basımı yapılmaktaydı. İlk ve son sayfaları karikatür olarak tasarlanmaktadır. Dönemin diğer mizah gazetelerine, gündeme, siyasete ve düzendeki çarpıklıklara eleştiride bulunan Yeni Geveze'nin yazar ve idare kadrosu sürekli değişmiştir. Gazete; Kirkor Faik, A. Rıfkı ile başladığı başyazarlık ve sorumlu müdür serüvenini A. Sami ile noktalamıştır. Yazı işleri ve diğer idari kadroda da Nurettin Rüştü, Abdülvahap, Abdülsamet, Ahmet Muhtar, Dava vekili Cemil Bey, A. Remzi, H. Semih, A. Nuri isimleri okunur. Bu kadar uzun soluklu gazetede çok sayıda yazar ve çizer kendine yer bulmuştur. A. Rıfkı, Nurettin Rüştü, A. Sami, Baha Tevfik, Dava Vekili Cemil Bey yazarlardan bir kısmıdır.

Şekil 11.Yeni Geveze gazetesi 1. sayı, 1. sayfa (14 Mart 1910)[7]

Yukarıdaki karikatürde ortadaki çizimde 5. Mehmet Reşat Han, sağ tarafta Binbaşı Niyazi Bey, sol tarafta da Binbaşı Enver Bey bulunmaktadır. Hürriyeti getirmeleri açısından bu zatlar övülmüştür.

Yazıların büyük çoğunluğu imzasızdır. Çizerler arasında D. Mazlum, Münir Osman, Mehmet Baha Bey ve Nurettin Rüştü bulunur. Gündeme, savaşlara, ülke ve dünya sorunlarına eğilen sürekliliği olan bir mizah gazetesidir. Yeni Geveze hakkında tez çalışması yapılmamıştır.

Kirkor Faik, Kirkor Faik Kayseryan olarak da bilinir. İsminden de anlaşıldığı gibi Kayserili olan dört kardeş, Kayseryan ailesi genel olarak Maatbacılık ile uğraştıkları bilinmektedir.

[7]M. K.'de 1957 SC 13 numarada 198 sayısı da bulunmaktadır.

Kaspar Efendi, Kirkor Faik Kayseryan ve Ohannes Ferid Babılali'nin önemli kitapçıları olan Kayseryan ailesinin diğer kardeşleri Vatan Kitaphanesinin sahibi Artin Kayseryan olup hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Kirkor Faik Kayseryan, Kaspar Efendi'nin Küçük kardeşi olup o da matbaacılık ve gazetecilikle uğraşmaya başlar (Birinci, 1995:29) .

Kirko Faik, 1893-1896 yılında üç yıl süreyle çıkan de Hazine-i Fünun dergisinin sahibidir. Bu dergiden sonra Asır Matbaasını kurmuştur. Hazine-i Fünun Dergisi'nin tüm sayıları Atıf Efendi, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Süleymaniye ve İstanbul Atatürk Devlet Kitaplığında bulunmaktadır (İslam Ansiklopedisi, 1998:135). Musavver Terakki Gazetesini ve O. Aznavur ile beraber Zagik (1887) isimli Ermenice gazeteyi çıkarmıştır (Birinci, 1995:29) .

Kirkor Faik Kayseryan ile ilgili bilgilere Muallim Naci'nin yazdığı Lügat-ı Naci eserinden de öğrenebiliriz. Muallim Naci, Lügat-ı Naci adından sözlüğün ilk 52 formatını tamamladıktan sonra beklenmedik şekilde vefat eder. Bu sözlüğün yayın haklarını 1894 yılında Kirkor Faik Bey satın alır sonrasında 1898 yılında bu sözlüğü tamamlama görevini Musavver Terakki Dergisi başmuharriri Müstecabizade İsmet üstlenmiştir. Sözlük 1898-1899 yılında tamamlanıp kitap şeklinde 1900 yılında basılmıştır (Özsarı:1303-1304).

Kirkor Faik yukarıdaki bilgilerden de anlaşıldığı gibi 1885-1914 yılları arasında Osmanlı basınında oldukça aktif bir şekilde çeşitli yayınların editörlüğünü ve yazarlığını yapmıştır. Geveze, Gülşen, Hazine-i Fünun, Mecmua-i Lisan, Musavver Gazetesi, Musavver Terakki, Perde ve Yeni Geveze gibi farklı türden edebi yapılara imzasını atmıştır (Palmira, 2000: 30) .

Şekil 12. Geveze (1909), s. 34

(http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu)[8]

(Konuşanlar Abdülhamid, Mabeyn Başkâtibi Tahsin Paşa ve halktan fakir bir kişi.)

-Anadolu can çekişiyor

-Yok! Sana bak söyleyeyim. Böyle idare olmaz. Senin yapacağın bu muydu? Ben herkesin açlıktan ölmesine doğrusu razı değilim, benim zamanımda böyle şey olamaz.

[8]http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/data/HTU0745-01/index.djvu Gazetenin tüm sayılarını bu siteden temin edebilirsiniz.

2. BÖLÜM

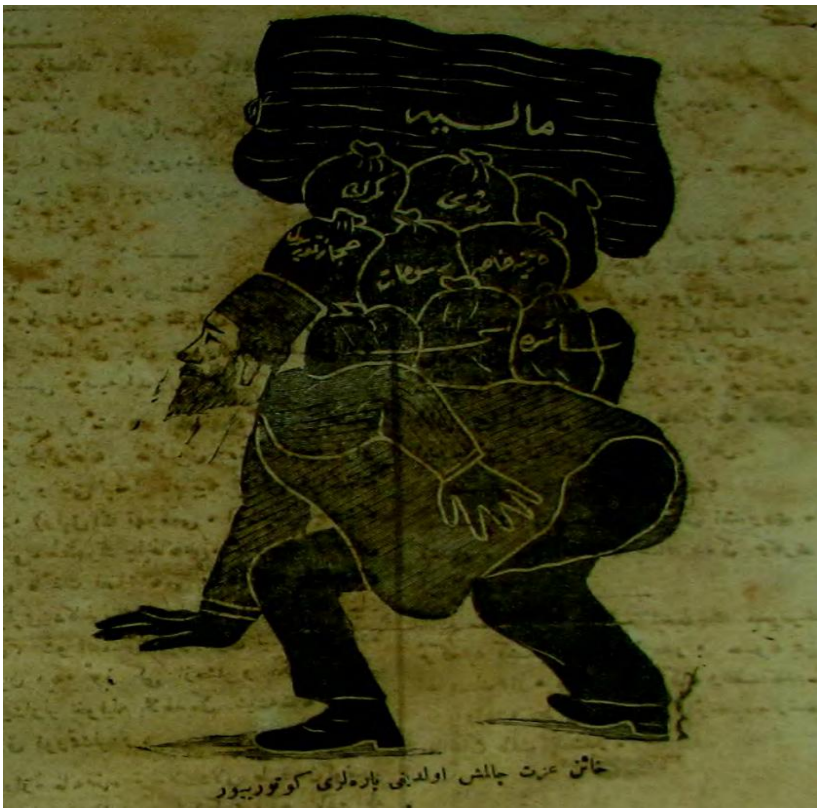
2. GEVEZE MİZAH DERGİSİNİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

2.1. Karikatürler

23 Temmuz 1908'de, Meşrûtiyet'in ilanı ile ortaya çıkan özgürlük ortamında, yeni gazete ve dergiler arasında en çok mizahi alanda bir sıçrama yaşanmış, 92 tane mizah ve karikatür içerikli gazete ve dergi yayım hayatına dâhil olmuştur (Atik, 2014: 8). Toplumsal aksaklıklar, Osmanlı Devleti ve idarecileri mizahi bir dille gazete ve dergi sütunlarında kendine yer bulurken, Türk mizahının bir nevi temellerinin atıldığı bu yılları başlangıç dönemi olarak da kabul etmek mümkündür (Yarış, 2010: 43).

Yaklaşık 30 yıl süren mizah yasağının kalkmasıyla bu anlayışta bir patlama yaşanmış gazete ve dergiler karikatürlerle dolmuştur. Mizahi bir gazete olan Geveze Gazetesinde de karikatürler genellikle ilk sayfada yer almış ve karikatürün altında açıklayıcı ifadelere yer verilmiştir. İlk sayfanın dışında son sayfada da kullanılan karikatürlerde özgürlük ortamının verdiği güçle, İstibdad Dönemi'nin kudretli paşaları, hafiyeler, toplumsal aksaklıklar, devletin içinde bulunduğu mali durum vb. konular işlenmiştir.

Aşağıdaki karikatürde İstibdad Dönemi'nin kudretli paşalarından hafiye teşkilatında yöneticilik yapmış olan İzzet Paşa (Arap İzzet Holo Paşa) hicvedilmiştir.

Şekil 13. Karikatür: Hain İzzet Çalmış Olduğu Paraları Götürüyor.[9]

2.1.1. Karikatürlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklama
1	**3**	Hain İzzet çalmış olduğu paraları götürüyor.
2	**1**	Selim Melhame yakayı ele vermemek için…
5	**4**	Bahriye nazırı pek tuhaf...
6	**4**	Potinalarımı galasa boya
7	**4**	Zulme-i istibdad – gayretli ey kahramanlar!
7	**5**	Zulme-i istibdad – pek yoksun
8	**1**	El Üfürük Gazetesi heyet-i tahrirîyesi
11	**1**	Doktorla hasta:
11	**8**	İnayet ola!
12	**1**	Sınıfta ilk coğrafya dersi
13	**1**	Efendiler… efendiler… beyler…… of…..

[9]**Geveze**, No 1, 2 Ağustos 1324, s. 3.(Arab İzzet Holo Paşa olarak bilenen II. Abdulhamid Dönemi'nde Hafiye örgütünde yöneticilk yapmış. aynı zamanda Mabeyn-i Humayun olarak da görev almıştır.)

13	**8**	Küçük çocuğun ilk ilmi eşya dersi…
14	**1**	Aman berber…
14	**8**	Bakalım bu sefer bizim madam aşağıya doğru çizgi görecek mi?
15	**1**	Paris'te bir (kafa şantan) da
15	**1**	Be herif ne kadar fena oturuyorsun…
16	**1**	Akşamlar hayrolsun usta
17	**8**	Maliyemizin istikbaldeki hali
18	**8**	Karikatür
19	**1**	Karikatür
19	**8**	Maliyemizin istikbaldeki hali…
20	**1**	Yok… ben devletin zarar ettiğini istemem…
21	**1**	Geveze o kestiğin nedir
21	**8**	Atina vâli-i sâbıkı Bahri Paşa
22	**1**	Dest-i adalet hürriyet demeleri mahvetti
23	**1**	Bazı hainlerin hastalığına binaen…
24	**1**	Boya bakalım potinaları koca izzet.
25	**1**	Manisa'da zuhur eden bir harika…
25	**8**	Senin gibi uşak görmedim.
26	**1**	Oldukça göz yakını göremez miyop.
27	**1**	Millet düşmanı alçakların hapishanedeki halleri.
27	**8**	Hırsızla mal sahibi.
28	**1**	Hürriyetperver Genç Türklerimizin
29	**8**	Büyük Ada merkeplerinin reisi…
30	**1**	Bakınız râtib'in hâl-i pür melâline.
30	**8**	Ne şaşkın âdem imiş…
31	**1**	Râtıb Paşa'nın kapana tutulması
32	**1**	Hey gidi günler hey...
32	**8**	İki mübalağakâr
33	**1**	El Üfürük Gazetesi'nde
33	**8**	Birader hiç yüzün gülmüyor
34	**1**	Efendim bizim paşa da…
34	**8**	Aman paşam…
34	**8**	İhtirâat-ı cerideden:

35	**1**	İstibdad- ı hürriyet
36	**1**	Bekir Ağa Bölüğünde
37	**1**	Ebulhüdâ'nın fare şekline koyduğu ecnebiler…
38	**1**	Zevzek: ayol bu nedir?
38	**8**	Hey orada ne yapıyorsun
38	**8**	Memduh Paşa ada'da
39	**1**	Peder ile oğlu arasında
40	**1**	Valideden kambur mu doğdunuz
40	**7**	Hoca-oğlum…
41	**1**	Aheste revân…
42	**1**	İstibdad azmalarından biriyle mülakat
43	**1**	Uğur ola gözüm yangın nerede
43	**8**	Bu nedir
44	**1**	Ortaköy'de olan bir münasebetsiz vak'a
44	**8**	Bir adamın dört kızı…
45	**1**	Zevzek – aman Geveze bu arabacının burnu neden…
45	**8**	Ayaksız
46	**1**	Berber hiç dikkat etmiyorsun
46	**8**	Ben ekmeği bütün ahalinin dişleri sayesinde yedim
47	**1**	Madam, fare kapanına koyduğum
47	**8**	Oğlum bana bak sen
48	**1**	Pederle oğlu
48	**8**	Abdal Hüsnü
48	**8**	Anne bu nasıl hayvan
49	**1**	Gazeteciler:
50	**1**	Gayetle kibirli adamın biri
50	**8**	Sahih Koca Nazif
51	**1**	Birader baksana
52	**1**	Bilmece
53	**1**	Birader artık kalk saat
54	**1**	Bulgar istiklâli
54	**8**	Bulgar istiklâli
57	**1**	Bulgar istiklali

57	**8**	Efendi ile hizmetçi
58	**1**	Avusturya malları
60	**1**	Kardeşim ne yapıyorsun
61	**1**	Gel keyfim gel
62	**1**	Milyarder Ratıp Paşa'nın…
63	**1**	Arabacı- efendi satılık alır mısın?
63	**8**	Bonjor madmazel

2.2. Basın-Sansür

II. Meşrûtiyet'in 23 Temmuz 1908'de ilan edilmesiyle öncesinde katı bir şekilde uygulanan sansür kandırılmış ve son derece rahat bir ortam oluşmuş, bu rahatlığa paralel olarak da gazete ve dergilerin sayısında ciddi bir artış meydana gelmiştir. Öyle ki 23 Temmuz öncesi 52 olan İstanbul'daki gazete sayısı kısa bir sürede 377'ye kadar çıkmıştır (Koloğlu, 2005: 20-21). Mizah gazetelerinin çoğaldığı bu dönemde gazeteler Meşrûtiyet'in etkisiyle daha çok anayasa, meşrutiyet, özgürlük, eşitlik ve gibi kavramlar çerçevesinde ateşli yazılar yayımlamışlardır (İnuğur, 2002: 304).

Sayının artmasına paralel olarak basının sorunlarını gidermesi adına temmuz ayında Osmanlı Matbuat Cemiyeti kurulmuştur. Bu olumlu gelişmelerin ömrü uzun olmamış basın meşrutiyet öncesi dönemi mumla arar hale gelmiştir. İlk zamanlardaki sınırsız hürriyet zamanla yerini baskıya bırakmış gazeteler kapanırken bazı gazeteciler de sürgüne gönderilmiştir (Demir, 2015: 367-377).

II. Meşrûtiyet'in ilanından dokuz gün sonra yayım hayatına başlayan Geveze Gazetesi bu özgürlük ortamına uygun yazılarıyla dikkat çekmektedir. İstibdad Dönemi uygulamalarını ve hafiyelik kurumunu merkeze alarak, özellikle meşrutiyet öncesinin kudretli paşalarını ciddi anlamda mizahi bir dille eleştirmekten çekinmemiştir. Gazetenin karikatürlerinde ve iç yazılarında bu durum bariz bir şekilde kendini göstermektedir. Ancak bu gazetenin de ömrü uzun olmamış 3 Teşrînievvel 1324 (3 Ekim 1908) tarihli 63. sayısıyla yayım hayatını sonlandırmıştır.

Aşağıdaki metinde meşrutiyetin ilanıyla birlikte çok fazla sayıda gazete çıktığından ve bunların genellikle aynı şeyleri yazdığından bahsedilerek basın ahlakıyla ilgili bir değerlendirmede bulunulmuş.

2.2.1. İki Kişi Arasında

-Birader pek rahatsızım. O kadar rahatsızım ki hemen şöyle bir yaslansam uyuyacağım. Kafam kazan gibi.
-Allah afiyet versin .çok gezdiniz, çok yoruldunuzsa .. Ondan da olabilir.
-Hayır, değil, o kadar gezmeye meraklı değilim. Hem de gezilecek neresi var ki katlanılacak yorgunluğa değsin.
-O halde soğuk almışsınızdır. Malum havalar gayet mütebdil, bir açılır, bir kapanıyor. Ne gülmesine itimad etmeli, ne de ağlamasına! Adeta son derece müntakim riyakârlar, hilebazlar gibi okşarken zehirleyiveriyor! Velhasıl artık fanilaları giyme zamanı geldi.
-Az bizim hukuk almak falan değil. Ne olduğunu da biliyorum. Ehemmiyetsiz bir şey, fakat her halde iyi bir şey değil! Biliyor musunuz? O halde nedir. Sui kıraat…
-Ne dediniz sui kıraat mi? Bunu hiç işitememiştim.
-Vaka böyle bir hale şimdiye kadar hiç duçar olmamış olduğumuz için böyle bir tabiri de hiç işitmemiş olmamız tabii fakat işte ne çare böyle yeni halleri ifade için yeni tabirler icad etmek lazım.
-Tuhaf şey, bunu anlayamadım. Sakın bundan maksad devruz ibare okuyamamak olmasın! Vakıa onu da devruz okuyamayanlar pek çok ise de ..sizi böyle zan etmem.
-Teveccühünüz..benim sui kıraat dediğim başka.. Bu pek okuyup anlayamamak veyahut anladığı halde, çok okumak neticesi olarak anlayamaz bir hale gelmek… Beni gibi işte tıpkı benim gibi… Canım o halde, bilmem ama bu kabahat yine size ait olmak lazım gelir. Bunda kimsenin dâhili yok. O kadar okumamalıydınız!
-Ah azizim öylemi? Bu hal herkeste var. Bir kere hürriyet ilan edildikten sonra, Gazeteler ki o vakit İkdam, Sabah, Tercüman Servet-i fünun'dan ibaret idi. pek çok, pek çok satılıyordu. Çünkü halkımda bir nevi açlık, okumaya aç gözlülük vardı. Halk bir şiddetle gazetelere atıldı. Fakat gazeteciler ne yaptı?
-Bu rağbet, bu ithamın fevkeladeyi görünce, bu saydığımız gazetelere mensup olan muharrerler, orkuna kadar ağzı tıkalı oturan esba/asba hepside birer ayrı gazete çıkartmaya heveslendiler, derken bir bir bir daha bir daha ardı arası kesilmeyerek gergün birkaç tanesi daha meydanı matbuata çıkmaya başladı.
-Aded-i ceraidi otuzu buluncaya kadar bu enhamın pek az mahsus tedennilerle devam etti. Fakat sonra bir zihin hazımsızlığıdır. Baş gösterdi. Ahalinin bunda hakkı vardır. Çünkü her çıkan bir kere aynı sözleri söylüyor. Aynı ah ohları tekrar ediyordu. Ondan başka bir şeyde yoktu. Bilmem şimdi ben kendimde, okumaya karşı okur bir asalet his ediyorum ki buna sui kıraat namını verdiğime memnunum.
-Doğrusu öyle hatta bu mebdaliyet ceraid yüzünden hâsıl olan zihin yorgunluğu bazı kere insana ciddi, iyi makaleleri bile okutmuyor ve bu ibtidal yüzünden hiçbir eserin takdir mahiyetine felanına vakit bulamıyor.
-Canım böylede söylemeyin! Zaten yazanlar yazdıkları şeyin tasvir mahiyetine bakalım vakit buluyorlar mı?"[10]

[10]**Geveze**, No 53, 23 Eylül 1324, s. 3.

2.2.2. Basın Temalı Metinlerin Dağılımı

No	s.	Açıklama
2	**1**	Mahalle arasında:
3	**3**	Boşboğaz'a Geveze'nin…
3	**3**	İncili Çavuş ve Nasrettin Hoca
3	**4**	İhtar
5	**4**	Şikâyet
5	**4**	Evrak-ı varide hakkında:
6	**2**	Geçen gün arkadaşlardan birisinin…
6	**3**	Taksim ceraidi
6	**4**	Haftalık gazete
7	**1**	Yeni Geveze
7	**4**	Ajans Atmasyonal
7	**6**	İkdam-ı refikimizden:
8	**1**	Namusum olarak seyyare gurub ederken…
8	**1**	İki mevzu' arasında
8	**1**	Millet gazetesinden:
8	**3**	Geveze'ye:
8	**3**	Boşboğazın (kelayi) si Karagöz'ün (Hacivat) ı var…
9	**7**	Müşir Ali Rıza Paşa'nın harbiye nezaretine…
9	**7**	Yeni refikimiz
13	**5**	Yeni refikimiz
14	**1**	En ziyade uzlaşmıyan mahlûklar kimdir?
14	**4**	Dün yeni çıkan gazetelerden biri…
14	**4**	Sabah var akşam yok…
14	**4**	İttihad-ı ceride komitesi
16	**3**	An-ı haydarpaşa
16	**4**	Metinden emin miyiz?
16	**4**	İhtar
16	**4**	Matbuat-ı Osmaniye Cemiyeti
16	**5**	Böyle bir sabah dilâra-yı hürriyette…
19	**6**	Varaka
19	**7**	Muharririn-i Osmaniye Cemiyeti
22	**1**	Muhavere
24	**2**	Muhavere
25	**2**	İkdam'dan
26	**4**	Şehir mektubu
28	**7**	Gazetelerin ittihadı

29	**1**	Muhavere
30	**2**	Muhavere
30	**4**	Varaka
34	**5**	Yeni Tanin refikimiz
34	**6**	Hukuk-ı umumiye
35	**3**	Varaka
35	**3**	Geveze Gazetesi hey'et-i tahririyesine
37	**2**	Matbaacılar arsında
37	**8**	Di Neua Turkey Gazetesi'nin tefrikası
38	**5**	Musavver Terakki
39	**2**	Şehir mektubu
39	**3**	Sâye-i it'âm…
39	**7**	Bir muhavere
40	**1**	Şehir mektubu
40	**3**	Gazeteler
40	**6**	İhtar-ı mahsus
41	**4**	Murad beyefendiye
41	**6**	Efkar-ı askeriye refikimiz
41	**7**	El üfürük
42	**5**	Matbuata karşı hükümet
42	**8**	İki kişi arasında
43	**4**	Muhavere
44	**5**	Muhbir
44	**5**	Rehber-i saadet
46	**7**	Hasta ve ölü gazeteler hakkında
46	**7**	Muhavere
48	**6**	Gazete müsaderesi
49	**5**	Gazeteci kurnazlıkları
50	**6**	Bizde gazeteciliğin el an meri' usul tedrisiyesi programıdır
50	**7**	Efkâr-ı askeriye
50	**8**	Die Neue Turkey'in telgrafları:
53	**3**	İki kişi arasında
54	**3**	Merhum Hürriyet gazetesinin vasiyetnamesi
56	**4**	Dükkâncı ile çırak arasında
57	**2**	Şehir mektubu
57	**5**	Mizah gazetelerinin taksimi
58	**7**	İkdama ufak bir cevap
60	**2**	Matbaa âlimi
62	**6**	Ramazan mektubu
63	**2**	Ma'ruzat

2.3. Mizah-Hiciv

II. Meşrutiyet'in ilanı Türk basın tarihi açısından bir dönüm noktasıdır. Öyleki hürriyetin ilanıyla basına uygulanan sansür kalkmış, fikir özgürlüğü sağlanmış böylelikle gazete ve dergilerde siyasal ve toplumsal sıkıntılardan rahatça bahsetmek mümkün olmuştur.

Bu özgürlük ortamında birçok gazete ve dergi yayım hayatına başlarken mizah alanında adeta bir patlama olmuştur. Çünkü bu tarz yayımlar okuyucu ile daha yakın ilişki kurmuş, okuyucunun dilini kullanırken vatandaşın günlük hayatına ilişkin sorunlardan bahsetmiş ve hem mizahi, hem de ironik eleştirilerle onların duygularına bir nevi tercüman olmuştur (Seyhan, 2013: 496). Hürriyetin ilanına kadar padişah ve sadrazamdan başka yöneticiler bile hedef alınamazken bu tarihten sonra bunların hepsi mizaha konu olmuşlardır. Bu yönüyle mizah basınının toplum üzerindeki etkisi, normal yayın yapan gazete ve dergilerden çok daha fazla olmuştur (Koloğlu, 2010: 196).

II. Meşrûtiyet'in ilanıyla birlikte ilk günlerdeki yayınlarda daha çok anayasa, özgürlük, eşitlik ve meşrutiyet gibi kavramlar ön plana çıkmış ve gazete sütunlarını bunları öven ateşli yazılar doldurmuştur (İnuğur, 2002: 304). Özgürlük ortamının etkisiyle başlangıçta hemen herkes İttahat ve Terraki Cemiyeti taraftarı iken zamanla bu anlayış tarafından da baskının artması sonucunda farklı görüşler de ortaya çıkmaya başlamış ve basın dünyasında da siyasi çalkantılara paralel olarak siyasal ayrışmalar başlamıştır. Bu farklı anlayışlar baskılara rağmen iktidarlar karşısında bir güç olarak belirmiş ve gerek mizahi yayımlarla gerekse de makalelerle hem sosyal hayatı etkilemiş hem de ciddi bir kamuoyu oluşmasına katkı sağlamışlardır (İnuğur, 2002: 310-312).

Birçok gazete ve derginin hem baskı hem de maddi imkânsızlık nedeniyle kısa sürede kapandığı bu dönemde Geveze Gazetesi 63 sayı çıkabilmiş, bu süre zarfında da hem mizahi ve hem de hicvi yazılarıyla İstibdad Dönemi'ni ve bu dönemin önemli simalarını hedef alırken anayasa, özgürlük, eşitlik ve meşrutiyet gibi kavramları övmekten de geri durmamıştır.

Aşağıdaki "Şaşarım" vb. birçok başlıkla II.meşrutiyet öncesi ve sonrası Osmanlı toplumunda görülen ve görülmesi istenen değişikliklere mizahi bir tarzda yaklaşılmıştır.

2.3.1. Şaşarım

Evvelce fikr-i istibdad sahibi iken şimdi hürriyet taslamak isteyenlere!
Saçlarını uzatmakla filozof oldum zan edenlere!
Mevkufeyn müstebdenin kurtulmak ümidinde bulunanlarına!
Şirket-i Hayriye vapurları icraatı tenzil eder.
Zannedenlere gazetelerden doğru havadis bekleyenlere.
On para eksiğine çarik bozduranlara Ebulhüda'nın kerametine
Mevkufeyn-i hazıranın nedametine
Vükelayı müstebdenin zenaatine
Evvelce halka kendini fena tanıttırıveribde şimdi tebriye zimmet etmek isteyenlere
Akıntıda gevrek çekenlere!
Kazanırım diye kumar oynayanlara
Merayı arkadaştan vefa umanlara!
Gümrük hallerinden nezaket bekleyenlere
Üfürükçü acı babalara itimad edenlere
Kendini beğenenlere

Geveze
Acırım:
Yangında evi yanıb sokakta kalanlara!
Sokakta kalarak barınacak yer bulamayanlara!
Elan caddelerde sürünen meluleyn fıkraya!
Mikdar- kafi su bulunmadığından dolayı muhterik (yanmış) olan binlerce evlere !
Yangın esnasında öteberi aşıran bazı kimselere!
Aşırdıktan sonra mal-ı mesruk koltuğunda olduğu halde ba posta kemal-i rezaletle gidenlere!
Geceleri arkadaşsız tenha sokaklardan geçenlere!
Hala bildiğini söylemekten çekinenlere!
Elan farkında olmayarak riyakârlık, haluskarlık edenlere!
Her lakırdıya inanıverenlere!
Her şeyi, gayet basit ve tabi görenlere![11]

Aşağıdaki metinde de "Şaşarım" metninde olduğu gibi mizahi bir yaklaşımla İstibdad Dönemi'ndeki önemli şahıslardan bahsedilmiştir.

2.3.2. Evvel Bilmez İdik Şimdi Meydana Çıktı

1- Hafiyelerin dalavereleri
2- Kara Tahsin'in içinin karası
3- Rüşvet yapanların yüreğinin yarası
4- Jurnalci Faik'in kitap parası
5- Zeki Paşa'nın tedbir dil arası
6- Kavuklunun panoraması
7- Zülüflü İsmail'in kurdelesi
8- Gül Hasan'ın perukası

[11] **Geveze**, No 11, 12 Ağustos 1324, s. 1.

9- Memduh'un sakal boyası
10- Basurcu Agâh'ın foyası
11- İzzet'in kaplası
12- Ağaların ağababası
13- Cühelanın yüzkarası
14- Beyinsizlerin işe yaraması
15- Köselerin merhem araması
16- İdare-i mahsuûsanın vapur boyaması
17- Beylerin berber tası
18- Kocakarıların yaygarası
19- Gazetecilerin farfarası.[12]

Galip

2.3.3. Mizah-Hiciv İçerikli Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklama
9	**4**	Birgün gelecek ki
9	**5**	Ajans Atamasyonal
9	**5**	Ne dersiniz!
11	**1**	Şaşarım
13	**7**	Bu da bir rüya
14	**3**	Ne vakit kalkacak?
14	**5**	Yine fikir tarafından maniler
14	**8**	Borsa
18	**4**	Geveze ile Zevzek
18	**5**	Kolera zamanında
18	**7**	Efendiler hazır olduklarında…
23	**1**	Bu kim
25	**8**	Aşk olsun
26	**1**	Geveze ile Zevzek
26	**2**	Aşk olsun
26	**2**	Ajans Atmasyonal
26	**3**	Ajans dev karga
29	**3**	Adadan gelirken
30	**3**	Ajans Atmasyonal
31	**5**	Evvel bilmez idik şimdi meydana çıktı
32	**1**	Muhavere
32	**3**	İki kişi arasında
34	**1**	Muhavere

[12] **Geveze**, No 31, 1 Eylül 1324, s. 5.

34 **2** Efendi ile uşak
35 **3** Baba oğul
56 **5** Şaşarım aklıma

2.4. Hürriyet-Meşrûtiyet

23 Temmuz 1908 tarihinde bir "Tebliğ-i Resmî" olarak yayımlanan "Kanun-u Esasi'de suret-i teşkili beyan olunan Meclis-i Mebûsanın içtimaa davet olunması" hakkındaki tebliğle II. Meşrutiyet resmi olarak ilân edilmiş (Müftüoğlu, 1989: 25) ve böylelikle padişahın 1876'daki yetkileri sınırlanmış ve demokratik bir denetim sistemi oluşturulmuştur. Bu olay aynı zamanda sivil-askerî bürokrasinin siyasal süreçten dışlanmaya çalışıldığı bir dönemin de başlangıcı olması cihetiyle oldukça önemlidir.

II. Meşrutiyet başlattığı değişim süreciyle Türk siyasi hayatında bir kırılma noktasıdır. Yeni anayasayla birlikte, parlamenter yaşam, kamuoyu ve özgür basın, temel hak ve özgürlükler bu süreçle birlikte şekillenmeye başlamış ve yaşanan karmaşalara rağmen Cumhuriyet Türkiye'sine giden süreçte bir domino etkisi oluşturmuştur (Birecikli, 2008: 222). Öyle ki bu yıllar Milli Mücadele döneminde halkı yönlendiren ve kitleleri coşturan ideolojilerin tohumlarının atıldığı bir dönem olması yönüyle de büyük önem arz etmektedir (Karpat, 2007:11).

Basın tarihi açısından da son derece önemli olan bu gelişmeyle kişi hak ve hürriyetleri alanında birçok hak yürürlüğe girmiş, sansür, sürgün ve kanuni nedenler haricinde tutuklama ve cezalandırma kaldırılmış, toplanma ve dernek kurma hakkı kabul edilmiştir (Birecikli, 2008: 218). Basın alanındaki bu özgürlük ortamı gazete ve dergi yayımlarına da yansımış ve yaşanan gelişmeler gazetelerin kendi zaviyelerinden okuyuculara aksettirilmiştir. Basın bu noktada meşrutiyeti, meşrutiyetle birlikte gelen hakları halka tanıtma, öğretme ve onun lehinde propaganda yapmayı kendine misyon edinmiştir.

Ancak kısa süre sonra siyasal alanda olduğu gibi basın alanında da siyasi gelişmelere paralel olarak gruplaşmalar başlamış ve gazeteler de taraf olmuşlardır (Birinci, 1990: 73). Geveze Gazetesi de kısa süreli yayım hayatında gerek karikatürleriyle gerekse de makaleleriyle meşrutiyeti, bu yönetim biçimine geçişte son derece etkili olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni, Enver ve Niyazi beyleri, Recep Paşa'yı övmekten geri durmamıştır. Bununla birlikte mizahi bir gazete olması hasebiyle olaylara mizahi yönden yaklaşmış meşrutiyet öncesi Osmanlı toplumuyla sonrasında olacağını düşündüğü Osmanlı toplumunu hem mizahi hem de hicvi bir dille karşılaştırarak anlatmıştır.

Aşağıda II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında dış basında çıkan birçok yazıdan birinin tercümesi yayınlanmış olup Alman basınından alınan bu yazıda 1. Meşrutiyet'e ve sonrasındaki istibdad uygulamalarına değinilmiş ve bu sefer kısa sürüp sürmeyeceği hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

2.4.1. Meşrutiyet İdarenin Tesisi

"İkdam refikimizin "Berlin tağilat" gazetesinden naklen yazdığı bir makale:
1876 senesinin miladiyesi günü zat-ı şahane millete kanun-i esasiyi bahş etmiş ettiyse de bir müddet sonra bu hürriye-i meşrutiye nihayet verdi. Temmuz yirmi dörtte otuz senelik bir havab-ı amikadan sonra bu kanun-i esasi yine ihya edildi. Acaba bu defa dahi hayatı kasir mi olacak?
Kanun-i esasi ilk defa ilan olunduğu zaman düvel-i muazzamadan mürekkeb temaşageran (izleyiciler) muvacehesinde (karşısında) oynanmış bir tiyatro piyesine benziyordu. Temaşageran rolleri bilmiyor, söylenen sözleri anlamıyorlardı, yalnız zat-ı şahane ile hizmet paşa maksad-ı hakikiyi müdrik ederler. Osmanlı milleti o zaman lakayd idi. gazeteler olmasa idi tahvil-i ahval adeta fark edilmeyecek idi. hatta ahalinin bir kısmı kanun-i esasi aleyhinde idi.
Lakin şimdi öyle değildir. Şimendiferler Avrupa'da yaşayan Müslümanlardan maada Anadolu ve Arabistan'daki akvamı ve hatta sair tebaa-yı Osmaniyeyi kendilerine siyan görmeye alıştırdılar. Bundan maada sınıf-ı ilmiye hürriyet ve müsavat fikrini şiddetle terviç ediyor. (destekliyor) kanun-i esasiyi halka sevdiriyor. Beyaz sarıklı bir hocanın uzun sakallı ve uzun şapkalı bir rahip ile akd-i muahat eylediğini gören her ferd fikir musavatın sefvetine kail olur. Mukimler, dava vekilleri, zabıtalar dahi ulema ile birlikte hareket ediyorlar. Otuz sene evvel kanun-i esasiyi yalnız Mithat paşa küçük bir kısım ahali tergib ediyor idi. şimdi ise kanun-i esasi yalnız ekseriyet-i halikten cidden bir kısım değil bütün ahaliye müstenid bulunuyor.
Şimdiki hareket ahraranenin derece-i vüsat ve ehemmiyetini takdir edebilmek için senelerden beri tertibat evvelîye olarak icra kılınan tahrikâtı tedkik etmek icab eder. İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin nasıl neş'et ettiği hakkında şimdiye kadar birçok rivayet-i batıla deveran etti. Şimdiye kadar isimleri ma'ruf olan 'aza cemiyetinin ancak vesait-i icraiyesidir. Bunlar yalnız icray-ı tevessüd etmişlerdir. Hareket-i ahraranenin başlıca müsebbibleri henüz mechuldur.
İttihad ve terakki cemiyetinin senelerden beri izinin keşf edilememesi ittihaz ettiği tedabirin mükemmeliyetine en celi (açık) bir burhandır. Birçok zabitan ve alelhusus tabibler komitede aza idiler. Lakin azadan her biri diğer iki zatın vasıtasıyla cemiyete dâhil oluyor. Ve bu suretle azadan biri yalnız üç beş kişiyi tanıyor idi. komiteye suret-i kabul gayet merakaver (meraklandırıcı) bir suretle vuku buluyor idi. cemiyete dâhil olacak zat bir gece hanesinden alınır, gözü bağlı olarak bir mahale sevk edilir. Orada gözünü açtığı zaman muvacehesinde (karşısında) teşhisi gayr-i kabil iki zat görüyor idi. cemiyetin nizamatı pek şiddetli ve arzusu hilafında hareket edenlerin cezası pek ağır idi. şeyhülislam efendi komiteye son zamanda hayli hizmet ve muavenet etmiş ve bu sayede meşrutiyet idare fikri intişar eylemiştir.
Ordunun ve donanmanın ne derecelerde dâhil ve tesiri olduğu ve rucu'un

neden imkânsız ettiği bilahere tezahür edecektir."[13]

Aşağıdaki metinde meşrutiyetin ilanıyla birlikte siyasi ve sosyal birçok alanda görülen değişikliklerden mizahi bir dille bahsedilmiştir.

2.4.2. Hâtıra Gelir miydi?

Baba Tahir'in –Malumat-ı kapanacağı!
Kanuni Esasi'nin istirdad edileceği.
10 yaşındaki çocukların gözlük takacağı!
Araba ile at ile gezenlerin tabanvay ile yürüyecekleri.
Hafiyelerin açıkta kalıp dilenecekleri.
Sansürün usûlünün lağv olunacağı!
Köre şaşı, gabiye zeki, haklıya haksız, haksıza haklı….. denilme zamanının geçeceği.
Yâverânın yâverlikten afv olunacakları.
Murâbahacılardan halkın tahlis-i terbiyân eyleyeceği.
İstanbul sokaklarının muzahrafattan tathîr eyleyeceği.
Bazı nevheveslerim Fransızca söyleyeceğim diye kelimeleri dişle soyulmuş hıyara çevirecekleri.
Menfâdaki menfi kardeşlerimizin İstanbul'a gelecekleri.
Ölmüş inek sütlü olur darb-ı meselinin sahih ve hakiki olacağı!
Kongre için millet Tepebaşı, Taksim… Bahçe ve kıraathanelerine ahalinin ictima' eyleyecekleri.
Ticaret maksadıyla Viyana, Berlin, Londra'ya gidileceği.[14]

İsmail Faik

2.4.3. Hürriyet – MeşrûtiyetTemalı Metinlerin Dağılımı

No	s.	Açıklama
2	**3**	Bir name hürriyet
3	**4**	Hapisden çıkanlardan ikisi
6	**1**	Şehir mektubu
6	**3**	Hala istibdad
7	**1**	Bir gardiyanla bir mahkûm arasında
7	**5**	Geçmişe dair:
8	**6**	Mevlid-i şerif kıraati
9	**5**	Menafi' umumiye müteallik bir şikâyet…
10	**1**	Oh, bilmem ki…
12	**2**	İzzet garsona hitaben!
12	**3**	Meşrutiyet-i idarenin tesisi
15	**6**	Destan-ı istikbal
20	**3**	Şehir mektubu

[13] **Geveze**, No 12, 13 Ağustos 1324, s. 3.
[14] **Geveze**, No 27, 28 Ağustos 1324, s. 5.

27	**5**	Hatıra gelir miydi?
28	**5**	Bir zaman gelecek ki
34	**2**	Aceba hatır-ı hayale gelir miydi?
36	**1**	Muhavere
37	**3**	Donanma münasebetiyle
37	**3**	Bir hatira-i mazi
37	**5**	Küçük hikâyeler ciddi bir vak'a
39	**5**	Her şeyde intizam her şeyde vüzû' lazımdır
41	**2**	Bir muhavere-i siyasiye
45	**3**	Müşteri ile bakkal
47	**1**	Leyal-i ramazan
47	**5**	Tehdid-i mükerrer
47	**5**	Jandarma dairesi vükelasına
50	**6**	Murat Bey'in meselesi

2.5. İstibdad

Uyruklarına hiçbir hak ve özgürlük tanımayan sınırsız monarşi, despotluk, despotizm anlamına gelen istibdad (TDK, İstibdat) tarih boyunca birçok iktidar tarafından bir baskı aracı olarak kullanılmıştır. 1. Meclisin fesh edildiği 1878 tarihinden II. Meşturiyetin ilan edildiği tarih olan 1908 yılına kadar yaklaşık 30 yıl boyunca aydınlar ve basın üzerinde büyük bir baskı dönemi oluşmuştur.

Bu dönemde suikast, ihtilal vb. birçok sözcüklere birçok anlam yüklenerek, ne şekilde olursa olsun kullanımı yasaklanmış, özellikle iktidara karşı yapılmış olan olayların haber yapılması yasaklanmış, dizgi yanlışları bile gazetelerin kapatılmasına gerekçe gösterilmiştir (Özkorkut, 2002: 76).

II. Meşrutiyet'in ilânı ile birlikte yazılan yazıların sansüre gönderilmemesi ve sansür görevlilerinin gazetelere sokulmaması kararlaştırılmıştır (Topuz, 1996: 59). Böylece 25 Temmuz 1908'den itibaren gazeteler sansürsüz çıkmaya başlamış ve basın alanında kısa süreli de olsa bir özgürlük ortamı oluşmuştur.

Geveze Gazetesi'nin yayımlarında bu özgürlük ortamının etkileri rahatlıkla görülebilmektedir. Öyle ki yazılan yazılar, karikatürler ve eleştiriler noktasında İstibdad Dönemi'nin acısı adeta çıkarılmakta ve İstibdad Dönemi'ne, dönemin sansür anlayışına, kudretli paşalarına ciddi eleştiriler yapılmaktadır.

Aşağıdaki metinde İstibdad Dönemi'nde ortaçağın engizisyon mahkemeleri gibi bir faaliyet gösteren taş kışlada tesis edilmiş mahekemeden ve hakimlerinden bahsedilerek

İstibdad Dönemi'nin hukuksuzluklarından bahsedilmiştir.

2.5.1. İstanbul'da Enginizasyon Şubeleri

Taş kışlada (divan-ı harb hususi namı altında tecemmü'/tecmi' eder bir muhakeme-i menhuse vardı. İcray-ı istibdad ve mezalimde ne derecelere kadar serbest ve müstakil bulunduğu yalnız şu- husus-i kayd ve tabirinden anlaşılabilen bu mahkemenin reisi med-i umum-i askeri birinci Ferik Reşit Paşa, azası da Ahmet Paşa namında aksakallı bir miralaya ile yine böyle yaşlı başlı paşalarımızdan biri idi. iki aza ile bir reisden müteşekkil olan bu muhakemenin vazifesi politika işleriyle meşgul olmak, fikri hürriyet ve insaniyet eyleyen evlad-ı vatan ve milleti birer hükm (karakuş) ile yakıb kavurmaktan ibaretti. Onun için buna hususi tabiri izafe edilmiş olsa gerektir. Filhakika burası hususi idi. zira bu mahkemede verilen hükümler, icra edilen muhakemeler hiçbir usul ve kanuna tevfik edilemezdi. Burada hükümleri kanun değil, Reşit Paşa verirdi. Reşit Paşa'nın biraz sakalını kaşıyarak, gözlerini süzerek: "üç sene kal'abend! Beş sene kürek! müebbeden nefi !" diyerek vereceği karar diğer aza paşaların verecekleri cevap: hay, hay efendim, münasip, pek münasip! Sözlerinden ibaret olurdu. Zaten bu ham halatlar, devam etmiş olan muhakemenin ne olduğunu icaba anlayamamışlardır ki netice de bir karar vermeye kendilerinde bir akındar görebilirsinler! Binaenaleyh bunların vazifesi Reşit Paşa'nın vereceği hükme "amenna" dedikten sonra kararnamenin muzır altını imzalamaktan ibaret kalırdı! Bu kararnameyi Reşit Paşa bildiği gibi yazdırır, tebyiz ettirir. Nihayet kendi eliyle zarflayıp arkasını da bal mumuyla mühürledikten sonra doğru mabeyne gönderirdi ki iki gün sonra gelen cevap dahi bittabi' verilmiş olan hükmü müeyyid ve musaddık bulunurdu. Çünkü dediğimiz vehle, zabıtname zavallı maznunun söylediği gibi değil Reşid Paşa'nın bildiği gibi yazılmıştır. Evrad, şura-yı emtilerden "vatan" lardan, (Celal)'lerden bahsedilmiştir. Maznunun padişaha karşı olan hiyaneti serine ayrılamayan birçok berahin ve delail ile isbat edilmiş, daha kim bilir neler nelerden bahs edilmiştir. Reşit paşa hazretleri bu kadar ceraimi bir araya toplayıp yazdırabildikten sonra artık kararını aza paşalara değil hazreti şehriyara bile göstermeden icra itse yine ma'zur sayabilirdi. Çünkü sadakat, hamiyet bunu icab ettirirdi! Bu mahkûmun birde kolağası Kadri Efendisi vardı. Mumaileyh Reşit Paşanın bende-i Latif dedesi Divan-ı harb hususunun has bir hizmetçisiydi. Kendi kolağası olduğu halde paşa masanın üzerindeki zeyl/zilörünce/uzunca kapıdaki hizmetçiden evvel içeri giren. Subaya odunu atan, paşara kahve götürüb getirmek gibi hizmeti ifa eden yine o idi. Fakat mumaileyh hizmet mevduası bundan ibaret zan edilmemelidir. Subaya odunu atan o olduğu gibi icabı halinde biçare mevkufin siyasiyeye de odunu, kırbacı atan yine kendisi idi! bu zat paşalara kahve götürdüğü gibi ara sıra yeni düşmüş mahkumini de odasına çağırtıb kahve ikram etmek, felaketine içiyor gibi görünüp hasbihal kapaklı ağzını aramak ve sonra elde edebildiği malumatı Reşit Paşa'ya bire beş katarak yetiştirmekten hali kalmazdı. Ne yapsın, ikbali o yüzden bulmuştu! Birkaç zabıtayla bir eczacıyı jurnal ederek Sinop Kalesi'ne gönderdikten sonra rütbesi terfi' ve and-ı sadakat (!) nişanıyla taltif edilince artık bir daha o meslekten ayrılamamış, hafiyeliğe iyiden iyiye dalmıştı… Taş kışla mezalimi ta'dad edilecek olsa tafsilatı ciltler tutar. Bizim bu kadar yazmaktan maksadımız ise ne Reşit Paşa hazretlerinin meziyat-ı vicdaniyesini teşrih etmek, ne de taş

kışlanın ne olduğunu herkese öğretmektir. Bizce bu ahvali bilmesi lazım gelenler hiç de bu izahatı öğrenmeye muhtaç değildir. O halde niçin yazdık? Pek ziyade unutulmuş olan Reşit paşa hazretleri hatırımıza geldide tezkar nam-ı Cemil için bu satırları karaladık.[15]

2.5.2. İstibdad Temalı Metinlerin Dağılımı

No	s.	Açıklama
3	**1**	Hapishane köşesinde
5	**2**	Duvar-ı istibdad'da
5	**2**	N. Sıdkı imzasıyla Rumeli Hisarı'ndan gelen bir mektub:
7	**7**	İstanbul'da engizisyon şubeleri
20	**7**	Hayat-ı maziye sahifeleri
22	**3**	Donanma münasebetiyle kandil takılmıştır
23	**7**	Varaka… Geveze Gazetesi müdüriyet-i behiyesine aynen
24	**5**	Kariin kirame bir misal
24	**7**	Geveze
28	**4**	Lostareci lotarneci esnafı tarafından
44	**5**	Sabah
61	**7**	İrade-i Padişahı
62	**5**	Basiret refikamızın " mutana'min istibdad" ser levhalı fıkrasından

2.6. İttihat ve Terakki Cemiyeti

Tanzimat Dönemi'nde kurulan Genç Osmanlılar kuşağının devamı olan İttihat ve Terraki Cemiyeti, başlangıçta devletin meşruti bir yönetime geçmesi için faaliyetlerde bulunan gizli bir örgüt olarak kurulmuş ancak II. Meşrûtiyet'in ilanından sonra da hükümeti denetleyen bir siyasi partiye dönüşmüş yapılan seçimler sonrasında da 1912 yılında iktidar olmuş ve cemiyetin kendini fesh ettiği 1918 yılına kadar iktidarda kalmıştır.

Devletin içeride azınlıkların isyan hareketleri ve dışarıdan da Avrupa baskısıyla iyice zor durumda kaldığı ve adeta dağılmanın eşiğine geldiği çalkantılı bir süreçte sahneye çıkan İttihat ve Terraki Cemiyeti, devleti yeniden canlandırma adına milliyetçilik temelinde büyük bir mücadeleye girişmiştir (Birecikli, 2008: 221). Öyle ki 9 Haziran 1908 tarihinde İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı Nikola'nın biraraya geldiği, Makedonya ve Boğazlar meselesinin de görüşüldüğü "Reval Buluşması" sonucunda Osmanlı'nın parçalanacağı düşüncesi İttihat ve Terraki Cemiyeti'ni telaşlandırmış (Uçarol, 1995: 402) ve silahlı mücadeleye dönüşen çatışmalar sonunda II. Meşrutiyet ilan edilmiştir.

[15] **Geveze**, No 7, 8 Ağustos 1324, s. 7.

30 yıl süren bir baskı sonucunda ilan edilen II. Meşrutiyet sonrası başlayan hürriyet ortamında gazete ve dergiler İttihat ve Terraki Cemiyeti'ne adeta methiyeler düzmüşler divan şiirinden eksik kalmayan mübalağalarla cemiyeti ve yöneticilerini göklere çıkarmışlardır (Tunaya, 1984: 37). Geveze Gazetesi de bu methiye yarışında geri kalmamış cemiyete ve yöneticilerine özellikle Enver ve Niyazi Bey'lere sayfalarında sıkça yer vermiştir. Ancak cemiyet her ne kadar basın yoluyla faaliyetlerine başlamış olsa da iktidarı eline geçirdiği 1912 yılından sonra despotik bir yapıya bürünmüş ve basın dünyası II. Abdulhamid'in İstibdad Dönemi mumla arar hale gelmiş, iktidardan ayrıldığı 1918 yılına kadar muhalif basınla sürekli mücadele halinde olmuştur (Savaş, 1998: 21).

Aşağıdaki metinde II. Meşrutiyet ve onunla gelen hürriyete kavuşma noktasında gayretlerinden dolayı İttihat ve Terraki Cemiyeti'ne övgüler dizildikten sonra İstibdad Dönemi'nde yaşanılan olumsuzluklardan bahsedilmiş ve devletin adeta bir enkaza dönmüş yapısının yeniden şekillenmesi noktasında herkese vazifeler düştüğüne değinişmiştir.

2.6.1. Ma'ruzat

İttihad ve terakki cemiyeti riyaset-i aliyesine efendim.
[bir şu sözleri bir mecburiyet-i vicdaniye his ederek söylüyoruz. Eğer istemezseniz sükût ederiz.]
Bugünle elhamdulillah tekerrür ve tesisini görmekle mesud ve mübahı bulunduğumuz şu nimet-i azima-i hürriyete, biz sizin o her türlü mesaib ve afat istibdad'a karşı cesaret ve metanetini kayb eylemeyen, her türlü mahan ve alam gurbet mukavemet ederek meyusiyete düşmin Ali ve nezih kalbleriniz sayesinde nail olduk. Hükümet-i menhuse-i sabıkanın birbaran bela gibi mütesil başımıza yağdırdığı nazyate-i zulm ve itisafın en tahammülsüz en ruhundaz zerbeleriye yaralanarak, senelerce hak-i pak vatandan cüda düşen, senelerce zehr-i melal ve hicran ile memlu bir hayat azerdiki geçiren, hamiyetli ve mürüvvetli gençlerimiz, sena sizlersiniz, hiçbir vakit ümit metaneti, gayret ve hamiyeti elden bırakmayarak şimdiye değin temin-i selamet-i vatan ve millet için bir azm-i metin vecdi ile çalıştınız. Evvela tashih ve tenvir-i efkâr ümmet için bir vasıta-i icraat olmak üzere kalemlerinize sarılıb iyice bir müddet neşriyat hayr-ı havahane ve hakkuyanenizle/gizle efrad-ı millete – alelhusus – bizim gibi şayan-ı vatana mükemmel ve baliğ hamiyet ve insaniyet dersleri verdiğiniz biz o kıymetli yazıları, o mukaddes fikirleri, - devr-i istibdad'ın ta kalplere kadar nüfuz etmeye çalışan menfur ve namussuz gözlerine görünmemek için – kıyılara köşelere cinayet işleyen bir mücrim havf ve ihtirazıyla tenha mahalere çekilerek, seve seve, okur. Sizin yazılarınız sayesinde vicdanımızda kalbimizde bir i'tila-yı maneviyenin ruhu aşı eden idi lezzetlerini duyardık. Birçoklarımız bu yüzden pençe-i itisaf hükümete düşerek, meclislere zindanlara atıldı. Birçoklarımız menfalerde, çöllerde temaşısı vicdanlara kan ağlatacak, Cengizleri, yezidleri merhamete getirecek derecede müthiş bir sefalet-i vaziyet içinde süründü. Birçoklarımız kırbaçlar, değnekler altında, prangalar, laleler içinde inleye inleye öldü.

Yine birçoklarımızda, nasılsa o dehaş boyunduruklardan kurtularak, sizin ağuş-u vefat ve insaniyetinize teslim-i vücud etti. Sizi kucakladı yani hamiyetli Osmanlı gecelerinin efrad-ı muhtereme ve muazzezesi amadine/i'madine dâhil oldu. Şu suretle – Jön Türkler – diye bugün elsene-i ihtiram anamda büyük bir takdir ve tahsin ile yâd edilen cemiyet tevsi/tevessü ve tezyid-i kuvvet etti…
Fakat bir tarafdan hükümet-i daire-i zulm ve istibdad'ını tevsi ediyor, daha şiddetli bir hırs-ı vahşiyane ile milletin kanını, dermanını, mevcudiyetini emiyor, kemiriyor idi. nihayet bir dereceye geldi ki tahammül edilememeye başladı. Mağdurlar, müştekiler git gide çoğaldı. Hükümet ise lakayt icraat zalimanesine devam ediyor. Ufak bir tavr-ı iştiga göstereni eziyor. Kahr ve zebun ediyordu. Buna binaen kimsede ilmini bir sedayı itiraz çıkarmaya cesaret yoktu.
İşte siz, artık yıkılması büyük, mana bir endaz bir kuvvete arz-ı iftikar eden cism-i rasin istibdad'ın kalem-i kuvvetiyle hadim edilemeyeceğini anlayarak, kalemi bıraktınız, silahlara sarıldınız ve son bir verzeş ve ikdam hamiyet-mendane (hamiyetlicesine) ile işe mübaşeret edib, memalik-i Osmaniyeye ilk hatve-i nusret ve muzafferiyeti ediniz. Eğer mesela bundan on onbeş sene evvel oraya gitmiş olsa idiniz, ihtimalki size bir uhuvvet ve samimiyetle kollarını açacak, size dest-ihamiyet ve muavenetini uzatacak bir (Enver) le (Niyazi)
Size bütün ruh ve vücuduyla yardım edecek bir ahali bulamayacaktınız.
Çünkü o zamanlar henüz istibdad bizi mağduriyet ve meyusiyet son derecesine getirmemiş, daha o vakit çektiklerimiz henüz canımıza tak dedirtmişti. Biz onun için maksadınızın derece-i uluviyetini o vakitler takdir edemezdik.
Lakin bu defa geldiniz orada size fikren ruhen, vicdanen iştirak eden, sizi – bir hiss-i nefretle değil, bir hiss-i amik iştiyak ve samimiyetle bir hissi hürmetle seven bir ahali, mana-i hamiyeti, butlan-ı icraat hükümeti anlaşılmış bir ordu buldunuz, hayır… Bir ordu da değil, sizin kadrinizi hakkıyla anlamış, sizi pek büyük bir muhabbetle özlemiş bir millet buldunuz, o millet ki, tamamen sizin amalinizi tervic ve takdis etmiş, sizin hissiyatınızla mütehassıs olmakla başlamış, sizinle hem fikir olmuştu. Çünkü onlarda kısm-ı azamı, artık sizin çektiğiniz belaya ve mesaib-i çekmeye, sizin duyduğunuz acıları duymaya başlamıştı!
Nihayet birleştiniz, siz onlara yol gösterdiniz onlar sizin ellerinizden tuttular. Ve sizi o kadar sağlam bir surette tuttular ki, bu vechle teşkil eden bu heyet-i muazzama-i muhtereme, o cism-i leim-i şenaati yıktı. Zır zır etti. Çünkü söz anlamayan, kalem kuvvetinden korkub utanmayan, zerre kadar namus ve hayâ taşımayan o efrad-ı rezile-i istibdad, galeyan his hamiyetle cuş u huruş gelmiş bir milletin silah intikamına karşı durabilecek bir kuvvet ve mukannete, size mümanaat edebilecek bir cesaret ve metanete malik değildi.
Binaenaleyh sizin gayret ve himmetinizle, ordumuzun inzimam, muavenetiyle yıkılan hükümet müstebdenin enkazı/inkazı (kurtarılması) üzerine bir binayı şevket ve saadet kurmak istedik, fakat bunun için o inkazı mümkün mertebe temizlemek, hala hala üzerinde şerare-i istibdad parıldayan bazılarını emin ve mahfuz bir mahale koymak lazım geldi. Bunu da, yine el birliğiyle yaptık. Ve sonra bir an nefes-i istirahat alır gibi olduk, daha sonra nasıl oldu bilmem, hükümet-i sabıka-i menderesenin bu enkazı tarmar (tar u mar) birer birer yine meydana çıkmaya, bir parça silkinirek tüylerini döktükten sonra güya artık denaetden teberi etmiş gibi o henüz temelleri vazi edilmeye başlanmış olan geşane-i delir baya kavurulmaya başladı. Sonra… Nihayet yine kim bilir ne

oldu bir gün de bu üzeri kıvılcımlı döküntüler, tütmeye, kokusunu etrafa neşr etmeye başladı. Ve kokudan biraz bizar olduk sada, geçer! Dedik. Ehemmiyet vermedik. Nihayet yine birgün "bunlar parladı, İstanbulu bakıyor !" dediler. Koştuk. Uğraştık. Birçok zayiat, birçok telefat vererek sevindirdik, fakat bu kadarla kalmadı. Onlar birer Birkan-ı müthiş gibi ateşi püskürmeye başladı. Biz yine uğraştık ve bu defa iyice kendimizi kaybeder gibi olduk! daha sonra.. Evet daha sonra Bunlar lisanede gülmeye başladı. "Biz sizi yakacağız !" dediler. Korktuk. Hepimizi dehşet-i istila etti. Hiç yerimizde emniyet can ve mal kalmadı. Gece mahallelerde ahali nöbetle gezmeye başladı. Bizde boş durmadık. Çalışmaya, uğraşmaya başladık. Fakat niçin çalışıyoruz? Yangın olursa söndürmek için! Tutuşturursa (!) tevsiine meydan vermemek için! Değil mi?[16]

2.6.2. İttihat ve Terakki Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
1	**2**	Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti...
2	**4**	İttihad ve Terakki Cemiyeti...
5	**3**	Telgraflar
5	**4**	Fuad Paşa
7	**6**	Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin marşı
15	**1**	Ma'ruzat
15	**7**	İttihad ve Terakki Cemiyetinin Varna şubesi…
22	**8**	Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti İstanbul merkezinden:

2.7. Hafiyeler

İstibdad Dönemi denen II. Abdulhamid Dönemi ile ilgili üzerinde en çok durulan konu, kurmuş olduğu hafiye teşkilatı ve bunlar tarafından kendisine yapılan jurnallerdir. Tahtan indirilme ve suikast korkusuyla böyle bir yapılanmaya gittiği noktasında yaygın bir kanaat olmakla birlikte Abdulhamid, hatıra defterinde eskiden beri Osmanlı padişahlarının halkının durumunu ve ne düşündüklerini öğrenmek için devlet görevlileri dışında her tarafta bulunan tekkeler vasıtasıyla haber toplayarak memleketi idare ettiklerini belirtmektedir (Bozdağ, 1992: 81).

Osmanlı Devleti'nin gerek içteki bağımsızlık hareketleriyle gerekse dış devletlerin baskısı sonucu parçalanma ve çöküş sürecine girdiği bir dönemde tahta çıkan II. Abdülhamid bu gidişatın önüne geçmek, kendisini ve devletini güvenceye almak için bu hafiye teşkilatını kurmuş ancak bu teşkilat zamanla uygulamalarıyla daha fazla tepki çekmiş ve padişaha olan muhalefeti günden güne arttırmıstır (Seber, 2012: 1).

[16] **Geveze**, No 15, 16 Ağustos 1324, s. 1.

Zabtiye Nezaretine bağlı bir birim olan hafiyelik teşkilatı zabtiye nazırı tarafından idare edilmekteydi ve resmî hafiyelerin dışında herkes hafiyelik yapabiliyordu. Bununla birlikte bu jurnalcilerin hiçbir şeyden sorumlu olmamaları teşkilatın çokça yayılmasına ve yalan yanlış bilgilerle insanların suçlanmasına neden olmuştur. Ayrıca bu kurumun makam ve mevki sağlama adına kullanılması da insanlar arasında nifak çıkarmış ve devletin değerini de halk nazarında düşürmüştür (Karal, 1983: 265-268).

22 Temmuz 1908 tarihinde kurulan Said Paşa Hükümeti İstibdad Dönemi'nin bu en tartışmalı, en acımasız, insanlar arasındaki kardeşliği zedeleyen ve git gide içinden çıkılmaz bir hale dönüşen bu teşkilatı sekiz gün sonra 30 Temmuz 1908 tarihinde kaldırmıştır (Güneş, 1996: 239). Bunun sonucu olarak da toplumda ayrı bir problem çıkmış sayıları oldukça fazla olan hafiyeler bir anda işsiz kalmış ve bu insanların geçimi de ayrı bir problem olarak belirmiştir (Savaş, 1998: 9).

II. Meşrûtiyet'in ilanıyla başlayan özgürlük ortamında basının gözünde en çok eleştirilen bu istibdad kurumu olmuştur. 1908 öncesi topluma korku salan bu zihniyet meşrutiyetle birlikte tarihin çöp sepetine atılmış gazete ve dergilerde en çok eleştirilen kurum olmuştur. Geveze Gazetesi'nde de hafiye teşkilatından, bu teşkilatın bilinen önemli kişilerinden, yaptıkları zulümlerden, meşrutiyetle birlikte hesap vermeleri gerektiğinden gerek karikatürlerle gerekse de mizahi ve özellikle de eleştirel yazılarla bahsedilmiştir.

Şekil 14. Karikatür: Hafiyeler[17]

"Efendiler… efendiler… beyler…… off…..
-Aman birader rica ederim aldırma galiba yine fıkralar geliyor. Çünkü bundan sonra hafiyeler dileneceklermiş doğrusu onlara beş para vermem.
- Benden de al o kadar.[18]"

Aşağıdaki metinde II. Meşrutiyetin ilanıyla işsiz kalan hafiyelerden mizahi olarak bahsedilmiştir.

2.7.1. İki değirmenci arasında

-Acaba bu senede arpa, saman bahaya çıkacak mı?
-Zan etmem, arpa havarlar kustu. Artık tuz yalayacaklar.
-Ya!
-İyi ama neden sordun?
-Bir şey değil. Şayet bahaya çıkacaksa hayvanları şimdiden satalım.
-Öyle ama hayvan piyasası düştü. Hem satsak da değirmeni kime çektiririz?
-İşsiz kalmış hafiye çok![19]

Aşağıdaki metinde ise istanbul'da hafiye sisteminin bitmesine karşılık Diyarbakır gibi Anadolu'nun belli bölgelerinde hafiyelik anlayışının hala devam ettiğinden bahsedilmiştir.

2.7.2. Matbaamıza Varid Olan Varaka:

Aynen
Hamd olsun İstanbul hafiye bilyesinden kurtuldu. Birazda taşraya atf-ı nazar etmek zamanı geldi. Diyarbekir'den mevsuken aldığım haberlere göre orada

[17] **Geveze,** No 13, 14 Ağustos 1324, s. 1
[18] **Geveze**, No 13, 14 Ağustos 1324, s. 1.
[19] **Geveze**, No 7, 8 Ağustos 1324, s. 4.

hafiyelerin G. Şeriri bulunan ve bu sayede mektubcu mümeyyizliğiyle evveli sanisine irtika eden Zülfikar Hakkı melun hala nümayişlerini men' için hükümeti iğfal ve devr-i İstibdad-ı takib eylemekte ve Ermeni vatandaşlarımızı berayı tahkir/hakir avam takımına fikir vermekte olduğu anlaşılmış ve bu yüzden bir hadise zuhuru vuku bulunmuştur. Bu hain şamili İzzetin adamlarından olmak hasebiyle mamuretel aziz ve Diyarbekir valisi olub geçende bir fiil cinayetden dolayı haliye-i teb'id edilen ve Anadolu'da hafiyeliğin bad-i feyz ve terakkisi olduğunu ilan ve inae eyleyen Mösyö Dehal beyin ser hafiyesi ve Ermeni vatan kardeşlerimizin cebhetine müretteb evrak-ı muzıra asanların başlıcası idi. Merkumun bu hali hiyanetinden tam bin iki yüz hane Ermeni Amerika'ya hicrete mecbur olmuş ve elindeki serveti orada mahv ederek tesel derecesine geldikleri cümle istihbaratta bulunmuştur. Böyle alçak ve şerir memurların bademe devam memuriyetleri mülken ve maslahaten caiz olamayacağından dâhiliye nezaret-i celilesiyle İttihad ve Terakki Cemiyeti muhteremesinin nazarı dikkatlerinin celbi zımnında işbu varaka-i acizinin aynen mu'teber gazetelerine derci ve imzayı acizinin şimdilik hıfzı rica olunur. (14 ağustos sene 324)[20]
İmzası mahfuzdur.

2.7.3. Hafiyelik Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
1	**2**	Geveze
3	**3**	İki hafiye arasında
6	**2**	Tuhaf bir pandomima
7	**4**	Bir şey işittik.
7	**4**	Hafiyenin biri …
7	**4**	İki değirmenci arasında
8	**3**	İsmail Paşa'nın bir ricası
14	**7**	Matbaamıza varid olan varaka
17	**2**	Hala mı tefahür
28	**1**	Bu da bir hasbihal
33	**5**	Varaka
34	**5**	Hafiyeler
37	**2**	Şüpheli fesler
56	**8**	Hafiye meselelerinden

2.8. Şahıslar

Mizah gazetelerinin ana malzemesi siyaset olmakla birlikte yine onunla bağlantılı olarak toplumun önde gelen şahısları da mizahın eleştiri oklarından üzerine düşeni almışlardır. Bu anlamda devlet adamlarından, gazete patronu ve yazarlarına, sanatçılardan sporculara, yabancı ülke devlet başkanlarından toplumun tanınmış simalarına kadar birçok kişi mizahi-

[20] **Geveze**, No 14, 15 Ağustos 1324, s. 7.

eleştirel yazı ve karikatürlere konu olmuşlardır.

İttihat ve Terakkî, II.Abdulhamid'e çok eleştirel yaklaşmazken bu durum gazetelere de yansımış başlarda Abdülhamid'e karşı daha saygılı bir dil kullanılırken sonraları en çok eleştirilen ve mizaha konu olan kişi olmuştur. Ancak Abdülhamid'in eleştirilebilirliği gün yüzüne çıkana kadar 30 yıllık istibdad'ın acısının birilerinden çıkarılması gerekiyordu ki bu durumda eleştiri okları İstibdad Dönemi'nin kudretli paşalarına, devlet erkânına yönelmiş ve bu kişiler üzerinden İstibdad Dönemi eleştirisi yapılmıştır (Akşin, 1987: 84-85).

Geveze Gazetesi'nde de bu İstibdad Dönemi'nin önde gelen şahısları üzerinden İstibdad Dönemi eleştirisi yapılmış, eski düzende yaşanan olumsuzluklar ve yeni yönetim biçiminin getirdiği ve getireceğini düşündükleri güzelliklerin mukayesesi yine bu şahışlar merkeze alınarak yapılmıştır.

II. Abdülhamid'in saltanatı boyunca hızla yükselen ve ulemalar arasındaki en yüksek paye olan Rumeli Kazaskerliğine kadar ilerleyen Ebulhüdâ (Davulcu & Temel, 2015: 860) başta olmak üzere, İzzet Paşa, Serasker Rıza Paşa, Ziraat Nazırı Selim Melhame Paşa, Serhafiye İsmail Paşa gibi İstibdad Dönemi şahsiyetleri mizahi unsurlarla ciddi anlamda eleştirilirken II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde pay sahibi olan Enver ve Niyazi Beyler ile Harbiye Nazırı Recep Paşa övülerek anlatılmıştır.

Aşağıda Harbiye Nazırı Recep Paşa'nın vefatı üzerine toplumda duyulan derin üzüntüye binaen İsmail Şeyda imzasıyla kaleme alınmış edebi bir yazı yer almaktadır.

Şekil 15. Harbiye Nazırı Recep Paşa [21]

2.8.1. Nevha-i Yetimhane

Mahşeri mi idi, oruz kıyamet numune idi! Vaveyla kerbela, o gün afakı dolduran teessüfler iniltiler, hıçkırıklar kadar telhnak, o kadar hararet alud olmuş mudur? O gün hezain-i müteverrim yaprakları gibi sararan çehreler ulumek, hayr kalıb millete bir anda sokulan o zehirli hançerin mahiyetini pek vazih suretde anlıyordu.

Oruz meşum, o kara günden beri eşkaba tezini döke döke kanlı bir gruba dönen güzelim hala ağlamak istiyor.

Nazarim, mütesel oraya, o envar rahmetle yıkanan han-ı paki ma'tuf. Ruhum da orada.

Tavaf et ey ruh şikeste per! Tavaf et ki o makber, harabe zar ümit millettir. Takdis et damen per nurunu öp ki o mezar, ihtifagah amal vatandır.

Ah, sen, sen ey maşuk vicdan-ı millet! Ne isti'mal ettik? Netice-i mesret bu mu olacaktı? Millete, ağuş-u ihtiramda sıkacağı vücud-u mukaddeseye bedel bir

[21] **Geveze**, No 4, 5 Ağustos 1324, s. 1.

mezar taşı mı bırakacaktık! şemden sonra millet bağrına taş mı basacak !..
Sehaif tarihinde bıraktığın, ebedi, şanlı, muazzez "Recep Paşa" nam-ı mübecelane rağmen ben yine bu acı hatıray-ı kuüb-u millette tekrar tekrar uyandırarak, muhabbetini bütün gönüllerde payidar etmekten hali kalmayacağım. Kalmam. Nam-ı celilin gibi vasıyla yad rahmetin olsun!... Ben de bu şerefle iktisab-ı fahr eylerim.
İşte, banevi hürriyetin ağuş ve salikde uyuyan şu mesud gecelerde, bilhassa bu mübarek leyle-i miraçda surur yerine siyah puş matem olanlardan biri de benim, lisanım, ruhper nuriye bir hediye-i manevi göndermekle meşgul iken ruhum, hefkanlarla mütteziç serşin ateşin içinde boğulur.[22]
İsmail Şeyda

Aşağıdaki metinde ise Abdulhamid'in danışmanlarından olan ve üfürükçübaşı olarak da bilinen ve asıl adı Şeyh Seyyid Muhammed Ebulhüda Es-Sayyadi olan, İstibdad Dönemi'nin önde gelen şahsiyetlerinden Ebulhüda hakkında mizahi bir eleştiri yapılmıştır.

2.8.2. Ebülhüda Gidiyor

Ebulhüdanın iade-i sıhhat etmek için İtalya'ya gitmek üzere izin almış olduğunu (Levant Heral) refikimiz yazıyor.
Geveze
Harbiye nezaretinde idier, sıhhatleri bahane edildi. Çıkarıldı. Şimdide yine sıhhat bahsi bahane ad edilerek bunun İtalya'ya gitmesine izin veriliyor. Acaba odanın havası yaramadı mı? Memalik-i Osmaniyede bu mukaddes mizaçları memnun edecek bir yer kalmadı mı? bu da gitsin bakalım! Ötekilerde muntazirdir.
Hakaiki devr-i hürriyette böyle lazımdır![23]

[22] **Geveze**, No 10, 11 Ağustos 1324, s. 5.
[23] **Geveze**, No 49, 19 Eylül 1324, s. 7.

Şekil 16. Ebulhüda [24]

2.8.3. Şahıs Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklama
2	**4**	Recep Paşa Hazretleri
3	**1**	Ziya-yı müessef
3	**4**	Mithat Paşa merhum…
4	**2**	Büyük bir cenaze
6	**3**	Serasker-i sabık Rıza Paşa…
7	**4**	Ressam olsamda…
9	**4**	Ebulhüda efendinin…
9	**5**	Bir varaka:
9	**7**	Kenan Paşa'nın bir mektubu
10	**5**	Nevha-i yetimhane
11	**4**	Firari İzzet
12	**2**	İki kişi arasında
12	**2**	Haleti nez' (ölüm zamanı) gelmiş bir hasta…
12	**7**	Bahri Paşa
13	**8**	İzmirliyan Efendi
14	**4**	Sansür menfaatine
14	**6**	Telgraf
15	**4**	Bu da bir hükümet
15	**7**	Mehmet Celal Bey

[24] **Geveze**, No 38, 5 Eylül 1324, s.1.

15 **7** Tepebaşında konser
15 **8** Berlin 27 Ağustos
18 **6** Gazetemizin sahib-i imtiyazı…
18 **8** Sadrazam Kâmil Paşa
19 **1** Recep Paşa'nın cenazesinde
19 **1** Paris Sefiri Münir mel'unu hakkında
19 **1** İsmail Paşa hakkında
20 **2** Murat Bey'le mülakat
22 **3** Matbuat müdürü Kemal Bey'e verilen it'amet-i ziyafet listesi
29 **1** Abbas Hilmi Paşa
29 **5** Açık muhabere
33 **5** Kürdistanda neşr-i maarif
36 **4** Hüseyin Dâim
36 **8** Zabtiye Nazırı esbaki
49 **7** Ebülhüda gidiyor
49 **8** Şamlı İzzet
50 **5** Ebulhüda ve İtalya falcıları
56 **8** Ebulhüda kaçacaktı!
59 **6** Ebulhüda ve İtalya

2.9. İç Siyaset –İçişleri

Mizah sektörünün malzemeleri arasında birçok konu yer almakla birlikte özellikle siyaset dünyası, devletin ağır işleyen bürokratik yapısı her zaman en başta gelen malzemelerden biri olmuştur. Sadece mizahi anlamda değil genel anlamdaki eleştiriler de siyaset dünyasında bazı dönemlerde pek hoş karşılanmamış ve ciddi yaptırımlar uygulana gelmiştir. Sansür adı verilen bu uygulamalar gazetelerin her zaman sıkıntı yaşadığı bir süreç olmuştur. II. Meşrutiyete kadar ciddi bir baskıyla uygulanan bu sansür yeni yönetim anlayışıyla birlikte bir süreliğine de olsa yerini özgürlüğe bırakmış ve gerek mizahi gerekse de hicvi yazılar gazete sayfalarını doldurmuştur.

II. Meşrutiyet'in ilanı ve ülkenin içinde bulunduğu bu çalkantılı dönem iç siyasetin çok hızlı değişimine sebep olmuş bürokrasideki değişim, yeni atanan veya yer değiştirilen valiler, kaymakamlar, Ermeniler, Kürtler, eyaletlerin yapısındaki değişimler ve buralarda çıkan isyanlar, maliye ve vergi sistemindeki uygulamalar, muhtarlar ve imamların mahalle halkına yaklaşımı gazetelerden sıkça duyurulmuş, bu bağlamda gerek iktidar gerekse de muhalefet mizahi ve hicvi yaklaşımlardan kurtulamamışlardır. Özellikle yönetim bazında

devletin içinde bulunduğu durumdan kurtarma adına alınan kararlar bazı durumlarda olumlu karşılanırken bazen de ciddi anlamda eleştirilere maruz kalmıştır.

Geveze Gazetesi'nde de bu anlamda birçok yazının olduğu görülmektedir. Öyleki II. Meşrûtiyet'in ilanına ve buna katkıda bulunanlara methiyeler dizilirken İstanbul dışında kalan yerlerde Kanun-i Esasi'nin uygulanmadığına dair haberler verilerek buralardaki bürokratik yapılar eleştirilmiştir.

Aşağıdaki metinde Hicaz ve Yemen vilayetlerindeki bağımsızlık hareketleriyle ilgili eleştirel bir değerlendirme yapılmıştır

2.9.1. Mühim Bir Tedbir

> Vatanımızın en mühim parçalarından olan Hicaz ve Yemen kıtalarını ana vücuttan tefrik etmek için pek çok uğraştılar. Tefrik için uğraşanların ecnebi olduklarına zahib olmayınız. Maksadımız sarf-ı idare-i dâhiliyemizdir.
> Yemen ve Hicaz heyet-i idarelerinin işi hep halkı isyana yahud ecnebi himayesine alıncaya mecburiyet önünde bırakmak kasdıyla siyan/seyan idi. gadr ve zulmleri irtikab ve cinayetleri ta'dad ve ta'rif ile yeter şeyler değildir.
> Yegâne ilacı başta Amir Mege ile vali Ratıb Paşa olmak şartıyla tebdil-i idaredir. Şerif Abdullah Paşa'ya hak sarih iade olunur. Vilayetde namuslu bir vali gönderilir. Yemen de aynı muamele edilirse iki kıta eski memurlardan tedhir kılınır. Islah ümiti hâsıl olur. Yoksa işi yalnız tebaidde kalmayıb, "tecavüze cüret" etmek raddesine varabilir.
> Hatta demiryol hattı Medine-i münevvereye vasıl olmamış olsa idi. (mizan) bunu yazmaktan bile tevki eder idi. iş o rütbe mühimdir ve nihayet derecede müta'celdir.
> Bab-ı ali'nin hem mahsusane dört gözle intizardayız.[25]

Aşağıdaki metinde ise resmi dairede bir işi olan vatandaşın bundan böyle bir miktar ücret ödeyeceğine dair gelen bilgiler doğrultusunda eleştirel ve mizahi bir değerlendirme yapılmıştır.

2.9.2. Ufak Vergiler Yâhud Duhûliye

> Bu serlevha ile aldığımız varakada deniliyor ki efrad-ı milletten her bir şahsın devâir-i resmiyeye müracaata mecburiyetleridir, gelirdir. Mesela muallimlik tahsilâtı için maarif nezaretine, bir hane iştirası zımnında defterhaneye, bir dava takip etmek üzere adliye nezaretine, bir vazife veya bir imâmet koymak irkâfa, bir bî-çareyi nevr duymak için zaptiye nezaretine şikâyetname takdimi zımnında Bab-ı ali'ye vergi vermek için devâir belediyenin birine mütedâhil maaşât elde etmek üzere maliye nezaretine müracaat olundukta bahma hal

[25] **Geveze**, No 10, 11 Ağustos 1324, s. 3.

kapudan girer iken elinde ucu paçavra bağlı çomak bulunan bir şahsın ayağa doğru eğildiğini yahut elinizde şemsiye veya baston var ise der'kab çekip aldığını görürseniz işte bu ufak bir duhûliyenin alınmasına alamettir. Bozukluk bulunmazsa on para noksanına çeyrek bozmaya müheyya oldukları gibi şayet onluk verilmeyecek veyahut vakt-ı ahire tealluk edilecek olunsa idâle-i lisan ve tahkiratın envânında maddedirler.

Galip

Geveze

Buna duhuliye demekten ziyade bir yol bağı demek daha muvafık olur. (03) hele defter-i hâkânide gelip geçenin yolunu kesen bir-iki terbiyesizin buradan parasız geçirmez dediğini iki defa kulağımızla duymuştuk.[26]

2.9.3. İçişleri ile İlgili Metinlerin Dağılımı

No	s.	Açıklama
2	**4**	Zabtiye Nazırı Sami Paşa isti'da/imti'na etmiştir.
3	**4**	Şehr emanetine mülhak…
5	**1**	Kanun-i esasi…
6	**4**	Zaptiye Nazırı Sami Paşa hazretlerinin…
6	**4**	Dersaadetde bulunan hüdavendigar valisi…
6	**4**	Tebliğat
8	**3**	İki kişi arasında:
8	**6**	Muktesebat
8	**7**	Adalar, mekri köyü, beykoz kazaları lağv edilecektir.
9	**4**	Hoca ile talebe:
9	**5**	Asya'da Kürtler
10	**3**	Mühim bir tedbir
12	**6**	Bursa
16	**3**	Halep
16	**4**	Harbiye nazırı

[26] **Geveze**, No 28, 29 Ağustos 1324, s. 8.

17	**3**	İhtar
18	**8**	Yemen'de tahlif
19	**5**	Baba Tahir darul fünun mezunlarından biri
20	**6**	Bursa
26	**8**	Sivas
28	**8**	Ufak vergiler yahud duhuliye
30	**5**	Niçin veriliyor
31	**1**	Ciddi bir muhavere
32	**4**	Dikkatle nazar oluna
35	**7**	Baş katib cevad beyin…
38	**3**	Vatan hainleri
40	**6**	Aynen varaka
40	**6**	Türkiye yeni mali müşaviri
41	**3**	Ahval-i umumiye ne merkezde
41	**4**	Türkler Ermeniler
41	**6**	Ermeni gönüllüler
42	**1**	Nerede idik arkadaş
42	**8**	Resmi
46	**6**	Bir kurban-ı istibdad
48	**6**	Necib Melhame Paşa
52	**7**	Geveze Gazetesi idare hanesine

2.10. Seçimler

Yaklaşık 30 yıl süren İstibdad Dönemi'nin ardından II. Meşrûtiyet'in ilanıyla çok partili siyasi hayata geçilmiş, ancak modernleşme adına önemli bir adım olsa da bu durum 1912 yılına kadar sürmüş (Tunaya, 1984: 3-7) ve bu tarihten sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kontrolünde tek partili bir siyasi süreç yaşanmıştır.

Bununla birlikte II. Meşrutiyet sonrası dönem siyasi anlamda yaşanan gelişmeler, modernleşme çabaları ve demokrasi adına atılan adımlar açısından Osmanlı Devleti'nin altın çağı olmuştur (Hocaoğlu, 2008: 5). Öyle ki II. Meşrutiyetle başlayan bu süreç "Anayasal gelişmeler, teokratik saltanattan meşruti sisteme, oradan da laik Cumhuriyete doğru bir çizgi izlemiştir. Bu sürecin doğal uzantısı ise çok partili Batı demokrasisi olmuştur."(Aslan, 2009: 221-222).

II. Meşrutiyetle birlikte yayın hayatına başlayan Geveze Gazetesi seçim söylentilerinin ve mebus çalışmalarının başladığı bu hareketli dönemi idrak etmiş bu tartışmalara yazı ve

mizahi yaklaşımlarıyla katılmış ancak seçimleri göremeden 63. sayısıyla yayın hayatına son vermiştir.

Aşağıdaki metinde Osmanlı Tarihi'nde bir ilk olacak olan seçimler nedeniyle özellikle basın dünyasında büyük bir heyecan yaşandığı görülmekte ve tüm vatandaşlar bu kutsal vazifeye davet edilmektedir.

2.10.1. Bütün Vatan Kardeşlerine

En mukaddes vazifeye davet

İntihab meselesi bugün, dünden ziyade kesb-i ehemmiyet etti. Vatan bugün her şeyden evvel evet her şeyden evvel – bu meclise. Vatandaşlarımız her şeyden akdem – hatta gadadan akdem – bu meclisin kararlarına muhtaçtır. Şiddetle, ehemmiyetle, fevkalade muhtaçtır. Dünkü ihmal af ediliyordu. Bugünkü ihmal, vatan namına bir cinayet sayılacaktır. Toprağının her zerresi canımızdan daha kıymetli, fakat ulvi hislerini bir an evvel meydana çıkarmak meclisimizin bir an evvel açılmasına vabestedir (bağlıdır). Her Osmanlı uhdesine düşen vazifeyi ifaya gücü yettiği kadar çalışmalıdır. Ey vatandaşlar!

Hazır olunuz, çalışınız, çabalayınız, meclisimizi – vatan aşkı için – hakkıyla bir meclis haline koymaya çalışalım. Artık başlayalım. Gazetelerimizin sayfaları açık, bütün erkân tahririyesi bu hususta bütün mevcudiyetle çalışmaya mihyader sorunuza cevab verelim. Müşküle uğrarsanız tahkike çalışalım. Hazırız.

(yeni gazete) Osmanlı tiyatrosunda evvelkinden her halde daha mühim bir konferans vermek için tehyiat ile meşguldür.[27]

2.10.2. Seçim Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
12	**8**	Taşrada mebusan-ı intihabatı
29	**4**	Namzedler
30	**6**	İstanbul mebusları kimlerdir
32	**8**	İtihabata dair
38	**4**	Nazar-ı dikkate
55	**5**	Mebusan zamanı geliyor.
55	**8**	Bütün vatan kardeşlerine

[27] **Geveze**, No 55, 25 Eylül 1324, s. 8.

2.11. Memur

Meşrutiyet ilân edildiğinde esnaf dediğimiz toplumsal sınıfın büyük çoğunluğu Ermeniler, Yahudiler ve Rumlardan meydana geliyordu. Hırdavat, kırtasiye, manifatura ve diğer birçok esnaflık işlerini bunlar yapıyordu. Bu iş alanlarının yanı sıra Ermeniler demircilik, Yahudiler mandıracılık, Rumlar ve Emeniler de eczacılık işlerini ellerinde bulunduruyorlardı (Tokgöz, 1931: 3). Bütün bu mesleklerin yanı sıra doktorluk ve dişçilik, değirmencilik, sarraflık, bankacılık gibi getirisi yüksek işlerin neredeyse tamamı bu azınlıkların elindeydi (Apak, 1957: 3). Bu azınlıkların yanı sıra devletin asli unsuru kabul edilen Türkler ise biraz tahsil gördükten sonra hemen devlet kapısında bir kalem memurluğu elde etmeye çalışıyordu. Belli bir liyakat ve adilane bir sisteme dayanmayan bu iş nüfuzlu bir yakın veya tanıdık bulunarak yani torpille halledilebiliyordu.

"19.yy'da Osmanlı kalemiyesi çoğu İstanbul'da hizmet veren 2000 kadar memurun oluşturduğu görece küçük ve homojen bir gruptur. Birkaç gayrimüslim tercüman dışında bunların hepsi Müslüman'dı. Müslüman kâtiplerin çoğu kalemiyeye muhtemelen İstanbul daki katro aileleri aracılığıyla girmişlerdi. 18.yy reisu'l-küttabı babasının, anne tarafından dedesinin ve annesinin ailesinden bir başka erkeği aynı memuriyeti yapmış olmasına dayanarak bu görevde aileden gelme bir hak taşındığından söz edebilmekteydi" (Findley, 1906: 48).

Aşağıdaki metinde oğlu kalemde memur olan bir babanın oğlunun çalışma ortamından yola çıkarak Osmanlı'daki karmaşık ve oldukça problemli olan memurluk anlayışından ve liyakata bakmadan yer alan adam kayırmalardan ve tensikatta adil olunmadığından bahsedilmiştir.

2.11.1. Mahalle Kahvesinde

-Efendim bizim mahdum malum ya kendisi maliyeye devam ediyor.
-Evet, Allah bağışlasın pek zekidir, pek çalışkandır.
-Evladım diye tefâhür etmem, gerçekten işine pek düşkündür, kalem vaktini bir dakika bile fevt ettiremez, oldukça ifade-i merame de muktedirdir.
-Biraz Fransızca da bilir, fakat zavallı mutala'asız… sayinen şurasını görmüyor.
-Niçin atandım, maaşı yok mu?
-Var diyelim de var olsun, yetmiş kuruşa.
-Ne kadar müddettir devam ediyor?

-Tam altı senedendir.
-Vah, vah, vah, inşallah bundan böyle saye-i hüviyette liyakatı nisbetinde nail-i mükâfat olur. Elbette maaşını artırıyorlar.
-Ah nerede efendim, biz ondan da vazgeçtik. İnsan hiç olmazsa yetmiş kuruşla gider gelir de atı için bir ümidi olur. Bugün o ümide munkati (kesilmiş) olursa o kadar senelik emek…
-Anlamadım ki efendim bana kalırsa şimdi Mahdum bey için atı daha parlaktır.
-İktidarları, meziyetleri var. Bundan böyle eshab-ı meziyetin layık oldukları meziyeti ihraz etmelerine hiçbir mani kalmadı.
-Mahdum bendenizin artık orasıyla hiçbir irtibatı kalmıyor ki âtiyyesi/atisi için bir ümidi olsun.
-Vah! Ne demek! Çıkıyor mu?
-Çıkmıyor ama çıkarılabilir. Öyle tensikat icra ediliyormuş.
-Bu nasıl tensikat? Yetmiş kuruş- o da iki ayda bir- maaşla senelerden beri işine kemal-ı ciddiyetle devam etmiş, iktidarlı, ehliyetli bir memurun böyle bilases açığa çıkarılması onun mazuriyetini mucib olmaz mı?
-Vallah ben de mütehirim. Garibi şurası ki hep onun gibi maaşı falan az, bir kimseye mensubiyeti olmadığı için şimdiye kadar tefeyyuz edememiş olan memurlar ihraç ediliyor da, ötede birkaç bin kuruş maaş alarak vazifesi sade gündüzleri ikindiye yakın kalem kapısından bir deyip savuşmak olan beklerine yerlerinde kalıyor. Geçen gün çocuk pek büyük bir ye'is ile yanıma geldi, ağlamaya başladı da ne yapacağımı şaşırdım. Hakkı yok mu efendim, bir adam için layık olmadığı, ümid etmeği bir muameleye uğramak ve bâhusus hafiyelikten, mahdumluktan başka bir meziyyeti olmayan bir takım züppelerin bi gayri hak kendine mahdus olan hakka tevârüt eylediklerini görmek ne kadar ağır bir şeydir. Yüzlerce kişiyi ihraç ediyorlarmış, bunların hepsi de mağdur. Bunların çoğu ihtimal ki başka bir işi de tutmazlar. Doğrusu bundan bir şey anlayamadım.
-Evet, ben de anlayamıyorum; bu hükümet hükümet de anlaşılmıyor ki.[28]

2.11.2. Memur Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
1	**1**	Mahalle kahvesinde
3	**3**	İki hanım arasında muhavere
5	**4**	Memurin-i mülkiye komisyonu lağv edilmiştir.
8	**1**	Tahsilat müdürleriyle defterdarlar…
13	**3**	Ne istiyorsun oğlum.
17	**1**	Bir muhavere
32	**7**	Üsküdar ve Kadıköy gaz kumpanyası
38	**7**	Haydarpaşa iskelesinde

[28] **Geveze**, No 1, 2 Ağustos 1324, s. 1.

2.12. Polis ve Polis Kıyafeti

Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda her alanda başlayan batılılaşma sürecinde birçok değişim yaşamış bu değişime paralel olarak iç güvenlik konusunda da yeni bir yapılanmaya girmiş ve merkez ve taşra teşkilatlarını askeri yapıdan ayırarak bağımsız bir örgüt haline getirmiş ve 1879'da ilk polis teşkilatı olan Zaptiye Nezareti'ni kurmuştur (Özçelik, 2012: 86). Osmanlı polis teşkilatında Paris polis modeli örnek alınmış ve teşkilat yapısının oluşması ve polis eğitimi için Fransız müfettişler getirilmiş bu teşkilattta görevlendirilmiştir (Noemi, 2009: 151-153).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde yaşanan 31 Mart Olayı[29] sonrasında İttihat ve Terakki Partisi polis teşkilatındaki en kapsamlı düzenlemeleri yapmıştır.(Ergut, 2004: 193)

Osmanlı devletinde Batı örnek alınarak başlanan her kurumdaki iyileştirme çalışmaları iç güvenlik noktasında da yapılmış ve o güne kadar İstanbul'da yeniçeriler taşrada ise kapıkulu ve eyalet askerleriyle sağlanan iç güvenlik Batıdaki gibi polis teşkilatı kurularak bu teşkilata devredilmiştir.

Yeni bir sistem olması hasebiyle birçok düzenlemeler yapılmış ve zamanla daha sistemli bir yapıya bürünmüştür. II. Meşrutiyet'le birlikte düzenlemeler hız kazanmış modern bir yapıya kavuşabilmesi adına birçok düzenlemeler yapılmıştır.

Meşrutiyet basınında da polis teşkilatına güven had safhada olmuş yazılarla bu teşkilat ve vazifeleri topluma aksettirilmiştir. Geveze Gazetesi'nde de polis teşkilatındaki değişim ve gelişmeler okuyuculara duyurulmuş, İstibdad Dönemi'nden kalma anlayışların devam ettiği karakollar ve amirleri hakkında yazılar yazılmış, tensikat ile ilgili değerlendirmelerde bulunulmuş, özellikle kılık kıyafet noktasında modern bir polis kıyafeti için yapılan çalışmalardan sıklıkla bahsedilmiştir.

Aşağıdaki metinde II. Meşrutiyet sonrası yenilenme çalışmalarına başlanan polis teşkilatı hakkında değerlendirmelerde bulunulmuş ve uzun zamandır üzerinde konuşulan polis kıyafetinde nihayet bir uzlaşmaya varıldığından bahsedilmiştir.

2.12.1. Polislerimiz

Nihayet polislerimiz için elbise-i resmiye intihab edilebildi. Ahiren i'mal

[29] 31 Mart Olayı-İsyanı-Ayaklanması-Hadisesi: II. Abdulhamdi Dönemi'nde, mektebli-alaylı, II.Meşrutiyet ile Kanun-i Esasi'de yapılan değişikliklerin demokratik bir düzen getirmediği ve daha önce askere alınmayan "Talebe-i Ulum" öğrencilerinin askere alınması yasa tasarısı gibi gerekçelerle 13 Nisan 1909 tarihinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin de desteğiyle hükümete karşı 31 Mart Ayakalanması hadisesi yaşanmıştır ve Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelmesiyle İsyan sona ermiştir. (Aysal, 2006:16-17-23)

edilmiş olan beş kat numunelik elbise polislere aksa edilerek bera-yı tedkik sadrazam paşa ile dâhiliye nazırına gönderilmiş ve mezkûr numunelerden Fransız polislerinin kisve-i resmiyesine meşabe olan elbise intihab edilmiştir.
Broşika-i şiamet gibi şimdiye kadar göreni öğretmekten başka bir şeye yaramayan o lekeli kisveyi üzerlerinden atarak buna mukabil en mütemmiden bir milletin kendi namuslu memurlarına yaraştırdığı bir kiyafeti takındıkları için polislerimiz şayan-ı tebrikdir.
Şüphesiz ki polislerimizin içinde cidden namuslu, hamiyetli ve sahib-i vicdan olanlarda vardı. Fakat bunlar meyanında ekseriyeti teşkil eden kirve-i ma'lumenin kazanmış olduğu nefret-i umumiye derece-i nihayeye varmış olduğundan artık akliyeti teşkil eden bu kısmın o nefretden istisnası kabil olamamış, herkes bilatefrik nerede bir polis memuruna rast gelmiş olsa nefret ve istikrahtan mütevellid bir heyecan ile başını çevirmekte bulunmuştur.
İşte şu devr-i delipzir hürriyet o gibi haşeratı kâmilen temizledi. Daha da temizlemekte devam ediyor. Geri kalanlar ise artık tamamen ma'sum ve nezih olanlardır. Bunların âlen o eski elbise ile inzar-ı amide dolaşmaları ise ba'dema münasip değildi. Bu cihet de nazar-ı dikkate alınıp bu yeni hükümetin hissiyatında maziyi ihtar edecek hiçbir nişane bulunması tecviz/tecevviz edilmeyerek polislerin elbisesi değiştirildi.
Şimdiki polislerimiz, evvelki bildiğimiz me'mur kılıklı haydutlar, amir kılıklı dilenciler değil, vazifesi, hissiyatını, namusunu, hukuk-u umumiyeyi tanır. Müstakim ve terbiyeli memurlardır.
Şimdi polislerimizin şık, nezih bir kiyafeti, muhterem, lekesiz bir şahsiyet, zarif ve dirayetli bir lisanı olacaktır.
Şimdiki polislerimiz, artık eskisi gibi sivri siyah fesler, yüksek o keçeli kesik kunduralar, yakası yağlı biçimsiz ceketlerlegezmeyecek, resm-i şayanı hürmet bir libas ile düzgün, insana yaraşır bir vazi' kanun-i şenasane ile ahalimiz arasında göğüs gere gere, dolaşacak. Bir omzunu yukarı kaldırıb diğerini aşağıya indirmek, kollarını şişirip çarpık kukum gibi bir şekil almak, artık polislerimizin icra edeceği bir hareket değil, bilakis tekbih ve bilmekte men' edeceği bir kabahat demek olacak.
Bundan böyle polis bir şahsı suret-i resmiyede tevkif edeceği vakit, ensesinden çekerek arkasından dürterek, şekum galiza savurmakda müsabaka ediyormuşcasına sokup sayarak onu kaldırımlarda sürüklemeyecek, artık: "kanun namına …" sözünü bizim polislerimizde söylemeye başlayacak, şüphesiz bizim halkımız, yani bizlerde bu sözü her şeyden mu'teber, lazım'ul inkiyad telakki edeceğiz.
Bundan sonra polisler, mücrimlerden başka, herkesle kardeş, arkadaş gibi geçinecek. Onlar da geceleri kahvehanelere, mücemmenas olan mahallere, fakat bir fikir halis ve samimi ile gidecek, onlarda konuşacak, dertleşecek, tatlı ve simane sohbetlere karışabilecek şu kadar ki ağız aramayacak. Artık dedi kovdu yapmayacak.
İşte kisve-i hariciyeleri düzeltilmiş, tanzim edilmiş olan polislerimizin, ümit ederiz ki seviye-i vicdaniyeleri, kalbleri de böyle muntazam ve mükemmel zuhur edecektir.[30]

Aşağıdaki kısa metinde ise meşrutiyetin ilanı sonrasında birçok kurumda başlatılan

[30] **Geveze**, No 11, 12 Ağustos 1324, s. 4.

tensikatın polis teşkilatında da olacağından ve bunun için bir komisyon kurulduğundan bahsedilmiştir.

2.12.2. Polis Tensikatı

Polisler hakkında icray-ı tensikat etmek ve su-i ahvali görülmüş olanları çıkarıp bunlar hakkında tedkikat-ı lâzımede bulunmak üzere teşkil/teşekkül etmiş olan komisyon daire-i zabıtada in'ikad eylemiştir.[31]

2.12.3. Polis Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
2	**3**	Yeni polis elbisesi
7	**6**	Polis tensikatı
8	**7**	Polisler için üçüncü defa olarak yeni bir elbise numunesi...
11	**4**	Polislerimiz
12	**8**	Polis tensikatı…
13	**5**	Varaka
17	**6**	Geveze
33	**6**	Polis nizamnasinin ıslahı
35	**3**	Zabtiye nezareti cânibinden…
36	**6**	Ciddi bir vak'a

2.13. Tensîkat

"1- Düzen verme(ler), düzenleme(ler). 2- fazla memuru isten çıkarma" (Devellioğlu, 1993: 1080) anlamlarına gelen tensikat II. Meşrûtiyet'in ilanından sonra memurların korkulu rüyası olmuştu. Abdulhamid Dönemi'nde 5-6 ayda bir dağıtılan maaşlarla geçinemediği için ek iş yapmaya başlayan memur sınıfı Meşrutiyetin ilanı ile bir süreliğine de olsa maaşlarını düzenli almış ancak sonrasında yine sonraki aylara sarkmaya başlamıştır. Bu durumda geçimini sağlayabilme adına ek iş yapanlar asli işini aksatmaya başladı, bu da devletin rutin işleyişinde sıkıntılara yol açmaya başlamıştı. II. Meşrûtiyet'in ilanı sonrası başlayan çalkantılı süreçte uluslararası alanda da yalnız kalmış ve içte yaşanan isyanlarla birlikte mali dengelerinde ciddi sarsılmalar baş göstermişti (Tural, 2006: 43).

İstibdad Dönemi'nde başlayan memur maaşları arasındaki adaletsizliğin düzeltileceğinin yanı sıra işini yapmayan, ikinci bir işte çalışan memurların da mali nedenlerden dolayı tensikata uğrayacağı yönünde Kamil Paşa Hükümeti[32] tarafından alınan karar bir anda

[31] **Geveze**, No 7, 8 Ağustos 1324, s. 6.
[32] Osmanlı Devleti'nde II. Abdulhamit Dönemi'nde iki kez ve II. Meşrutiyet Dönemi'nde de iki sadrazamlık makamına gelmiş bir Osmanlı devlet adamıdır (Demiryürek, 2017: 59) .

memurların ana gündem maddesi olmuştu. Oysaki Meşrutiyet'in ilanını herkes kendi açısından olumlu olarak görüyor ve nimetlerinden yararlanmanın hesabını yapıyordu. Bu bağlamda köylüler için meşrutiyete vergi ödememek, memurlar içinse terfi ve maaş zammıydı. Ancak Tenkisat kanunu ile tüm hevesler adeta kursaklarda kaldı ve tam tersine yeni düzenlemeler yapıldı (Tunaya, 1984: 27).

II. Abdulhamid Döneminde hem İstanbul hem de taşra da görevini tam yapmayan memurlar halkın tepkisine uğruyor ve gerekirse şiddet kullanılarak daireden uzaklaştırılabiliyorlardı. Gazetelerde bu duruma destek vermiş ve devletin bu asalaklardan kurtulması gerektiği yönünde yayınlar yapmıştır. Geveze Gazetesi'nde tensikata dair çıkan yazılarda bu doğrultuda olmuş hem makale hem de mizahi yaklaşımlarla bu konuda hükumete destek vermişlerdir.

2.13.1. Hariciye Nezaret'inde

Harbiye nezaretince icra olunan olunan ilk tensikat meclis-i vükelaca kabul olunmayarak nezarete iade edilmişti. Bu defa ise nezaret-i müşarunileyha ona biri kendilerini nazar-ı dikkate almayarak tensikata ufak memurların maaşlarından ibtidar eylemiş ve birinci, ikinci, üçüncü sınıf halfaya bin ikiyüz sekiz beder ve dört yüz kuruş tahsis eylemişlerdir.
Hariciye nezareti tercüme ve tahrirat kalemleri halfasından ise bu havadisten muteber olarak en ziyade tensikat beş altı bin kuruşdan yukarı maaş alan ona birden başlamasına da bir meclis-i vükelanın nazar-ı dikkatini celb, bir istida tanzim ve yüzü tecavüz imza ile başvekâlet celileye takdim etmişlerdir.[33]

2.13.2. Tensîkata Dair

-Tensîkat mı?
-Evet, şurada burada başlamış…
-Size uğramadı mı?
-Biz kim?
-Canım kim olacak işte Şirket-i Hayriye…
-Şirkette muhtac-ı tensik mi?
-Bir idare-i ticariye olması hasebiyle münasip olmaz mı?
-Peki, kimi çıkarmalı?
-Yirmi senedir icraatından istifade edilmediği meydanda olan müdürle muavineti.
-Daha yok mu?
-Var ama ne ise…
-Hele söyle bakalım…
-İmla yazmasını bilmeyen inspektoru
-Daha
-Dahasını tensikatçılar bulsunlar[34]…

[33] **Geveze**, No 9, 10 Ağustos 1324, s. 7.
[34] **Geveze**, No 32, 2 Eylül 1324, s. 4.

1 Eylül 1324 sene Kapudan Kenan

2.13.3. Tensikat Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
6	**4**	Bab-ı Âli ser komiseri…
8	**7**	Mekatib-i askeriye…
9	**7**	Hariciye nezaretinde
11	**2**	Gazeteciler arasında:
11	**4**	Aman geveze, ahval âlem nasıl?
11	**7**	Hariciye nezaretinde:
21	**4**	Varaka
26	**3**	Me'yus olmayalım
32	**4**	Tensikata dair
40	**5**	Hala taraftarlık

2.14. Dış İlişkiler-Dış Siyaset

Geveze Gazetesi çok kısa bir süre yayım hayatında kalmış olmasına rağmen bu kısa süre Osmanlı devletinin gerek iç gerekse de dış siyasette oldukça hareketli olduğu bir zaman dilimine denk gelmiştir. 2 Ağustos 1324'ten 2 Teşrinievvel 1324 tarihine kadar ki 63 sayı içersinde Bulgaristan, Rusya, Avusturya, Bosna-Hersek, Fransa, Almanya vb. ülkelerle olan siyasi ilişkiler, meşrutiyete geçilmenin Osmanlı'ya bağlı eyaletlerdeki yansımaları, yine yabancı devletlerin bu duruma bakışı gazete içerisinde hem mizahi ve hicivsel olarak hem de makalelerle değerlendirmelere tabi tutulmuştur.

Özellikle Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi ve Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhak etmesi sonrasında başlayan Avusturya mallarına boykot çağrısı sadece Geveze'de değil dönemin diğer gazete ve dergilerinde de geniş bir şekilde yer almıştır.

Aşağıdaki metinde dış işlerinde görev yapacak devlet görevlilerinin olması gereken vasıflarından bahsedilmiştir.

2.14.1. Hariciyemiz

> Ruh-i devlet dâhili ve harici olmak itibarıyla iki uzv-u hayri/gayrimefarikten mürekkeb bir cism-i ahinane teşbih olunur ise cism-i mezkûrun dâhilen rasin ve metin bir suretde muhafaza ve incilasına ihtimam edildiği müddetçe payidar olacağı vareste-i kayd ve beyandır. İşte şu iki mühim cihet-i selamet devlet ve beka-yı millet için vezaif-i milliyemizin en lazımlısı olmak hasebiyle onların

idame-i hayatı her ne türlü fedakârlığa muhtaç ise esbabının istihsaline fevkelade sarf-ı gayret etmelidir.
Vezaif-i milliyemizin ihtimal ki birincisi olan imrar hariciyemizin mahur layıkında ceryan eylemesi en evvel nazar-ı itibara alınmalıdır.
Devletin münasebet-i develiyeye tamamıyla riayet ve tercihen hükümet mütecavire ile te'yid revabıthemin ve dostaneye itina eylemek kaide-i hariciyelik usulesas ve şeraitidir. Münasebet hariciyemizin bir veche meşruh te'sis ve idamesi me'murin-i hariciyemizin yani hariciye nezaretinden müstahdem büyük, küçük bil'cümle memurlar ile sefirlerimizin ve sefaret maiyetindekilerle şehbenderlerin birer meslek sahibi olmalarıdır.
İki hükümet beynindeki münasebet-i hariciyenin tazyik sene memur olan bir sefir evvel emirde mensub olduğu devletin ihtiyacat-ı siyasiyesinin ne gibi mevad-ı mühimmeden olduğunu ve buna karşı nezdinde mukim bulunduğu hükümetin kendi hükümeti arasındaki mekasid ve arzusuna vakıf ve o dekaiki fark ve temyiz iktidarını haiz muktedir bir siyasi olmak iktiza eder.
Hariciye memurinlerine tayin olunacak memurların lisan umumini diploması olan Fransızcadan maada aşina oldukları diğer bir lisan nazarı dikkate alınarak o lisan ile mütekellim hükümet nezdine nesb ve tayin olunmaları şüphesizdir ki hükümetçede pek büyük istifadeyi mucib olacaktır.
O memur, bu suretle hem o memleketin ahval-i siyasiyesine daha ziyade ona ve hem de o hükümet nezdinde mazhar ihtiram olur ki şu sayede hükümetine bihak hizmetler eder.
Yalnız Fransızca bilmek kâfi değildir. Elhamdulillah bugün hariciyemizde Fransızcadan maada İngiliz ve Alman ve Rus ve daha sair lisanlara bihak vakıf ne kadar gençlerimiz var!..
Bunlar arasında mekteb-i hukuktan me'zun efendilerde bulunur ki alelumum müstakil şehbenderliklere bunların tercihen tayini pek muvaffaktır. Onlardan hem millet hem devlet istifade eder.
Maa'teessüf elyevm sefaret ve şehbenderlikler ile sefaret maiyetinde bulunan katiblerin – birkaç istisna edilir ise – kâffesi yukarıdan ta'dad ettiğimiz evsafa malik olmayan birtakım paşazadeler ve ötekin berikine mensub olanlardan ibarettir ki bunlardan millet ve devlet hiçbir vakit istifade edemez. Çünkü hamilerine güvenerek tahsil görmemiş birtakım teni serlerdedir.
Eslene ecnebiyeden bir kaçına vakıf vücudundan istifade olunacak ne kadar muktedir memurin hariciye vardır. İşte bu gibilerde hamiyet ve habbi vatan gibi o saf mübeccele dahi meknuzdur.
İnsaf olunsun! Millet ve devlet şimdiye kadar mensubeyn güruhundan olan memureyn hariciyemizden asla istifade edemedi bilakis, bunlar devlet ve milletin vakı'vahşiyetini lekedar edecek ifal ve hareket irtikâbıyla inzar canibde pek çirkin ve gayri kabil tamir ve feramuş hatıralar işletilir.
Artık bundan sonra searete veya şehbenderliklere tayin olunacakların evvel emirde eshab-ı iktidar ve erbab-ı namusdan olmaları nazar-ı itibara alınmalıdır.[35]

Aşağıdaki metinde ise Mısır ve Yemen'de gerçekleşen Kanun-ı Esasi bağlantılı olaylar hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

[35]**Geveze**, No: 8, 9 Ağustos 1324, s. 4.

2.14.2. Dâhili - La Turki'den

Mısır'da neşr olunan İhbar gazetesinin rivayetine göre Mısır'daki meşrutiyet taraftarları kadı muasırı Yahya Efendi'nin istifasını taleb ediyorlarmış. Yahya Efendi'yi istifaya mecbur etmek için bir zaman münâsibe intizar ediyorlarmış. Meşrutiyet taraftarlarının bu karar-ı âli rivayeten Yahya Efendi'nin İzzet Paşa ile münasebette bulunmasından dolayıdır.

Yemen şeyhül müşayihi Yahya Hamidi'nin Mısır'daki vekili Seyyid Ahmeddin Yahya El Gaysi tarafından ihtiyaren sadrazam Kamil Paşa Hazretlerine gönderilen mektubun hülâsa-i münderacatı La Türki Gazetesine göre bir vech âtidir. Evvelen İmam Yahya Hamiddin'e hiçbir zaman bir hilafet âriye iddiasında bulunmamıştır. Gerçi şimdiye kadar meratib âliye memurini padişaha böyle zannediyorlarmış. Bir yolda raporlar vermişlerse de Hamiddin kat'iyyen böyle bir iddiada maksatta bulunmamıştır. İmam hiçbir zaman kavanin-i İslamiyet ve Kuran'a muhalif hareketle bulunmayı arzu etmeyip kendisini şikâyeti ancak memurinin zulüm ve gaddarında muhalif İslamiyet hareketlerinden hatta İslamiyet'e karşı şâyân tayib ve ikrah harekete testilerinden dolayıdır. Yemen ahalisi hükümetin memuriyetine müstahtiminden hareket iğtizasına tahmil edemediklerinden dolayı ancak garazlarını ve hayatlarını muhafaza etmek için ihtilale şimdiye kadar iki taraftan da bu kadar kan dökülmesine sebep olan nice zamanlık bu muhaverelere mecbur olmuştur. Otuz yedi seneden beri devam eden kıyamlar ancak iki tarafında birbirlerinin fikirlerini anlamamasından husûle gelmiştir. Bundan başka İmam Hamiddin Yemen meşayıhına Sultan Selim evvel tarafından verilen bir takım imtiyâzâtın da iadesini talep ediyor. Gerçi böyle nahsı imtiyazlar hükümet hâtıra ile Kanun-i Esasi ile kâbil te'lif değil ise yine birtakım tadilat ve şerâit ile tatbik olunabilirmiş.
Seyyid Ahmet Kays iki buçuk seneden beri ancak bu ma'ruzâtını arz itba-i padişahı arz edilmek için Mısır'da bulunuyormuş. Yemen mes'elesi hükûmet-i sâbıkanın tuttuğu meslin ve me'mûrinini tarafından en ıslah edilmez derkîlere inmesi hatta geçenlerde bu kadar kan dökülmesine sebep olan ve iki sene devam eden ihtilâlin en esâsıda bu Seyyid Ahmed Pederi'nin kurban istîdât olunmasından dolayıdır. Eğer İmam buraya gönderdiği son lâyihâsı nazar-ı dikkat ve tetkik alınırsa Yemen meselesinin hitam bulunacağı melhuzdur.[36]

[36] **Geveze**, No: 30, 31 Ağustos 1324, s. 6.

2.14.3. Dışişleri Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
7	**6**	Hamdi
7	**6**	Telgraf
8	**4**	Hariciyemiz
8	**5**	Paris sefareti
8	**7**	Kadema-i müşirandan…
8	**7**	Tahran sefiri sabıkı Şemseddin Bey Efendi…
9	**5**	Millet refikimizden
12	**5**	Sırblıların osmanlılara karşı olan samimiyet ve dostiyesin ibraz
19	**8**	İran'da ihtilal
26	**8**	Türkiye ve Avusturya
30	**5**	Tebligât-ı resmiye
30	**6**	Dâhili La Türki'den
32	**7**	Osmanlı ve Yunan şimendifer hududu
34	**7**	Naum Paşa'nın kabulü
39	**7**	Bab-ı âli'ye nota
40	**7**	İngiltere
40	**7**	Türkiye Rusya
44	**7**	Sisam
54	**6**	Meclis-i vükela
57	**8**	Siradvar garrik beyanatı

2.15. Bulgaristan Meselesi

1878 yılında imzalanan Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları ile Osmanlı Devleti'ne bağlı olarak Bulgaristan bu tarihten itibaren hep bağımsızlığını ilan etmeyi hedeflemiş, buna ulaşabilme adına da Rusya ve Avusturya ile dirsek temasında olmuştur (Uçarol, 1995: 411).

II. Meşrûtiyet'in ilanı sonrası Avusturya- Macaristan imparatorluğu 5 Ekim 1908'de Bosna-Hersek'i topraklarına kattığını bir notayla ilgili devletlere duyurduktan sonra aynı gün Bulgaristan da bağımsızlığını ilan etmiş ve Girit adası da Yunanistan'a bağlandığını açıklamıştır. Bu durum daha tazeliğini koruyan meşruti yönetimin devletler muvazenesinde itibarına halel getirmiştir (Tukin, 1947: 347)

Bu durumu protesto eden Osmanlı Devleti 6 Ekim 1908'de Berlin Antlaşması'na katılan devletlere bir nota göndererek devletlerarası bir konferansın toplanmasını istemiş, ancak

İngiltere, böyle bir konferanstan Osmanlı Devleti'nin daha zararlı çıkacağını belirterek Bulgaristan ile tazminat karşılığında anlaşma önerisinde bulunmuştur (Bayur, 1991: 257-258) Bu gelişmeler üzerine Osmanlı bir tazminat istemiş ancak Bulgarlar bu tazminatı vermeye yanaşmayınca, iki taraf arasında savaş havası esmeye başlamıştır.

Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanımasına karşılık, 1877-1878 savaşından alacağı 125 milyon frank tazminattan vazgeçeceğini belirtmiş böylesi bir savaşı da göze alamayan Osmanlı 16 Mart 1909'da Petersburg'da imzalanan antlaşmayla Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanımıştır (Bayur, 1991: 287).

Bulgaristan'la yaşanan bu durum dönemin gazetelerinin yanı sıra mizah gazetelerinde de sıkça yer almış, bu doğrultuda Geveze Gazetesi'nde de Bulgaristan'la yaşanan bu sıkıntı savaş hazırlıkları, sınıra asker yığma gibi birçok konu karikatürlerle ve sayfa içi yazılarla değerlendirmelere tabi tutulmuştur.

Aşağıdaki metinde Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi sonrasında gündeme gelen savaş ihtimali üzerine iki ordunun kıyaslaması yapılmıştır.

2.15.1. Türk ve Bulgar Ordularının Mukayesesi

(İstanbul) refikimiz Türkiye ve Bulgaristan arasında bir harb vukuuna ihtimal vermediğinden bahsederek diyor ki: fakat her halde bir muharebe zuhuru daima mümkündür. Zira Bulgarların efal ve hareket nümayişkaranesi nerede nihayet bulacağı malum değildir. Bu halde muharebenin – vuku takdirinde – ne gibi şerait ve vaziat tahtında ceryan edeceğini tedkik edelim. Bir İngiliz gazetesi dün ahval ve vaziat hazıraya dair gayet müfid malumat-ı havi bir makale neşr ediyordu. Bunun bazı ehemmiyetli noktalarını ber vechi ati nakl ediyoruz: Bab-ı âli Bulgaristan ilan-ı istiklal keyfiyetin halihazırda vukubulacağı zan ve tahmin etmiyordu. Fakat mademki bir kere keyfiyet mezkure vukubulmuştur. Türkiye hükümetinin bu hususta bir harbe girişmekten geri durmayacağı aşikârdır. Türkiye'nin şimdiki vazi sükunperverisini değiştirmeye mecbur bırakacak en birinci sebeb Bulgarların Osmanlı ülkesine tecavüz etmeleri olacaktır. İşte böyle bir vakanın zuhuru nokta-i nazariyle Türkiye ordularının hal ve kuvvet hakikiyesini mevsuk bir mahalden öğrenmeyi her halde faideden hal bulmayarak kendisinden doğru malumat alabileceğimize emin olduğumuz bir süvari zabıtayla mülakat ettik: İdare-i meşrutenin tesisinden evvel Bulgarlar süratle Edirne'ye vasıl olabilirlerdi. Fakat bugün ahval bütün başkalaşmıştır. Zira pek az bir müddet zarfında zabıtan ve asakir-i Osmaniye fevkelade terakki ve takamül etmiştir. Devlet-i Aliye-i Osmaniye fevkelade bir suratle ve kuvvet ve malumat ahz edebilir, bu usullerin tesiri muhakkaktır. Her alay ilk emr-u işar üzerine hareket etmeye muktedirler. Mumaileyh zabıtan beyanatına nazaran Bulgar ordusu miktar cihetiyle (460,000) kişiden ibaret ise de bunlardan talim ve terbiye görmüş ve tecrübe olarak 400,000 kişi ancak tefrik edilemez. Bundan başka Bulgar ordusundan büyük bir zabıtan kabahat ve müzayakası olub tertibad muntazam ve mükemmel değildir. 400'ü yüzbaşı,

600'ü mülazım, 200'ü mülazım namzedi olan ceman yekûn 3000 Bulgar zabiti, 200,000 nefer mevcud olan bir Bulgar ordusunu sevk ve idare etmeye kafi değildir. Türkiye muhaberenin hin vukuunda yedinci, ikinci, üçüncü kol ordularını ileriye sürebilir ki mezkûr ordular tamamıyla şayanı takdir bir suretde talim ve terbiye görmüş ve yeni topçu alaylarıyla mücehhez bulunmuştur. Her kolordu 20,000 kişiden ibaret olub bu miktar icabı halinde redif efradını toplamaksızın bir hafta zarfında üç misline iblağ edilebilir. Mezkûr zabıt Türk varilerinin Bulgar süvarisine galib ve faik bulunduğu, topçularının da ayniyle Bulgar topçularından mükemmel olduğunu söyledikten sonra, Türkiye ordusu için en ziyade şayan-ı ehemmiyet bir nokta, bununla beraber Türk ordusunda bulunan büyük zabitanın, sarayın tesirat ve avamirine maruz bulunmaksızın harb eyleyecekleri olduğu bildirilmiştir.[37]

2.15.2. Bulgaristan Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
41	**7**	Keşuf Efendi hadisesi
42	**7**	Türkiye Bulgaristan
46	**6**	Sandanskinin dehaleti
47	**6**	Siyasiyat Türkiye ve Bulgaristan
49	**7**	"Die Neue Turkei" gazetesinin telgrafları
54	**2**	Bir muhavere-i siyasiye
54	**4**	Türk ve Bulgar ordularının mukayesesi
54	**6**	İngiltere sefirinin beyanatı
54	**6**	Yunan sefiri
55	**2**	Bir muhavere-i siyâsiye
55	**7**	Sofya muhabir mahsusamızdan
56	**1**	Muhavere
58	**2**	Muhavere-i siyasiye
63	**3**	Muhavere

2.16. Avusturya Meselesi

II. Meşrûtiyet'in ilanıyla ülkeye hâkim olmaya başlayan halk idaresi ve bundan dolayı artan devletin etkinliği Osmanlı üzerinde emelleri olan bazı devletleri harekete geçirmiş (İnönü, 1969:65) ve balkan devletlerindeki bağımsızlık hareketleri artmaya başlamış bunun sonucu olarak da ülke içinde meydana gelen bu olumlu hava dağılmaya başlamıştır. Öyle ki Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i ilhakı, Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmesi, Girit adasının Yunanistan'a bağlanması, ülkenin doğusunda ve Arap coğrafyasında artan huzursuzluklar bu olumlu havanın dağılmasında oldukça etkili olmuştur (Hocaoğlu, 2008: 6)

[37] **Geveze**, No 54, 24 Eylül 1324, s. 3.

Asıl amacı bu bölgeyi tamamen kendisine bağlamak olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ilk defa 1879 yılında Bosna-Hersek'i geçici olarak işgal etmişti (Uçarol, 1995: 406), II. Meşrûtiyet'in ilanıyla amacına ulaşamayacağını düşünen Avusturya, Rusya ile 15-16 Eylül 1908'de Bohemya'da[38] bir araya geldi ve Boğazlar'ın Rus savaş gemilerine açılması karşılığında Bosna-Hersek'in ilhakını kabul etti (Akdes, 1970: 139).

Bu antlaşmanın akabinde Osmanlı'nın içinde bulunduğu karmaşadan da faydalanan Avusturya, 5 Ekim 1908'de Bosna-Hersek'i[39] topraklarına kattığını bir notayla ilgili devletlere duyurdu. Bu durumu fırsat bilen Bulgaristan da aynı gün bağımsızlığını ilan etti ve buna ek olarak Girit adası da Yunanistan'a bağlandığını ilan etti (Uçarol, 1995: 408).

Tüm bu gelişmeler Osmanlı Devleti ve kamuoyu tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmasıyla birlikte ülkede Avusturya'ya karşı savaş havası esmeye başladı. Devletin tepkisine paralel olarak basın da tam bir birliktelik içerisinde bu olaya tepki verdi ve yayınlarıyla Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na tepkilerini en üst perdeden dile getirmişlerdir. Öyleki Avusturya mallarının yaygın olarak satışının yapıldığı İstanbul'da bir boykot kampanyası başlatılmış ve gazeteler her gün bu malları satan dükkânları isim isim yayınlamış ve buralardan alışveriş yapılmamasını istemişlerdir.

Geveze Gazetesi de 27 Eylül 1324 tarihli 57. Sayısından itibaren bu boykot çağrısını görmekteyiz. "İki Kişi Arasında" başlığıyla yazılan bu ilk yazıda bayram alışverişi için elbise alacağını söyleyen bir vatandaşa arkadaşı kesinlikle Alman ve Avusturya mallarından almaması gerektiğini sebepleriyle anlatmaktadır.

Gazete bu ilk yazıdan sonra son sayısı olan 63. sayısı da dahil olmak üzere her sayısında "Hamiyetli Vatandaşlarımızdan Ricamız" başlığı altında Avusturya malları satan mağaza isimlerini tek tek sıralamışve vatandaşlardan buralardan alışveriş yapmamasını istemiştir.

Aşağıdaki metinde ramazan bayramının yaklaştığından bahsedilerek bayram alışverişi için Avusturya ve Alman mallarının tercih edilmemesi gerektiği noktasında iki vatandaşın konuşmaları üzerinden değerlendirmelerde bulunulmuştur.

[38] Bohemya, Çek Cumhuriyeti'ne bağlı olup, batısında kalan bir bölgedir.

[39] 1463 Tarihinde Fatih Sultan Mehmet'in yaptığı sefer neticesinde Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır. Fakat 1408 Sırp İsyanı, 1861-1875 Hersek İsyanı, 1878 Berlin Antlaşması ve Bosna –Hersek'in Avusturya-Macaristan Tarafından İşgal edilmesi gibi süreçler akabinde Mart 1992'de bağımsızlığını ilan etmiştir. (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 1992: 7-25).

2.16.1. İki Kişi Arasında

-Bayram yaklaştı. Bir kat elbise istiyorum. Ama bilmem nerede yaptırsam?
-Hangi maldan almak istiyorsunuz?
-Orasını daha tayin etmedim. Bakalım hangisi işime gelirse…
-Ha bak bir şey söyleyeyim. Sakın katiyen Alman ve Avusturya mallarından almayınız, hamiyeti vatanperverlik namına bu hatırınızda olsun.
-Sebebi?
-Evet, almayınız ve zerre kadar hamiyeti olan, bunları katiyen almamalıdır.
-Onlar bizim düşmanımız, ad ve ekberimizdir. Biz onların malını almakla paramızı onlara kaptırmış oluruz.
-Ya hangilerini alalım!
-Bizim memleketimizde yapılanların nesi var. Onlardan biraz farklı olsa bile bu bize, kendi memleketimizin, kendimizin olduğu için hepsinden iyi gelir. Onları alalım ve eğer mutlaka ecnebi malı olmak lazım gelse bile, İngiliz malı Fransız malı alalım.
-Peki, ama alacağımız malların Avusturya ve Almanya malı olmadığını nereden bileceğiz?
-Onu da yarın söylerim.
-O halde bende Avusturya, Almanya emtiasından beş paralık bir şey almayacağıma hamiyetim namına söz veriyordum.
-Hah… İşte böyle olmalı, bütün hamiyetli Osmanlılarda buna böyle el birliğiyle ahd etmelidir.

Siradvar Garrik Beyanatı

Siradvar Garri Hazretleri şerke vekayine dair idare-i kelam eylediği heredi İngilterenin bu babdaki
Fikrini şu vechle hülasa etmiştir:
Biz hiçbir devletin hiçbir hükümetin beynel'milel teşkil edilmiş olan bir muahede namına ahkâmına mazi devletlerin rıza ve muvaffakatı inzimam etmedikçe tebdil ve ıslah etmeye salahiyetdar olmasını tanıyamaz. Kezalik böyle bir teşebbüsden tahsil eyleyecek neticeyi dahi, muahedeyi imzalamış olan devletler ve hususuyla bunda en çok alakadar bulunan Türkiye hükümeti kabul ve muayene eylemedikçe, biz asla kabul edemeyiz.
Hangi bir hükümet beynelmilel bir muahede ahkâmını kendi keyfine göre tebedenli ve tağyir edebilecek olursa sonra amniyet ve asayiş umumiye nasıl temin edilir?
Avrupada tahdid-i teslimat hakkındaki arzular günden güne tezayid idiyor. Fakat bütün âlem beynelmilel muahedenin öyle anı olarak tebdile maruz bulunduğunu görmek hof daimesi altında yaşarsa müzarefat askeriyeyi tenfis etmek mümkün olamaz.
Şimdiki halde ise Türkiye'ye Berlin muahedenamesinin tetkik ve muayenesinde, menafi tamamen muhafaza edileceğini yeminde vakit fevt ettirilmemesi
Şiddetle arzu edilecek bir şeydir.
Mesailin tetkik ve tahsisinde o kadar adilane ve mensefane bir hata hareket takib edilmelidir ki, bundan tevellüd edecek her türlü tebdilat, yeni Türkiye hükümet meşrutasına karşı cesaret-i şekinane değil, mabad ve tenkarane olsun,

böyle olmasını şiddetle arzu ederiz.[40]

2.16.2. Hamiyetli Vatandaşlarımızdan Ricamız:

Memleketimizde yapılan ibalar düşmanlarımızın kamaşlarından, çuhalarından ihsandır.

Milletini son şu mağazalardan alış veriş etmesin. Kıyafet insan için bir muzin dâhidir. Dünyada en büyük muzitmuhab vatan ve hamiyettir.

İstanbul'da Avruzdi bek, bahçe kapısında silahcı nikitçi, kağdeci Paluga Sultan hamamında gün doğdu [ve üsküdardaki şimbası] , ka'zar tuhafiye mağazası, mayir, tırınğ, holdinberğ, iştayn, [İstanbul ve halta şubeleri] Pazar Alman, karalman, fincancılarda lazarofranko alaca, hamamında Budi Luvi Sultan hamamında feridman ve Avusturya, imtihasını satan diğer mağazalar. Bunlar da pedric i'lan edeceğiz.

Acentalar: Nemse vapur acentası, Lu'id acentaları,

Avusturya imtia'sı sanan mağazalardan isimlerini zikr etmediklerimizi beyan vatandaşlarımız ihbar etmelerini rica ederiz.[41]

Şekil 17. Avusturya Malları [42]

2.16.3. Avusturya Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
57	**6**	İki kişi arasında
58	**2**	Hamiyetli vatandaşlarımızdan ricamız
58	**5**	Protesto
58	**6**	Avusturyalı mağazalar

[40] **Geveze**, No 57, 27 Eylül 1324, s. 6.
[41] **Geveze**, No 63, 3 Teşrînievvel 1324, s. 2.
[42] **Geveze**, No 58, 28 Eylül 1324, s. 1.

58 **6** Avusturya malı ve tramvay kumpanyası
58 **6** Külhanbeyi kulübünde
59 **2** Hamiyetli vatandaşlarımızdan ricamız
59 **5** Nakliye eşeklerinin grevi
59 **6** Muhavereyi iktisadiye
60 **2** Hamiyetli vatandaşlarımızdan ricamız
61 **1** Muhavere
61 **8** Avusturya konsoloshanesine hücum
61 **7** Avusturya vapuru
61 **2** Hamiyetli vatandaşlarımızdan ricamız:
61 **7** Avusturya şekerini yemeyelim zira acıdır
62 **1** Halkımızın nazarı dikkatine
62 **2** Hamiyetli vatandaşlarımızdan ricamız:
62 **2** Muhavere
63 **2** Hamiyetli vatandaşlarımızdan ricamız
63 **7** Efendim varaka
63 **7** Hamiyet nâmi tahtında ihtikâr-ı denâetkarane

2.17. Telgraflar-Dış Haber

Osmanlı Devleti'nin gerek içişlerinde gerekse de dış siyaset noktasında oldukça çalkantılı bir sürecin yaşandığı bu dönemde haber kaynakları oldukça azdır. Öyle ki hem hükümetin, hem halkın hem de bu dönemde çıkan gazetelerin tek haber kaynağı yabancı ajanslardır. Bu açığı kapatma adına milli bir ajansın kurulması ancak 1911 yılında gerçekleşmiştir ki bu da Salih Gürcü tarafından kurulmuş olan "Osmanlı Telgraf Ajansı"dır. (Aysal, 2007: 529)

II. Meşrutiyet dönemi gazetelerinde telgraflar başlığı altında hem yurt içinden hem de yabancı ülkelerden haberler okuyuculara duyurulmuştur. Geveze Gazetesi'nde ise "telgraflar", "ajans telgrafları" başlığı altında yabancı gazetelerden alıntı haberlere Avrupa ülkeleri ve şehirlerinin yanı sıra İran, Azerbaycan, Rusya merkezli haberlere yer verilmiş, buralardaki gelişmelerden ve Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren haberlerden bahsedilmiştir. Ayrıca "ajans atmasyonal" başlığı altında da gündemdeki olay ve kişiler merkeze alınarak mizahi haberler de sıklıkla yapılmıştır.

2.17.1. Telgraflar

Roma 20 –jön Türklerden birkaç kişi İsmail paşayı beklemek zere (yarı) ya muvasalat etmişlerdir. İsmail paşa henüz gelmiştir.
Duma 20 - Münih gazeteleri mösyö Titoni ile Mösyö Arennalin Makedonya'dan Avrupa zabıtanının ihracı hususunu tezekkür edeceklerini beyan ediyor. Fakat bu hususta henüz kat'i olarak hiçbir karar verilmemiştir.

İngiltere hükümeti vermiş olduğu resmi bir nota da
Henüz İngiltere Avrupa zabıtanından Makedonya'dan ihracı hakkında bir karar vermemiş olduğunu ve bu hususta beynelmilel muhtaç tedkik bulunduğunu beyan ediyor.
Petersburg 25 Ağustos – jön Türklerin muvaffakiyetle neticelenen harekâtı üzerine Rusa'da birçok (jön – dös) lerden müteşekkil bir cemiyet tesis ettiği ve bunların bir takım efkâr-ı ihtilalkaraneyi neşr ve ta'mim maksadıyla çalıştıkları zabıta tarafından istihbar edilmekle hanelerde tahribat icra edilmiş ve Petersburg civarında birçok kimseler taht-ı tevkife alınmıştır.
Budapeşte 25 – Romanya hükümeti Bükreş sefaretine tayin kılınmış olan hariciye nezareti tahrirat hariciye müdürü atufetlu memuriyetini tasdik ve kabul etmiştir.
Atina 24 – Viyana da bulunan jön Türklerden birçok zabitan ve memurin Selanike girmek üzere (Pire) tarikiyle (Patres)' e muvasalat etmişler ve ahali tarafından fevkelade samimiyetle kabul ve istikbal edilmişlerdir.
Viyana 20 - jön Türk'lerden bu sene - herkesin hakkındaki beyanatı Viyana'da memnuniyet-i azimeyi mucib olmuştur.
Viyana 25 – Avusturya ve Almanya imparatorlarının keyifsizlikleri hakkındaki rivayet tekzib edilmiştir.
Paris 25 – Eiffel kulesiyle Londra, Berlin arasında ki telsiz telgraf tecrübeleri muvaffakiyetle neticelenmiş olduğundan beray-ı tahribe Parisle Noyorak arasında taatti muhaberat edilecektir.
Berlin 20 – (bavibar) da ikamet etmekte olan İtalya hariciye nazırı mösyö (Titoni) Almanya hariciye nazırının bulunduğu (bakzesfayn) a muvasalat etmiştir. İki nazır bir saatten ziyade bir müddet Türkiye'de ceryan eden ahvale dair konuşmuşlardır. (Titoni) önümüzdeki kanun-i evvel ayında Avusturya – Macaristan hariciye nazırı ile mülakat ederek bu babda icray-ı müzakerat edecektir.[43]

2.17.2. Makedonya Vukuatı

Birkaç gün mukaddem, bazı Sırp çetelerinin Bulgar köylülerinin müteaddid itlaf eylemiş olduğu bildirilmiştir. Bu vakıay-ı cinaiyenin Bulgarlar tarafından gösterilen bazı edvar-ı hasmane neticesi olarak tahdis eylemiş olması muhtemeldir. İyice bir müddetten beri bazı mesail diniye bu iki unsurun münasebeti haleldar eylemişti. Alelhusus bunlardan nihayet derecede müteessir bulunan Sıprlardır.
Bir Bulgar gazetesinin beyanına göre, ahiren (Perliye) de bir Sırp kilisesinin telkinat ve talimatı makam-ı muahezede, Bulgarlar tarafından nümayişler icra edilmiştir. Birkaç nutka perdaz tarafından tahrik ve teşvik edilmiş olan Bulgarlar, Sırpları bastırıp katl eylemek üzere kiliseye hücum etmişlerdir. Fakat derhal mahal hadiseye sevk edilen asker Bulgarları dağıtarak kan dökülmesine meydan vermemiştir.[44]

[43] **Geveze**, No 13, 14 Ağustos 1324, s. 6.
[44] **Geveze**, No 50, 20 Eylül 1324, s. 8.

2.17.3. Ajans Atmasyonal

Sulukule 20 Ağustos: Hâsılat-ı Perper harikzedegana mahsus olmak üzere Sulukule ahalisinden Mihmancı Şudur Ağa vasıtasıyla panayırlarda maymun oynatılacağı (Sulukule dellalı) (Boşboğaz) tarafından ilan edilmiş ise de merkum Şudur Ağa ziyadesiyle rahatsız bulunmasına bina bu vazife-i cemiyeti ifaya (Boşboğaz) Gazetesi'ni[45] tevki' eylemiştir.

Buyruk Ata - 16 Nisan: İntişar-ı hürriyetten ve bundan dolayı meserreten çılgın hale gelen bir şair adaya belmavesle evvelce tesadüf ettiği hafiyeleri göremeyince kemal-i istirahat ile mürekkep serer iz ve vakar olarak çamlıklara çıkmış ve maziye gömülmüş bir hatıra-i âşıkânenin alca at samansız yine mukavemet sebatı elden kaçırmıştır. Bu cehennemde eman anne! … Diye yanlışlıkla bir çama sarıldığından arkadaşlarından biri "aman şair! Devirme!"nasihatinde bulunmuştur.

-Geveze-
Sakın bu Şair:
Ada en merkez dildaresinde sonbahar ağlar celal ve rasim ağlar andelip zülfikar ağlar! Diyen zevzek olmasın.
-Temmuz 11- Jandarma dairesi tenkîhat ve tensîkatı başladı. Bakalım kimi çıkaracaklar.
Şehremanetinden -10 Ağustos- Sokaklardaki süprüntüler taaffüna başladığından maazallah şu aralık kavlara zuhuru ihtimaline mebni tanzîfat arabalarının tezyidine karar verilmiştir.

-Eylül Efrenci 8- Türkiye eczahanesinden portakallısı Efendi ilel-i efrenciye fababetinden istifa ettiği cihetle bundan böyle ilel-i mezkûrede hazâkati meşhur enâm olan limonatacısı efendiye müracaat olunmalıdır.

Sulukule 20- Serâmedan zaptiyandan Çolak mumunun riyazeti altında bugün öğleye doğru bir cemiyet-i hususa teşekkül eylemiş olup bu cemiyet bir hayli müzâkerândan sonra maymuncu şudur vekâlet edecek olan Boşboğaz'ınbu babdaki liyakat ve iktidarını tasdik etmişler ve bil cümle mûteberân kıbtiyânın imzalarını hâvi bir ittimâdnâme kaleme almışlardır.

Ayvansaray 20- (Boşboğaz) gazetesi panayırlarda icra-yı vazife edeceği cihetle sütunları doldurmak için hokkabaz (çiçekçioğlu) ile (portakal oğlunu) davet eylemiş ise de merkûmun bu def'a olarak gelmekten - her nedense istinkâf etmişlerdir.[46]

[45] Hüseyin Rahmi Gürpınar ve İbrahim Hilmi Bey'in 6 Ağustos 1908 tarihinde ortaklaşa çıkardığı Boşboğaz Gazetesi 37 sayı ile 14 Aralık 1908 tarihinde yayın hayatına veda etmiştir (Seyhan, 2013:501).
[46] **Geveze**, No 21, 22 Ağustos 1324, s. 3.

2.17.4. Telgraflar – Dış Haber Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklama
1	**2**	Telgraf
2	**3**	Ajans Atmasyonal
2	**4**	Telgraf
5	**2**	Matbaamıza gönderilmiş olan varakadır
11	**2**	Ajans Atmasyonal
13	**6**	Telgraflar
16	**2**	Telgraf
16	**2**	Telgraf
16	**8**	Telgraflar
16	**8**	Telgraflar
16	**8**	Telgraflar
18	**7**	Telgraflar
19	**2**	Ajans Atmasyonal
19	**8**	Telgraflar
19	**8**	Telgraflar
19	**8**	Telgraflar
20	**6**	Ajans Atmasyonal
20	**8**	Telgraflar
21	**3**	Ajans Atmasyonal
21	**8**	Telgraflar
22	**6**	Ajans Dev Karga
22	**7**	Ajans Atmasyonal başlıyor
22	**8**	Telgraf
23	**3**	Ajans Atmasyonal
23	**8**	Telgraflar
24	**3**	Ajans Atmasyonal
26	**8**	Telgraf
27	**4**	Ajans Atmasyonal
27	**5**	Telgraf
28	**5**	Ajans Atmasyonal
28	**8**	Telgraflar
29	**7**	Telgraflar
30	**4**	Telgraflar
31	**6**	Ajans Atmasyonal -donanma telgrafları
32	**6**	Telgraflar
33	**6**	Ajans telgrafları
34	**4**	Telgraflar - ajans Atmasyonal
35	**8**	Ajans telgrafları

35 **8** Rus ihtilalcileri
36 **8** Ajans telgrafları
37 **7** Ajans telgrafları
38 **2** Ajans Atmasyonal
38 **7** Telgraflar
39 **4** Ajans Atmasyonal
39 **6** Ajans telgrafları
40 **7** Ajans telgrafları
41 **7** Ajans telgrafları
41 **8** Ahmet Rıza Bey ve barn ernetal
42 **8** Ajans telgrafları
43 **7** Ajans telgrafları
44 **8** Ajans telgrafları
46 **8** Ajans telgrafları
47 **8** Ajans telgrafları
48 **7** Telgraf
49 **5** Ajans Atmasyonal
50 **8** Makedonya vukuatı
51 **8** "Die Neue Turkei" in telgrafları:
53 **8** Ajans telgrafları
54 **4** Ajans Atmasyon
54 **6** İkdam'ın Sofya muhabir-i mahsusunda aldığı telgraflar
56 **7** En son alınan telgraflar
57 **7** Ajans telgrafları
58 **8** Ajans telgrafları
59 **8** Ajans Atmasyonal
60 **7** Ajans Atmasyonal
60 **7** İkdam'ın husus telgrafları
60 **8** Ajans telgrafları
61 **8** Neue Turkey'in telgrafları:
63 **6** Neue Turkey'in telgrafları:
63 **7** Ajans Atmasyonal

2.18. Toplumsal Aksaklıklar

II. Meşrutiyet'in ilanıyla her alanda bir beklenti oluşmuş adeta sihirli bir elin değmesi gibi gerek toplumsal yaşantıdaki gerekse de siyasi yaşantıdaki aksaklıkların hemen düzeleceği düşüncesi hâsıl olmuş gazete ve dergi sayfaları bu tür yazılarla dolmuştur. Ancak hüriyetin verdiği rahatlıkla kolayca dile getirilen bu aksaklıkların pratikte çözümü pek olmamış

devlet içinde bulunduğu siyasi kargaşa ve savaş ortamından bunlara ayıracak zaman bulamamıştır.

Yazın tozlu, kışın çamur deryasına dönen sokakları, kazılar nedeniyle açılan çukurlar ve rastgele atılan hayvan leşlerinin yaydığı kokular nedeniyle İstanbul, burada yaşayanlar için adeta çileye dönüşmüştür. İstanbul sokaklarının olumsuz taraflarından bir diğeri de dar ve karanlık olmalarıdır. Öyle ki bu dar ve karanlık sokaklar nedeniyle hava kardıktan sonra sokaklar pek de güvenli olmamakta vatandaşlar yakın komşuya giderken bile fener kullanmak zorunda kalmaktadırlar (Yaşar, 2009: 134-137).

Osmanlı Devleti'nin yeni bir döneme girdiği II. Meşrutiyet sonrası birçok yenilik ortaya konmakla birlikte bu dönemleri ele alan gazete ve dergiler eleştirinin dozunu bazı durumlarda abartsalar da halkın günlük yaşantısını zorlaştıran sokakların temiz olmaması, yolların yağmur yağdığında adeta çamur deryası dönmesi, kaldırımlar ve ulaşım zorluğu ve başıboş hayvanların tehlikeli oluşu gibi birçok konuyu da işlemişlerdir.

Özellikle halkın günlük yaşantısını zorlaştıran bu unsurlar okuyucular tarafından gönderilen mektuplarla sık sık dile getirilmiş, gazete ve dergilerin karikatürlerinde ve diğer bölümlerinde hem mizahi hem de eleştirel tarzda sürekli işlenen konular arasında olmuşlardır.

Aşağıdaki metinlerde II. Meşrutiyet sonrası Osmanlı toplumundaki gerek sosyal hayatta gerekse siyasi hayatta olması gereken ama bir türlü başarılamayan unsurlara eleştirel tarzda yaklaşılmıştır.

2.18.1. Ne Zaman Kurtulacağız

Servet-i Fünun'un akşamki nüshasından
Serseri adamların şerrinden
Meyhane rezaletinden
Karanlık sokaklardan
Bozuk caddelerden
İdare-i mahsusa vapurlarından
Gazetelerin ilavesinden
Şikâyetlerden
Köhnemiş vapurlardan
Seyir yerlerindeki rezaletlerden
Silik paraların üzüntüsünden
Alacaklı davasından
Geceleri mahalle arasında nara atan külhanbeylerinden
Maliyemizin intizamsızlığından
Zabıtanın ve polislerin mülkiye elbisesi giymesinden

Tramvayların bata'itinden.[47]
Muhammed Hakkı

2.18.2. İnanmayınız

1 - Gazetelerin böyle devam edeceğine
2 - Haliç vapurlarının düzeleceğine
3 - Harb sefinelerinin tebdil edileceğine
4 - Eski paşaların hürriyetden memnun olduklarına
5 - Sokakta bulunan paranın sahibine iade edildiğine
6 - Parasızım diyen sahibi imtiyazlara
7 - Köprübaşından geçib de gazete almayana.
8 - Mevzilerin zor ile gazete vermediklerine
9 - Tensikattan memnun olanlara
10 - Üsküdar yollarının yapılacağına.
11 - 4 numarayı geçmem diyen kayıkçılara
12 - Muallim gazetesinin reklam için badı heva gazete dağıttığına.
13 - Geşof'un yemek için gittiğine.[48]

2.18.3. Toplumsal Aksaklık Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
28	**6**	Ne zaman kurtulacağız
29	**3**	Arzu edilecek şeyler
30	**2**	İki kişi arasında:
30	**7**	Varaka
31	**5**	Arzu edilecek şeyler
38	**1**	İki kişi arasında
38	**8**	Bir vasıta-i nakliye-i cedid
40	**3**	Köprülerimiz
42	**3**	Acımadık var mı?
42	**4**	Aşk olsun
47	**4**	Hatıra gelir miydi?
47	**5**	Katiyen inanmayınız:
49	**6**	Okuma yazma bilmeyenler
51	**4**	Muhavere
52	**5**	Dikkat isterim
52	**5**	İnanmayınız
53	**2**	Muhavare
56	**6**	İnanmayınız
58	**5**	Bir zaman gelecek ki
59	**6**	Sakın inanmayınız
61	**4**	Ne zaman kurtulacağız

[47] **Geveze**, No: 28, 29 Ağustos 1324, s. 6.
[48] **Geveze**, No 56, 26 Eylül 1324, s. 6.

2.19. Asayiş

Meşrutiyetin ilanıyla birlikte devletin içinde bulunduğu durum önceki dönemden de var olan asayiş problemini yeniden gündeme getirmiştir. Öyle ki İstanbul'daki siyasi karmaşa halk arasında belli sorunların gündeme gelmesini engellemiş buna rağmen gazetelerin varlığı ve okuyucu mektuplarının yayımlamaları yaşanan asayiş problemlerinden de haberdar olmamızı sağlamıştır. Yaşanan hırsızlık hadiseleri, işsiz kalan hafiyelerin bazı insanlardan haraç istemesi, yangın sonrasında malların yağmalanması İstanbul'da karşılaşılan belli başlı asayiş sorunları iken, Anadolu'da da belli ayaklanmalar yaşanmıştır. Örneğin; Adana bölgesinde Ermeniler ile çarpışmalar olmuş ve kan dökülmüş, Erzurum'da şeriat isteriz sloganları eşliğinde küçük çaplı bir askeri ayaklanma dahi olmuştur (Bayur, 1991: 196).

Tarihi süreç içerisinde Osmanlı toplumunda yerleşik bir mahalle kültürü oluşmuş yaşanan olumsuzluklar ve sorun çıkaran aileler başka mahallelere taşınmak zorunda kalmıştır. Öyle ki mahalle hayatı adeta aile hayatının bir yansıması haline gelmiş. Aynı mahallede yaşayan aileler ister Türk olsun ister başka milletten olsun can ve mal güvenliklerini birbirlerine emanet etmişlerdir. Bu bağlamda farklı yaşam biçimleri, mahalle ve sokaklardaki sorunlar, sosyal ve ticari hayattaki olumsuz faaliyetler rahatlıkla gözlenebilmiştir (Demir M., 2015: 238-239).

Sosyal hayattaki en önemli haber kaynaklarının okuyucular olduğu bu dönemde gazetelere gelen okuyucu mektuplarına tüm gazeteler yer verirken Geveze Gazetesi de kendisine ulaşan bu tarz bilgilerden yola çıkarak mizahi bir üslupla esrar içip etrafa rahatsızlık verenlere, hırsızlık yapanlara, baskıyla haraç almaya çalışan eski hafiyelere, İstanbul dışında yaşanan ayaklanmalara kadar birçok olumsuzlukları halka ve gerekli makamlara duyurmuş ve yapılması gerekenler noktasında takipte olmuştur.

Aşağıdaki metinde Aksaray[49] Semtinde mahalleliye rahatsızlık veren bir grup esrar müptelasından mizahi olarak bahsedilmiş ve Aksaray polis merkezinin bu duruma müdahale etmediğinden bahsedilmiştir.

[49]Burada kullanılan "Aksaray" terimi İstanbul- Aksaray semti olup, günümüz il olan Aksaray ile karıştırılmamalıdır.

2.19.1. Esrar Keşan Kulübü

Aksaray'da Murat Paşa Camii-i şerifi karşısında "31" numaralı kahvehane ittihaz ve heyet-i ısrar gişan dün gece ictima'a davet edilmiş serafrazan cemiyet tarafından muharrik bir nutkun tesirat ateş nişanıyla nar/tar kuleler alevlenmiş, kabaklar çekilmiş, dalgaya düşülmüştür. Esrar, bundan böyle tavuk pazarı, rıhtım, tahta kale gibi merak izi ticaretin serbest bulundurulmasını temenni eylemişler. Sürekli (alkışlar) ın sedayı şakiranesi, mekişan, hayalet peristanı hamamda zan ettirmiş. Kimi çıkma kimi laleyn, diye bağırarak kahkahaları müteakib (hamd olsun !) lamba devrilmesi ateş düşmesi gibi bais-i harik hail olabilecek bir iki dehane müessife zuhuruyla mücaverede vefat eden hacı Nikola'nın istirahat ruhu için birer nefsi "püf" daha edilerek cemiyet geç vakte dağılmıştır.

İşte bu olmadı. Aksaray polis merkezi medh ediliyordu. Lakin…

Bahçe meraklılarına Aksaray'dan Topkapı'ya olan hanelerin talimlerinde biriken hayvanat gübreleri ahvan fiyatla saniyeliktir.

Geveze namı

Acaba talimlerde bargire besliyorlar. Böyle ise terki hoş! Eğer caddenin süpürülmeyip, sulanmadığından iştiga ise: ne söylesek boş.[50]

Aşağıdaki metinde ise Teşvikiye Camii imamına ve cemaatine ve mahalle kadınlarına karşı yapılan tehdit, gasp, şiddet ve uygunsuz davranışlardan bahsedilmiştir.

2.19.2. Varaka

Teşvikiye Camii-i Şerifi nâyisi olup dört köşe namıyla maarif İbrahim Efendi hanesi taşlamak… İmam Efendi'yi darbe etmek vesâ'ika-i husumetle İmam efendiye darp ve tehdit etmek ve komşu kadınlarını iğfâl edip zevcinden tatlik ve bilahire zevcelerinden 3-5 lira ahz ve hile etmek ve cami içinde cemaat dövmek ve envâi münasebetsizlik ve tecavüzat liselde bulunmak keyfine tabi olarak kâbil'el sünnet kamet etmek ve cemaate cebren sünneti seniyyeyi terk ettirmek işi ve arasına namazı ta'accüb eylenmek akd ve cenaze ve cemiyyet vesaire vukuunda hususuna aldıktan ma'ada imam efendiden aldığı paranın nısfını cebren ve tehdid almak ve saffet-i ilmiyesine yakışmayan şu halden feragatı için cemaat-i islamiye tarafından nesayih vaka olduğundan tahkir ve katil biraderi ve cani Mehmet Ruhi ile öldürürüm öldürtürüm vücudunuzu kaldırırım yollu tehditlerde bulunmak ve Korna Faik Bey'in hakkiyesi olduğunu beyan eylemeye mağrurlanmak gibi te'dâdi kâbil olmayan ahval ve hareketinden kâffe-i ahali muzdarip ve mniyetinizhuzur ve rahatımız münselib olduğu cihetle bab-ı âliye Beşiktaş'ı, evkâf-ı hümâyunu ve devâir sâireye vuku'u bulan feryadlarımızı Faik Bey'in hatırı için evkâf müfettişliği bizden de mahfuz kaldı bundan cür'eti artan me'zunmûmi ileyhin tur ve hareketinden emin olmadığımız cihetle cami kapusunu hânemizi kapamak derecesine geldiğimizden inzâr âleme vazi'ini hamiyetinizden rica ederiz efendim.

Müte'adit mühürlerle beraber imam ve muhtar efendiler mühr-ü resmiyle muhteva tasdiknameyihâvidir. [51]

[50] **Geveze**, No14, 15 Ağustos 1324, s. 5.
[51] **Geveze**, No 40, 10Eylül 1324, s. 6.

2.19.3. Asayiş Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklama
8	**7**	Hiçbir sıfat-ı resmiye-i askeriye
12	**7**	Vilayette asayiş
13	**5**	Bursa vakası
13	**6**	Bursa ahvaline dair telgraf
14	**5**	Esrar Keşan Kulübü
14	**8**	Bursa ahvali
17	**2**	Hariciden gönderilen varaka
17	**4**	Zabtiye Nazırı Paşa hazretlerine
19	**3**	Vedia ile ben
19	**3**	Bint el-ineb nedir
26	**8**	Eczacı Refik
32	**4**	Hasköy'den gönderilmiştir
33	**3**	Hükümet-i sabıka icraatından bir sahife
34	**4**	Geveze Gazetesi idarehanesine
35	**2**	Mahalle kahvesinde
38	**8**	Milli Aşireti Reisi İbrahim
40	**6**	Varaka
41	**8**	Usat
42	**6**	Zabtiye nazırının nazar-ı dikkatine
44	**7**	Usat
47	**8**	Sandanski
57	**8**	Vatandaşlarımızın nazarı dikkatlerine

2.20. Vapurlar ve Şirket-i Hayriyye

İstanbul Boğazı ile ikiye ayrılan İstanbul için ulaşım noktasında vapurlar vazgeçilmez unsurlardan biridir. Öyle ki 19. yüzyılın ortalarına kadar zarif ve hafif kayıklarla sağlanan deniz ulaşımı halkın zorunlu ihtiyaçlarından biri olduğu için de ücretlerini devlet belirlemekteydi (Akyıldız: 355). Bu ihtiyacı karşılamak için 1851 yılında kurulan "Şirket-i Hayriye" başlangıçta yandan çarklılar ile hizmet verirken 1903 yılından itibaren de

pervaneli gemileriyle İstanbul deniz ulaşımında büyük hizmetler görmüş, aynı zamanda ülkemizde kurulan halka açık ilk ulusal anonim şirketi olmuştur (Sözer, 2006: 18).

Her ne kadar halkın yaşantısını kolaylaştırmak, ulaşımı daha hızlı yapmak adına oluşturulmuş bir sistem olsa da bazı zamanlarda halk için bir çileye dönüşmüştür. Öyle ki 1905 gibi bir tarihte bile vapurlar iskeleye yanaşamıyor ve yolcular İdare-i Mahsusa'nın kiraladığı kayıklarla vapurlara ve iskelelere taşınıyordu (Başgelen, 1995: 211).

Şirket-i hayriyye vapurları büyük bir hizmet görmekle birlikte iskeleye yanaşamamaları, kayıklarla yolcu taşınması, haremlik selamlık olmaması, çok yavaş hareket etmeleri, saatinde hareket etmemesi, yolcu taşımadaki sıkıntılar, fiyatlarının çok fahiş olması gibi birçok nedenden dolayı halkı adeta çileden çıkarmış ve birçok şikâyete konu olmuştur. Vapurların gazetelerde sıkça dile getirilirken Geveze Gazetesi'nde de birçok yazıya konu olmuş ve hem okuyucu mektuplarıyla hem de mizahi ve eleştirel yaklaşımlarla gündemde tutulmuştur.

Aşağıdaki metinde İstanbul'un iki yakası arasındaki en önemli ulaşım aracı olan vapurların sorunlarından bahsedilmiş, hürriyetle beraber başlayan yeni süreçte vapurların da düzeleceği beklentisi varken hala hiçbir şeyin değişmediği ve Şirket-i Hayriye'nin hala eskisi gibi olduğuna değinilmiştir.

2.20.1. Hala Eskisi Gibi!

Haliç vapurları ile köprü, mavuna(mavna), iskele ve kayıklar arasında müsademeler.
Köprünün gözünden geçerken ekseriyetle çarpık bir vaziyet alan vapurları doğrultup deliğe uydurmak için müşterilerin bir taraftan diğer tarafa aktarmaları:
Kapudanlar ile mavunacılar arasında sürtüşmeler.
Kapudanların keyfi hareket ederek ancak istedikleri iskelelere uğramaları.
Yağmurlu havalarda kafes asa tentelerin arasında şarıl şarıl dâhil sefineye akan su cereyanlarına karşı halkın kendilerini ıslanmaktan muhafaza maksadıyla şemsiye açmaları.
İçinde yolcu olduğu halde vapurların Ayvansaray iskelesinde saatlerce kömür almaları.
Daha evvel iskele iyi kapacağım diyerek ya iskelelerin yahud çürük davlumbazların parçalanmaları.
Kışın makine kaportasının her iki tarafında terakkim edib bir gül halini alan tar geçitten geçer iken yolcuların kundura ve çoraplarını çıkarmaları.
Yemiş iskelesi ikide bir subaşı
"arkadan gelen vapura binin" diyerek kapudanların yolcuları iskele üzerinde bırakıp savuşmaları.
Son vapur yolcularının ceplerinde birer onluk mum taşımaları.

Geveze
Ne diyelim! Zaman ıslah eyleye.[52]

2.20.2 Vapur Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
7	**5**	Kondüktörle yolcu?
8	**8**	Şirket-i Hayriye
11	**3**	İki günde bir karın ağrısına tutulmakta olan haliç vapurlarından…
16	**2**	Şirketi hayriyye vapurlarında
19	**4**	İdare-i mahsusa vapurlarında
21	**8**	Derdest için idare-i mahsusanın fedakâr…
24	**3**	Köprüde
25	**5**	Haliç vapurlarından
25	**7**	Beşiktaş iskelesinde
28	**6**	İnanmayınız
30	**2**	Şirket-i Hayriyye vapurlarında
33	**6**	Varaka
34	**3**	Köprüde
43	**6**	Şirket vapurlarının büfeleri
48	**3**	Hala eskisi gibi!
48	**4**	Yükselmek böyle olur:
49	**5**	Babil vapuru ser çer hasis Mustafa Nuri mührü ile…
52	**6**	Geveze Gazetesi idare hanesine
57	**4**	Acırım
58	**5**	Şaşarım
58	**8**	İdare-i mahsusaca îfâ-i vezâif
61	**4**	Gülerim hem de ne kadar…

2.21. Yangınlar

Yangınlar Osmanlı'da başta İstanbul'da olmak üzere önemli bir sorun olmuş padişahlar bile bu meseleyle doğrudan ilgilenmişlerdir. İstanbul bölgesinde evlerin hemen hemen tamamının ahşap olması nedeniyle sık sık yangınlar çıkmış ve bu durum yangınla mücadelenin de güç olmasına sebep olmuştur. Ahşap olmanın dışında evlerin saçak ve çardak gibi çıkıntıları, binaların birbirine bitişik ve ev aralarında da yangın duvarının olmaması, ayrıca kentin bir yarımada üzerinde olmasından dolayı kuvvetli rüzgâr ve

[52]**Geveze**, No 48, 18 Eylül 1324, s. 3.

fırtınalar yangınların diğer binalara sıçramasını oldukça kolaylaştırmıştır (Sakaoğlu, 1994: 428).

Son dönem Osmanlı toplumunda yangınların çok olmasının sebeplerinden bir tanesi de kundaklama ve kasti yangınlardır. Öyle ki 19. yüzyıl sonlarına kadar yangın söndürme işiyle uğraşan kişiler vardı ve bundan dolayı para kazanıyorlardı, ayrıca yangın esnasındaki telaştan dolayı evlerin yağmalanması da söz konusu olabiliyordu (Özgür & Azaklı, 2000: 167).

Osmanlı'da 19.yy'ın sonları ve 20.yy'ın başlarında sıkça görülen bu yangınlar gazetelere de konu olmuş gerek insanların evsiz barksız kalmaları gerekse de kundaklama ve yağmalamalar Osmanlı basınındaki güncel konular arasında yer almıştır.

Aşağıdaki metinde İstanbul'da sıkça tekrar eden yangınlar sonrasında vatandaşların içinde bulunduğu sıkıntılı durum ve onlar için toplanan yardımların hala kullanılmadığı bu yardımlarla meşrutiyet kahramanları olarak addedilen Enver Bey ve Niyazi Beylerin adı verilen bir mahalle kurulabileceğine dair değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2.21.1. Yangın Harabeleri

"Ve inşaat
Şimdiye kadar toplanan ianatın mecmui oldukça mühim bir yekune baliğ oldu. Geçen gün (levant herald) refikimizin beyan ettiğine nazaran bir yirmi beş bin liraya kadar baliğ olduğu anlaşılıyordu.
Bu taraftan da bu miktar şüphesiz günden güne tezayid etmektedir.
İstanbul harikimiz dükkânı menfaatine olarak gerek memleketlerimizde, hamiyetli vatandaşlarımızın verdiği ianat gerek diğer dost hükümetlerde, memleketlerde, hayr-ı havahan tarafından gösterilen aşar-ı mevalat sayesinde yanan yerlerimiz hemde eskisinden daha mükemmel, daha muntazam bir surette tamir ve inşa edilebileceği gibi, o afat müthişenin kurban tahribatı olan binlerce herikiz dükkânı dahi, yine hiç bir şey kayıp etmemiş gibi nail huzur ve refah olacaktır.
Mesmuanemize nazaran, ahiren vukua gelen harik müessiifde tamadindan lehib olan hanelerin tarz-ı inşasında ve alelhusus yeni teşkil edilecek sokak ve mahallenin teksimat ve tertibatı hususlarında ve nokta-i tecdid gözetilmek tasvir/tasavvur edilmekte imiş ve herhalde pek makul ve şayan-ı tasvib bir fikir olmakla beraber muhtaç ümran ve terakki evvela memleketimiz için her zaman nazar-ı dikkate alınacak bir keyfiyettir. Teşkil edilecek sokakların genişliği hiç olmasaydı sekiz metrudan aşağı olmamalıdır ve hiç olmazsa iki üç mahalle arasında genişçe bir meydanlık olsun bırakılmalıdır.
Yine şayan-ı memnuniyet istihbaratımızdan biride at pazarında muntazam bir millet bahçesi vücuda getirmek hususunda tezekkür edilmekte bulunduğu rivayet edilen fikirdir. Bunun ne derecede şayan-ı memnuniyet ve takip

edilmek istenilen fikir tecdidperverane ile muvaffak olduğu vareste-i izahtır. Fil hakika indel inşaat nasıl bir intizam ve mükemmeliyet kesb edeceğini şimdiden tasvir/ tasavvur etmekte bulunduğumuz sabık at pazarının (Enver) ve (Niyazi) namı muhteremleriyle yâd edilebilmesi için, daha doğrusu milletimizin en güzide kahramanları olan o iki muhterem vatandaşın namıyla yâd edilen bir mahalle için, herhalde böyle bir bahçe tesis etmek ve tarzı inşaatında fikir teceddüdden maada birde nokta-i şeref ve rüchan gözetilmek iktiza eder. Zaten cennet mekân Fatih Sultan Mehmet Han hazretlerine karbiyeti, mevkiatda sair hiçbir yer ile kıyas kabul etmeyen men taraf Allah haiz olduğu nuraniyet ve bereketi hasebiyle, bütün civar ve mahalat şereflidir. Buralarda tesis edilecek asar-ı ümran ve medeniyet o şerefi bir kat daha muallâ, bir kat daha rengin ve tezer reba kılar. Zaten memleketimiz bu gibi bahçelere nezhetgahlara muhtaçtır.

Adeta bunlar medar şeref ad edilir. İşte zaten bir mümtaziyet ve şerefatı haiz bulunan mezkûr civara böyle bir bahçe tesis etmekte, şüphesiz Enver ve Niyazi namlarıyla yâd edilmesi tasvir edilen böyle bir mahalle için şayan-ı takdir bir cümle-i kadir şinas olur.

Fakat burada hatıra bir şey gelir. Malumdur ki buralara evvelden at pazarı namı veriliyordu ve çünkü filhakika burası at pazarı idi. Eyyam-ı muayyende hayvanat alım satımı burada icra olunurdu. Buralarda birçok bargir ahırları mevcut bulunmakta ve meydanlara dökülen kızveret hayvaniye ihtimalki kısmen safiyeti havacıda ihlal eylemekte idi.

Şimdi burası, gerek bizim ve gerek bize dost olan sair hayr-ı heva milletlerin gösterdiği asarı fütüvvet ve mürüvvetle mütenasib, o Mürvet ve hamiyetin derecei uluviyetiyle mütenasib bir mahalle olacak! Ve bir hatıra-i tarihinde tazmin eyleyecek acaba buralarda yine o ahırlar ika edilecek mi? işittiğimize göre o civar ahalisinin birçokları da bu fikirde bulunmakta imişler. Gerçekten bu husus nazar-ı dikkate alınacak, ehemmiyet verilecek bir şeydir. Zira bu gibi ahırlar, silahhaneler, zihayat icra edilen kasabların, böyle sıklık nüfusu kesretli mahalleler içerisinde bulundurulması şerait hıfza elsıhhaya külliyen mugayirdir. Bunlar mümkün mertebe şehirden hariç, açıklık veya husus ağaçlık mahallerde inşa ve tesis edilmelidir. Ba husus kolera gibi, veba gibi bir takım imraz mühlike vesariyenin, pek civarlarımızda dolaştığı böyle bir zamanda bunlara ziyadesiyle ehemmiyet verilmek ve cihet nezakete ve takyidata dahi ehemmiyet verilmeye belediyelerce artık himmet edilmek iktiza eyler. Hatta Fatih civarındaki kasaphanelerin ekserisi de böyledir. Buralarda memnuniyet kanuniyeye rağmen arada bir fırsat buldukça zibihyat bile icra edilmektedir. Şüphesiz sıhhat-ı umumiyeye telakki olan bu cihetler nazar mehameşnası hükümetten dur tutulmaz buna eminiz.

Emanet külliyetli bir yekune baliğ oldu diyorduk. Fakat maateessüf icraata dair henüz hiçbir teşebbüs ve hareket göremiyoruz.

Kış geldi. Hala çadırlarda viranelikte barınanlar var. Artık şüphesiz yazdan evvel inşaatın hitamı, bu çadırda kalan zavallıların birleştirilmesi mümkün değil! Fakat bunların böyle kışın yüzüstü perişan bir halde bırakılmaları da muvaffak olamaz. Zan ederiz.

Her halde cem' edilen ianat ile bir taraftan inşaata başlansa. Veyahut bu mümkün değilse bile hiç olmazsa, icrası için bir müddete muhtaç olan plan ilmiyane olsun ibtidar edilse, biraz daha vakit kazanılmış ve pek çok ailelerin perişaniyesinede bir ayak evvel nihayet verilmiş olur. Fakat yine şunu tekrar

ederiz ki, elyevm çadırlarda barınabilmekte olan her biz dekanın kış mevsiminde dahi buralarda ikası muvaffak değildir."[53]

Aşağıdaki metinde ise sıkça çıkan yangınların sebeplerinden biri olan kundaklamalardan ve bu kundaklamaların artık içinden çıkılmaz bir hal aldığından Çorakçı Mahallesi'nde çıkan yangının failinden ve ceza almak yerine ödüllendirildiğinden bahsedilmiştir.

2.22.2. Kadıköy'ünden Aldığımız Bir Varaka

Yangıncılık Kadıköy'üne de sirayet etti. Geçen gece saat iki aralarında Çorakçı Mahallesi'nin en sabık ve en eski hanelerden müştekil bir kısmına erbab-ı denaitten beri taraftan kundak vazi' edilmiş ise de hemen görülerek yanan gazlı paçavralar söndürülmüş fâil cayisi tahri olunmuş ise de bulunamamıştır. Acaba buda mı lüzumsuz yere telaş? Herhalde Çorakçı Mahallesi'nde arabacılar oturmadığından bu yağlı gazlı paçavralar araba silmek için bir kavuğa sıkıştırılmış gazlı bezler değildir. Yangıncı dedik de hatırımıza geldi bundan tahminen iki sene akdem Kadıköy'ünde kasten ikâ-i harîka cür'et edip dört hanenin yanmasına ve 14 yaşlarında bir hizmetçi kızcağızın alevler içinde ifnâ-i vücut etmesine sebebiyet vererek Mısır'a firar eden caninin bu def'a Mısır'dan avdet eylediği ve oldukça mühim bir me'muriyete tayin olunduğu rivayet olunuyor. Eğer bu rivayet sahih ise elden te'essüften başka ne gelir.[54]

2.22.3 Yangın Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
1	**3**	Harik
10	**8**	Bir afet-i azim
12	**1**	Vay yine mi yangın? Acaba nerede?
12	**2**	Bir adamın evi yanarsa, ne olur?
12	**4**	Harik iane komisyonu
12	**4**	…. Sultan Ahmed meydanına regz edilmiş. ..
12	**5**	(Millet) refikimiz harikzedegana muavenet…
12	**7**	Harikler
13	**1**	Mahalle kahvesinde
13	**5**	Harik-i mütecasirleri
20	**6**	Kadı köyünden aldığımız bir varaka
21	**1**	Yangın yerinde
21	**7**	Harikzedegân için
23	**2**	İki kadın
23	**3**	İane
27	**8**	Ey kavm-i necib-i İslamiye

[53] **Geveze**, No 53, 23 Eylül 1324, s. 4.
[54] **Geveze**, No 20, 21 Ağustos 1324, s. 6.

30 4 Türkiye ve Fransa
34 6 Yangın ve Terkos suları
37 1 Muhavere
53 4 Yangın harabeleri

2.23. Rüşvet

TDK güncel sözlükte "Yaptırılmak istenen bir işte yasadışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar" anlamına gelen rüşvet Osmanlı'nın son döneminde neredeyse günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş ve devletin çöküşünü hızlandıran nedenlerden de bir tanesi olmuştur.

Selaniklî Mustafa Efendi'nin "Tarih-i Selanikî" adlı eserinde bahsettiğine göre Şemsipaşa'nın ilk defa Sultan Murat'a rüşvet vermesiyle başlamış ve özellikle tayin ve tercihlerde bir teamül haline gelmiştir (İpşirli, 1989).

Tanzimat Dönemi Osmanlı toplumunda diğer çağdaşı olan toplumlarda olduğu gibi rüşvet ve onun daha yumuşatılmış bir ifadesi olan hediye yaygın olan bir yolsuzluk araç olarak kullanılıyordu. Rüşvetle hediyenin tam olarak ayrımının yapılamadığından dolayı belli bir süre sonra hem resmi hem de gayr-i resmi birçok alanda böyle bir sorun kronik hale gelmiştir Bununla birlikte Osmanlı'daki bu kronik sorunu çözümleme adına padişahlar tarafından da birçok müdahale yapılmış ve birçok yasa çıkartılmıştır (Çelik, 2006: 26).

Meşrûtiyet'in ilanıyla birlikte yeni bir sürece giren Osmanlı toplumunda bu tür olumsuzluklara karşı da tavır alınmış ve bu durum gazetelerde gerek mizahi olarak gerekse de haber bazında yazılara konu olmuştur.

2.23.1. Muhammed Ali'nin Denâeti

"Devr-i istibdad'ta zaptiye nezareti heyet-i tahkîkiye reisi sabıkı Muhammed Ali erbâb-ı namustan Doktor Cevahir Ciyan Efendi namında birini güya erbab-ı fesattan bulunduğundan bahisle bâb-ı zabtiye tevkifhanesine attırdıktan sonra mumiileyhin hânesine birini göndererek familyasından zevcenin kurtulması için (100) talep eder ve zevcesi ise kocasının hiçbir kabahati olmadığı halde tevkif edildiği cihetle kimseye para vermeyeceğini beyan eder ve (100) lirayı taleb eden şahs-ı merkûm hakkında hiçbir şey yapılmaz tûl-u müddet hapiste kalup tahliye edilen Cevahir Ciyan Efendi'nin kederinden hastalanarak müte'siren terk-i hayat eden zevcesinin vefatına sebebiyet verdiğinden dolayı bu kere Muhammed Ali hakkında dün ikâme-i da'vâ edildiği ve müstantaklıkça tahkikât-ı icrâsına mübaşeret olunduğu haber olunmuştur.

Geveze

Şu fıkrayı okuduktan sonra hatırımızı hem garip hem şayan-ı teessüf bir vak'a geldi. Sahib-i imtiyazımız bir politika mes'elesinden dolayı zaptiyede 54 gün

tevkif edildiği esnada refikâ-i felâketinden yine böyle bir şüphe üzerine taht-ı tevkife alınmış olan İzmir davâ-i vekili Edirneli Şeref Bey'in İzmir'e teb'idine karar verilir. Mumaileyh sevk ve i'zam edildik üzere yanmakta hususu öteden çıkarıldığı vakt zabtiyede bulunan 200 lira kıymetindeki eşyasını da bi'l-tab götürmek ister ise de merhum Muhammed Ali eşyanın sonradan gönderileceğini beyan ederek mumi'ileyh bu babda birkaç def'a vukû' bulan talep ve ricâsına havâle-i semi' itibar etmemekte ısrar Şeref Beyi İzmir'e i'zâm eder. Acaba Şeref Bey'in eşyası sonradan iade edildi mi?"[55]

2.23.2. Rüşvet Temalı Metinlerin Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
5	**3**	Haberiniz var mı, zeki paşa çıkmış!
7	**4**	Doktorcuğum, biraz şişmanlık isterim…
7	**5**	Anneciğim, paşa babam yine öyle kup kuru…
17	**6**	Mehmed Ali'nin denaeti
29	**4**	….almış olduğumuz varaka

2.24. İane-i Milliye

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte devletin içinde bulunduğu siyasi çalkantılar daha da artmış bu durum zaten yıllardır ciddi anlamda sıkıntı da olan maliyeyi daha da içinden çıkılmaz hâle getirmiştir.

Devletin kendi kurumlarına yeterli bütçe ayıramaması sonrasında iane (yardım) kampanyaları düzenlenmeye başlanmış; eğitim alanındaki sıkıntılar için Müslüman Türk unsurunun yardımı istenmiş, donanmamızı güçlendirmek için kurulan Donanma Cemiyeti iane kampanyaları düzenlemiş, yine yangınlar sonrasında muhtaç duruma düşen vatandaşlar için de iane kampanyaları yapılmış, bunların dışında bir türlü tamamlanamayan Hicaz demiryolu için de yine iane kampanyaları düzenlemiştir. Ayrıca hürriyetin ilanı noktasında katkılarından dolayı hürriyet kahramanları olarak anılan Enver ve Niyazi Beyler adına bir kruvazör alınmasına karar verilmiş ve bunun içinde kampanyalar düzenlenmiştir.

2.24.1. İane-i Milliye

(Osmanlı kadınları cemiyet-i ittihadiyesi) ünvanıyla ve vatan ve millete hizmet-i hayriyede bulunmak ve terkibat-ı nisvaniyeye çalışmak maksad hayrıyla teşkil etmiş olan cemiyet muhteremenin tertibiyle hâsılatı Niyazi ve Enver kruvazorleri ianesine verilmek üzere Ahmed Fehim Efendi kumpanyası tarafından dünkü Salı günü saat yedide kuşdilinde yalnız hanımlara mahsus "vatan" piyesi oynanmıştır. Bu muhterem cemiyetin maksad-ı mübarekinde

[55] Geveze, No 17, 18 Ağustos 1324, s. 6.

muvaffakiyetini temenni ile arz-ı tebrikat eyleriz.
Gazetemiz tertib olunduktan sonra mutalaa güzarımız olmuş olan itteki telgraf, kahraman-ı hürriyet (Enver) ve (Niyazi) beyler ile aynı fikirde bulunduğumuzu gösteriyor:
"kruvazörler ianesinden İstanbul'da şimdiye kadar toplanan miktarının bu defaki fath-ı harik zadegânın tehvin ihtiyacına sarf edilmesini insaniyet ve Osmanlılığa daha muvaffak görüp ve meblağ-ı mezburun bu suretle sarfına iane veren zevat-ı muhteremenin müsaade buyuracağını ümit ederim. Verdiğinin bu suretle sarfına muvafakat etmeyeceğini yarınki gazetelerle bildirenlerden maadasının sükût-u teklifi vakı'ın kabulüne delil ad edilecektir. Niyazi Bey'in de aynı fikirde bulunacağını temin ederim."[56]

2.24.2. İâne Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
3	**4**	İane-yi milliye
10	**3**	Mekteb tıbbiye askeriyede konser
10	**8**	İane-i milliye
12	**4**	İane-i milliye
34	**2**	Bilmece
35	**4**	Daruşşafakada…

2.25. Kadın

II. Meşrutiyet'in ilanı kadın hakları açısından da önemli kazanımların elde edildiği bir süreçtir. Öyle ki o zamana kadar sadece bir anne, bir eş ve bir ev kadını konumunda olan kadınlar toplumsal yaşantıda farklı statüler elde etmek için taleplerde bulunmaya başlamışlar, basın ve dernekleşme yoluyla ve konferanslar düzenleyerek isteklerini daha etkin bir şekilde ifade etmişlerdir (Özkiraz & Arslanel, 2011). Bu doğrultuda zaman içerisinde yeni dernek ve cemiyetler kurulmuş, evlilikte belediye nikâhı şartı getirilmiş, kocanın ikinci bir bayanla evlenebilmesi ilk eşinin rızasına bırakılmış, Balkan ve I. Dünya savaşları nedeniyle boşalan devlet dairelerine kadınlar yerleştirilmiş, böylelikle Türk kadını kamu hayatına da katılmıştır (Aslan, 2009: 219).

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte kadının toplum hayatına katılması gerektiği ve sahip olması gereken haklar çeşitli gazete ve dergilerde de üzerinde ciddi olarak durulan meselelerden biri haline gelmiştir. Bununla birlikte kadının toplumdaki bu değişimi mizah gazetelerine de konu olmuş, sahip olduğu ve olması gereken haklar aile içi ve toplum içerisinde ki konumu merkeze alınarak Geveze Gazetesi'nde başarılı bir dille anlatılmıştır.

[56] **Geveze**, No 12, 13 Ağustos 1324, s. 4.

Aşağıdaki metinde II. Meşrutiyet sonrası kadınlara verilen haklar çerçevesinde kurulan bir kadınlar cemiyeti ve yaptığı çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir.

2.25.1. Kadınlar Cemiyeti[57]

Kazı köyünde bulunan muhzırat-ı islamiye (ittihad) namıyla bir cemiyet tesis etmişlerdir. Bu cemiyetden olan beş kadar hanım geçen gün Boğaziçi tarikiyle giderek hidiv hazretlerinin valideleriyle zevcelerini ziyaret etmişlerdir.
Bu cemiyet, harbiye nazırı sabık Ali Seyid Paşa'nın mahdumu Sadi Paşa'nın zevceleri riyasetinde olarak teşekkül etmiştir. Cemiyetin azaları ber vech-i atidir: Yusuf Razi Bey validesi Leyla hanım, Cemal Mahir Bey validesi Fehime Hanım, müdür İsmail Hüsnü Bey zevcesi Hüsna Hanım, diğer bazı madamlar ve hamiyetli hanımlar. Bu cemiyet bir maksad-ı insaniyetperverane ile tesis ve teşekkül etmiş olub asar-ı hayriye ile iştigal edecektir.[58]

2.25.2. Türk Kadınları

İkdam refikâmız dünkü nüshasında bu ünvan ile Proğra Dosalonya Gazetesi'nden naklen burucu atı fıkrayı neşr ediyordu. Birçok seneden beri nisvan-ı İslami evlere kapanmış birer esir ve yalnız tuvaletleriyle meşgul zannederek hâlbuki onlar hürriyetin istirdadı için pek ziyade çalışmışlar haberimiz yokmuş devlet-i Osmaniye'nin teyzi de fevkalade hizmet etmiştir.
Şimdiye kadar kadınların sır tutmadıkları cevabın da bulunur iyilik nisvanı İslam getir Manastır ile bize aksini ispat ettiler. Mağrur ve müftehir olduğumuz İnkılâbı hazırdan dolayı kendilerine Medyum Şükran az Hürriyet'in ister daha da için çalıştıklarını unutmayalım onları teşvik takip çarelerini tevessül acaba Kabil değil mi Her Akşam sahile tekrar gidiyorlar en ücra bir mahalle oturarak etrafı temaşa-i ediyorlar. Mademki ev Acıbadem aşağısından Açıkhava tercihlerinden ma huzur oluyorlar yalnız çocuklara kadınlara mahsus bir millet bahçesi vücuda getirsek olmaz mı aklımı muhtelif Emirhan'ı da oraya tecemmu etmezler mi kadınlar çocukları bütün tehlikelerden azade olduğu halde yanlarında aranacak ve saf havadan istifade edecek bahçelere muhtaç değiller mi vücuda getirilecek bahçede ufak bir tiyatroda inşa olunmalı herhalde belediyemizin bu haftaki teşebbüs saati umuma halinin mazhar takdir olacaktır.

Geveze
Kadınlarımızın yalnız evlerde tuvalet ve meşgul olduğunu oturmaktan başka bir şey düşünmediklerini zannetmek hayat-ı aileyi İslam'a ve gaz-i hukuk beddua edeceğine delalet eder baki onlarda devre sabıka istibdad'da bizim gibi hatta bizden bir derece daha esir ettiler fakat onlar tahammül ve metaneti elden bırakmadı İsmet ahlaki yerlerini kemal-i ciddiyetle muhafaza etti. Evet bizi bugün vatana millete insaniyete doğru sev. Bu hiç Mukaddes Hanım, yeter bize hürriyet veya tableti kazandıran bu gayreti kandillerimiz iyilik eden kimdir şanlı ordumuzun milletimizin teymiye'nin sabret ve selametine hadım kılan ordularımız içindeki onurla Niyazi gibi Kazan Ferhan hamiyeti doğuran

[57] I. ve II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte kadın toplum hayatından daha çok hak sahibi olmuş, ordu, bürokrasi ve erkeklerin yapacağı işlerin çoğunu yapmaya başlamışlardır, hatta I. Dünya Savaş'ında hem ordu da hem de bürokrasi de daha çok kadın istihdam edilmiştir. İttihatçıların deyimiyle " yeni aile ya da milli aile" diye adlandırılan bir toplum oluşumuna gidilmiştir (Toprak, 1988: 34-38).
[58] **Geveze**, No 9, 10 Ağustos 1324, s. 7.

büyüten onlar kimlerdir.
Nisvan-ı İslam değil mi? O muazzez validelerdir ki; bize daha küçük yaşımızda ibret-i amiz masalları ile dersi insaniyet o titrek hazin ninileriyle kalplerimize manayı insaniyet ve hamiyet-i telkiniyata çalışırlar bizi bizzat kendi takayyüdat ve ihtimam atıyla büyütürler evet bizzat çünkü evlat büyütmek ne kadar nazik bir vazife olduğunu bunu valide kadarmış müşefekane bir surette hiç kimsenin iyi ifade edemeyeceğini bilirler.
Bizde ne kadar yüksek aileler olursa olsun müstesna ağlar sırf nazarla evladına kendi büyütmeyin hiç olmazsa nasıl büyüklüğünde olsun suret-i daimeten nezaret-i ehem umur-u telgi etmeyen bir valide yok gibidir bunun için İslam ve Osmanlı kadınları gerek vazife-i beytiye ve gerek muzeya-ı ahlakı cihetiyle şahane-i takdir ve tebcildirler.

(Proğra Dosalonya) Refikimiz bu babdaki zanlarını tashih ile hakikat hali beyan ediyorlar ki buna en samimi el'kalp teşekkür ederiz. Kadınlarımız için Mahal televizyon ve tefrit olmak üzere şehirlerin münasip mahallerinde birer millet bahçesi tesis etmek muvaffak kime kadar şinasidir. Zaten bu kabilden bir türbe bahçesi de var ise de bunun mahalleden özür dilenecek hiçbir yeri yoktur.

Kadınlarımız için yapılacak bahçeler kadınların hissiyat-ı refika-i mahsuslarına, zevk, nezahet tabii ve mizaclarına muvvafak olmalı, bir kadın oraya gidince bir günlük muta'b meşguliyeti izale ederek kesib ferh ve inşirah edebilmelidir. Böyle muntazam mükemmel bahçelerde bir baharistan izhar arasında yevmi birkaç saat icra edilecek tenzihlerin tali, ruh ve fikre keşayiş izhane izale-i alarm ve ikdara ne derece yardım edecek vareste izahdır. Bahsus kadınlar mu'eserat-ı hayattan eden fıtraten en çok müteessir bulundukları için bu gibi tenzihlere hepimizden ziyade muhtaçtırlar ve ali-el'husus İslam kadınları saa-i hayatilerinin bir kısmı hamn kafesini dört duvar arasında kapalı geçirdikleri için bu ihtiyaç onlarda daha şeddidir. Bu babda merci-i aliyesinin Himmet ve muaveneti ve temenni etmekten (ikdam) ve (Proğra) refikimizle müttefikimiz şuracıkta kadınlarımıza ait hususundan müccet ederken hatırımıza bir şey daha geldi.

Acaba kadınların için burada (kulüp) tesis edilmiş olsa muvvafak olmaz mı? Malumdur ki Avrupa'da veba husus İngiltere'de nisvana mahsus müteaddit kulüpler vardır. Bu kulüplerde müteaddit daireler ayrılmış olup her şube sanata yani edebiyat-ı fünun, felsefe, Musiki tarihi gibi şuruba telefonun marifeti ait olan kısmının müdavimleri de ayrıdır.

Vakıa bizim kadınlarımızın bu babdaki tamamen İngiltere veyahut Paris nisvanını taklit etmeleri üzere olunmaz. Orada kulüplere gitmek arzusu ibtal derecesinde vardırılmış. Kulüplerden fevadirine birçok muzratlar görülmeye başlanmıştır. Çünkü o kulüplerin bilardo salonları oyun masaları müskirat bufaları diğer dairelerden ziyade müdavım kazanmıştır. Çünkü oradan Madam bir kere kulübe gidince ratık her şeyi unutup akşamlara kadar bütün vezaif bitbeyi hatırlamaksızın bilardo masasının ayrılmama ve ekser defalar gece yarısı sürecinden sonra eve avdetli o akşam oyundaki hayatından dolayı zevcine kafa tutarak tarziyeyi teseliyyi yine zevcinden beklemeye başlamıştır. Fakat şüphesiz bu sözler Avrupa'nın nisvanın umumuna şamil olamaz bu

meyanda cidden müstakim afif, nezahet, ahlakiye sahip olanlar yani hakiki ev kadınları da pek çoktur. Bizim kadınlarımız için tesisine tasavvur ettiğimiz kulüpleri ise bel'tabii Avrupa sisteminde değildir. Bu kulüplerden mütalaa salonları âlim ve finun-u muhtelife şibatına mahsus daireler bulunmaktadır. Kadınlar burada ders alır gibi değil sohbet eder gibi hakkayiki de öğrenmelidir. Bu suretle günde bir iki saat emrar edilmesi şüphesiz defa gam için komşuya gidip beyhude çene çalmaktan hayırlıdır. Burada kadınlar hem öğrenmiş hem teneffüs zamanı hoşça geçirmiş olur.

Bunlar öğretecek vazife-i talimi ifa edeceklerde kadınlarımız meyanında sela el'hamd mevcuttur. Mesa hayat ilmiyelerinden muhak istifade edilecek malumatlı meziyetleri edibe hanımlarımız böyle bir müessese-i hayriyenin açıldığını görürse böyle bir hedimeti hatta fahri olarak seve seve icradan acaba istinkâfımı eder.[59]

2.25.3. Kadın Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
9	**7**	Kadınlar Cemiyeti
22	**4**	Türk kadınları
22	**4**	Geveze
27	**6**	Geveze gazetesi idarehanesine
29	**6**	Nisvan-ı İslam
58	**8**	Teessüf

2.26. Ramazan Ayı

Günümüzde sıkça dile getirile " nerde o eski ramazanlar" ifadesiyle sıkça dile getirilen özlenen ramazanlar 19. yüzyıl başlarında İstanbul'da yaşanmaktadır.

Ramazan ayında İstanbul'da her zamankinden farklı bir şehir görüntüsü oluşurdu. Ramazan hazırlıkları günler öncesinden başlar ve ay boyunca tazeliğini koruyarak devam ederdi. Günler öncesinden başlayan hazırlıklarla yaşamdaki bu tatlı değişimi en çok da ev hanımları hisseder, erkekler ise bu tatlı değişimi, hareketliliği camilerde ve kahvelerde yaşarlardı (Yaşar, 2009: 412).

Şehirde yaşamın gündüzleri adeta durma noktasına gediği bu ayda, önceki on bir ayın aksine İstanbul sokaklarındaki gecenin sakinliği top atışlarıyla son bulur ve şehrin sokaklarına, caddelerine bir hareketlilik ve canlılık gelirdi. "Gece şenlikler ve binlerce fener, halkla dolu sokaklar, ateşlerle taçlı camiler, havanın her tarafında, o zaman gökyüzünün ve gecenin tamamen rengini almış bulundukları için adeta görülmez bir mahiyet alan minarelere istinat eden ışıklı büyük halkalar olur" (Loti, 2007: 208), yıl

[59] Geveze, No 22, 23 Ağustos 1324, s. 4.

boyunca halkın şikâyet ettiği karanlık sokaklar aydınlatılır, sabaha kadar açık olan dükkânlardan insanlar alışverişler yapar ve eğlenirlerdi (Gautier, 2007: 94-95).

İftar sonrası ve dini aktivitelerin yanı sıra eğlenmeyi de ihmal etmeyen İstanbullular çeşitli saz ve söz meclislerine de katılarak, kahvelerde toplanıp sohbet eder ya da saz şairlerinin darbukalı, zurnalı kahvelerinde sahura kadar beklerlerdi (Ayverdi, 2007: 108).

Birçok edebi eser ve anılarla öğrendiğimiz bu ramazan atmosferi gazete ve dergi sayfalarında da ihmal edilmeyen bir konu olmuştur. Geveze Gazetesi'nde de 43. sayıdan itibaren ramazan yazılarının yer aldığı görülmektedir ki 1908 yılının ramazan ayı bu tarihte başlamaktadır. Bu sayıdan itibaren hemen her gün ramazanla alakalı bir yazı çıkmış; muhavere, muhâsebe-i ramazan, ramazan mektubu, leyâl-i ramazan başlıkları altında ramazan ayıyla ilgili ve dönemin belli başlı problemlerini de içine katarak değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2.26.1 Muhâsebe-i Ramazan

Bin şükür ve senalar olsun! Bu sal mesud hürriyetde ramazan münferit nişanın idrakıyla müşerref olduk. Ramazan gelince âlem-i İslamiyet bir şevk ve sururu müsteğrik oluyor. Bilhassa payitaht saltanat-ı seniyye. İstanbul'da ramazan âlemi pek hoş geçer. Herkes gündüzleri hanesinde fesini kapan ekser okanı cami-i şeriflerde kuran-ı kerim dinlemekte vaaz ve nasihat istima' etmekle geçirir. Birgün bir merkedi mübareki ziyarete gider ertesi günü öğle namazını Fatih'te kılmanı tasmim eder. İlk Cuma Sultan Eyüp'te Cuma namazını eda ettiyse ikinci hafta Ayasofya'ya şitab eyler. Bu taat-i diniye şüphe yoktur ki kalbimizde bir ferah hâsıl eder. per nuru uyandırı. Vücudumuzda bir hafiflik his ettirir.

Geceleri de her tarafta bir behcet ve surur asar nümayandır. Herkes sahura kadar hoşça vakit geçirmek için bir yer arar bulur. Her tarafta kahvehaneler açık, direkler arası, divan yolu gibi İstanbulun mücemme/mecmu nas olan ve ramazan eğlenceleri mebzul bulunan mahallere uzak yerlerde bile hiç olmaz ise bir kahve kapısına iki resim asılır. İçeriye bir perde kurulup mini mini çocuklar karagöz oynatılıyor (kahvahanenin kapısını: "karagözün divaneliği" diyerek bir ilan asılmış, çocuklar oraya toplanıyor ilanı okuyorlar, akşam ağlaya bağıra, pederinden kopara bildiği kuruşuda oraya veriyor.)

Cümlesinden kati nazar: hala bu sene ki ramazanı şerifin sonbahara tesadüfü yokmu ya! Kahvecilerimizin yüzünü güldürdü. İftardan sonra içilen kadeh kadeh çayların lezzetine diyecek yok.

Tiyatrolarda bir faaliyet, Osmanlı tiyatrosuna rağbet yok. Sade gülmek arzu edenler hüsnün oyununa, Şevki efendinin tiyatrosuna koşuyorlar.

Teessüf olunur ki Üsküdarımızda adam akıllı, eğlence mahalimiz, oturacak yerlerimiz, tiyatromuz yok. Üsküdar ahalisi bütün gece İstanbu'la taşınıyorlar.

Yok! Lakin Üsküdarımıza iftira etmeyiniz! Üsküdarımızda niçin eğlence mahali, oturacak yer olmasın? Ala destan kahveleri, gramafonllu kıraathaneler, ala dama, tavla, iskanbil oynanacak yerlerimiz mevcuttur. Hatta kumar bile

oynarız.
Elhamdülillah Üsküdarımı ucuzluk, yetmişlik tütünü kuruşa içiyoruz. Ramazan-ı şerifimizin suret güzarına atf-ı kelam edilince: gündüzleri şehzade başı, direkler arası, divan yolu, vesair birtakım mevaki' meşhurede her vechle temayülatbedayiperistaneyi okşuyor.
Geceler bütün memnuniyet nazara nevazıylaİstanbul görenler bila ihtiyar:
Her ca beni gündüzün görenler
Cennet yere indi zan ederler
Mısralarını okur.[60]
Mehmet Hakkı

2.26.2. Ramazan Mektubu

Şehr-i siyamın on sekizi! Artık bayram kokuları gelmeye bağlıyor. Ramazanın ilk günleri ile son günlerinin te'siratı, ezvak-ı ruhaniyesi başka türlü birer mahiyeti haiz olduğu gibi evasetinde dahi başka türlü bir ruhaniyet mu'ize vardır. İlk günlerde arzuy-u keşit ve kizar, halfele-i ahanın ve surur-u umumi daha şiddetli bir suret de numayiştir.

Geceleri gündüzleri mutasıl dolaşan câmi'lere ziyaretgâhlara giderek iktisab-ı füyûzâd-ı maneviyat eyleyen halk da birindeki şevk ve beşaşet-i mahsus olur. Tiyatrolara karakozlara hokkabazlara vesairiktica mahallerine gidenler de böyledir. Herkes yorulmak bilmeyen bir kuvvetin te'siriyle gezer dolaşır. Meşru' bir sefahat ve tezhinezvak bir kezidesindenmüstefid ve hüsumundan olur.

Meğer bir mektubumuzda da söylediğimiz vechle piyasa yerleri, zevk ve iktica mahalleri erbab-ı kesit ve kizar ile malamal olur. Bunlar da sınıflara, fasıllara cinslere ingisam eder. Mesela evelce söylemiş olduğumuz (toristan) 'lar – ki volta oranlardır- (fasıla ayı boğanya) 'ın (behiliye-i kokozya) cinsine mensubtur. Bu cinslerin bir takımları da (seritanya) bakanya, kakanya, .. gibi) elih… Kısımlara ayrılır. Fakat bazıları da vardır ki doğrudan doğruya (ayı boğanya) 'dır! Bu fisul muhtelife-i naz ki ve haşine meyanında (fisule-i arguvanya) şayan nazkardır, bunlar da (yere bakanya) (cakasatanya somon çekenya) meşlu kısımlara munkesimdir. Fisule-i argovenya)' da (suret-i esaniyet, yan yan kapanya) cünuslara kırk nazkeyi teşkil eder !.
(rey-i boğanya)'lerin (haksız çatanya, çarşaf yırtanya) gibi kısımlara hamd olsun bugünler de müdafaat ve müma'anat- ı umumiyeyema'ruz bulunduklarından pek o kadar ta'rizat (biamanya) 'da bulunmaya cesaret edemiyorlar ma'mafiye ara sıra yine birkaç
(palapalanya) 'ya tasdif edilir. . Şüphesiz onlar da kanun meydan vermez, asayiş ve emniyet-i umumiye te'rizattan vakaya edilir.

Velhasıl bu fasıllar pek çoktır. Bunları tamamıyla anlatmak için tefsilat ister ise de bunu bırakarak şimdi maksadımızı rica edelim:

İşte ramazanın ibtidalarındanbütün bu aksam metnu'a ve metyayene bir tehalikharisane ile o yalnız ve mizana mahsus olan eğlencelere hücum ederler. Ve bir medet dolaşmlar gezmeler böyle aynı şiddet ve germi ile devam eder…[61]

[60] **Geveze**, No 50, 20 Eylül 1324, s. 2.
[61] **Geveze**, No 61, 1 Ekim 1324, s. 5.

2.26.3. Ramazan Temalı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
43	**2**	Muhavere mahalle arasında
44	**1**	Leyal-i ramazan
44	**5**	Ramazan mektubu
45	**2**	Muhavere
46	**1**	Ramazan mektubu
46	**4**	Leyâl-i ramazan
49	**2**	Ramazan mektubu
50	**2**	Muhasebe-i ramazan
51	**2**	Ramazan mektubu
52	**2**	Ramazan mektubu
59	**1**	Karışık muhavere
60	**4**	Muhavere
60	**4**	Muhavere
61	**5**	Ramazan mektubu

2.27. Lügat

TDK güncel sözlükte "1. kelime, söz. 2. her milletin konuştuğu dil ve bu dilin her kelimesi. 3. lügat kitabı (sözlük)" anlamlarına gelen lügat sözcüğünün zamana ve mekâna göre kelimeler yeni anlamlar vererek Türkçenin bu alandaki zenginliğini de ortaya koymaktadır. Türkçe çok anlamlı bir dil olmakla birlikte her kelimenin hangi cümlede hangi anlamda kullanılacağı noktasında bir kesinlik bulunmamaktadır. Nitekim Geveze Gazetesi de genellikle Mehmed Hakkı imzasıyla olmakla birlikte okuyucular tarafından gönderilenleri de dikkate alarak, kelimelere dönemin günlük siyasi atmosferine göre, toplum nazarındaki çağrışımına göre yeni anlamlar vermiş ve 17 sayısında "Lügat" başlığı altında birçok kelimeye mizahi bir üslupla yeni anlamlar yüklemiştir.

2.27.1.Lügat

Hakikat – acı söz.
Deniz – sürgüne giden biçare masumların mezarı.
Gafil – hafiye eline düşen bi günah insanlara denirmiş.
Tebsis külahı – mucidi hafiyeler, vaktiyle bir saye-i kulüb olmak için birtakım selamet idi.
Sürat – idare-i sade mevcud olmayan bir haslet.
Elvadı' – hafiye şerrine uğrayan bi günahların ailelerine söyledikleri en son kelime.
Vicdan – hafiyelere asla uğramamış bir hasat.
İftihar – kalben telaffuz olunmayan bir kelime.
İstirahat – haliçte zırhlılarımızın hali.

Gülmek – vaktiyle bi günahlara suya atıldıkça adadaki hainlere arz olan intac.
Sürgün – bir daha meydana çıkmamak için bir vasıta.
Hafi – mabeynin eski hali.
Ten vücut – ruhun kâffesi.
Kin – insanın iç kurdu. Hafiyelerin vasıta-i iftirası.
Gözyaşı – ruhun kaninaitlak/atlak olunurmuş
Gizli – vaktiyle, hakiki sözler.
Köçek – evvelce, gafil âlim insanlara denir idi.
Büyük – vaktiyle, mabeyn adamlarıyla Ebulhadi gibi cahil heriflere itlak olunur.
Sevda – ruhun ateşi.
Erbab – gizli akıllı insanlar
Behrami – bahriye nazırına itlak olunurdu.
Külah – vaktiyle, birbirimizin başına gidermeye çalıştığımız bir şey idi.
Tenvir – İstanbul sokaklarında bulunmayan güzel bir tedbir.
Düz gün – İstanbul caddelerinde arzu edilen intizam.
İstemek – vasıtası rüşvet (idi)
Muhabbet – bakir yaldızı.
Canan – can ile hemdem.
Müjde – temmuz on bir
Olta – büyüklerin nevi beni beşeri olmak için isti'mal ettikleri birtakım hafiyelere denirmiş.
Ümit – ölüm derecesinde hasta inayet bari ile ihya edilmiş bir insan kâmil."[62]
Mehmet Hakkı

2.27.2. Lügat Başlıklı Metinlerin Dağılımı

No.	s.	Açıklamalar
9	**4**	Lügat
11	**3**	Lügat
13	**4**	Lügat
15	**4**	Lügat
25	**7**	Lügat
31	**5**	Lügat
42	**3**	Lügat
43	**3**	Lügat
45	**3**	Lügat
47	**2**	Lügat
50	**4**	Lügat
55	**4**	Bir düzine lügat-ı mufassalan yazılmıştır
56	**5**	Lügatı cedide
57	**4**	Lügat

[62]**Geveze**, No 47, 17 Eylül 1324, s. 2.

58 **5** Lügat
59 **4** Lügat
63 **7** Arz ve beyan ve ihzar-ı halisane

3. BÖLÜM

GEVEZE GAZETESİ HABER DİZİNİ (1-63. SAYILAR)

1. Sayı **2 Ağustos 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Mahalle Kahvesinde	Memurluk-İş Ahlakı
2	Kahkaha	Fıkra
2	Zeki Sârik	Hırsızlık-Ahlak Sorunu
2	Telgraf	Grev
2	Geveze	Asker
2	Osmanlı Tebası	Osmanlı Tebası - Türkçe
2	Dâhili	İran
2	Ba'demâ Ekmeklerin Okka Üzerinden…	Ekmek
2	Sadresbak Halil Rıfat Paşa Merhumun.	Vefat
2	Osmanlı İttihat Ve Terakki Cemiyeti...	Osmanlı İttihat Ve Terakki
3	Hain İzzet Çalmış Olduğu Paraları Götürüyor.	Karikatür
3	Teveccühat-	Tayin
3	Sefaret	Tayin-Sefirlik
3	Hevahoşgiran Âlim Ve Temin…	Saray
3	Zat-I Hazret-İ Padişahının…	Padişah-Fotoğraf
3	Harik	Yangın

2. Sayı **3 Ağustos 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Selim Melhame…	Karikatür-Selim
1	Mahalle Arasında	Basın
3	Bir Name Hürriyet	Meşrutiyet-Hürriyet
3	Ajans Atmasyonal	Dış Basın-Yurtdışına Kaçan Paşalar
3	Milli Tiyatro	Tiyatro
3	Yeni Polis Elbisesi	Polis Kıyafeti
4	Zabtiye Nazırı Sami Paşa…	İçişleri
4	Ta'dil-İ Meşguliyet…	Reji
4	Tanin Refikimizin…	Genel Af
4	Matbaamıza Gönderilen Bir Varakadır!	Şikâyet-Zabıta

4	(İttihad Ve Terakki) Cemiyeti…	(İttihad Ve Terakki)
4	Beyrut Valisi Mehmet Ali Bey…	Firar Edenler
4	Recep Paşa Hazretleri	Recep Paşa Hazretleri
4	İkinci Kolordu Zabıtan Asakirinin Tesviye Maşatı …	Askerin Maaşı
4	Telgraf	Yurt Dışından Haberler
4	Budapeşte 14	Osmanlının Yeni Teşkilatı
4	Haricden Gönderilen Varakadır	Okuyucu Mektupları-Zamandan Şikayet

3. Sayı **4 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Ziya-ı Müessef	Recep Paşanın Vefatı
1	Hapishane Köşesinde	İstibdad Dönemi'nden Şikâyet
3	Boşboğaza…	Basın- Yeni Gazete
3	(İncili Çavuş) Ve (Nasrettin Hoca) …	Basın-Yeni Gazeteler
3	İki Hanım Arasında Muhavere	Memurluk-Rüşvet
3	İki Hafiye Arasında	Hafiyeler
4	Hapisden Çıkanlardan İkisi	Meşrutiyet
4	İane-Yi Milliye	Milli Yardım-Enver Ve Niyazi Kruvazörleri İçin
4	Hariciye Müsteşarlığına…	Maaş
4	Mithat Paşa Merhumun…	Mithat Paşa
4	Şehr Emanetine Mülhak Adalar…	Adalar'a Kaymakam İçişleri
4	İhtar	Basın-Duyuru

4. Sayı **5 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Büyük Bir Cenaze	Harbiye Nazırı Recep Paşa
4	Bir İfade	Yas İlanı-Recep Paşanın Vefatı Nedeniyle

5. Sayı **6 Ağustos 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Teşekkür	Okuyucuya Teşekkür
1	Kanun-İ Esasi…	Kanun-İ Esasi…
2	N. Sıdkı İmzasıyla Rumeli Hisarından Gelen Bir Mektub	Okuyucu Sorularına Cevap
2	İstibdad Paşaları İle İlgili Değerlendirme	İstibdad Paşaları İle İlgili Değerlendirme
2	Duvar-I İstibdadda	İstibdad Dönemi
2	Matbaamıza Gönderilmiş Olan Varakadır	Telgraf- Haberleşmedeki Yavaşlık
3	Bir Efendi…	Ahlak-Para
3	Bir Muhavere	Gemi Yapımı-İşlerin Yavaşlığı
3	Haberiniz Var Mı, Zeki Paşa Çıkmış!	Rüşvet
3	Bir Peder Oğluna…	Para-Tutumluluk
3	Hürriyetperveran İran	İran
3	Sırbistan	Balkan Devletleri
3	Telgraflar	İttihad Ve Terakki
4	(Bahreyn Nazırı Pek Tuhaf...	Karikatür
4	İzmir	Liman İşçileri-Grev
4	Tahran 16	İran
4	Tahran 15	İran
4	Diyarbekir Vali Muavini Mitas Efendi…	Tayin
4	Rodos Hapishanesinde...	Firar
4	Memurin-İ Mülkiye Komisyonu	Memur
4	Harbiye Nezareti Vekâletine…	Tayin
4	Şehr Emini Ziver Bey Efendi...	Şehremini
4	Millet Bu Günlerde…	Ahlak-İktidar
4	Şikâyet	Basın
4	Fuad Paşa	İttihat Ve Terakki
4	Evrak-I Varide Hakkında	Basın-Okuyucu Mektupları

6. Sayı **7 Ağustos 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Şehr Mektubu	Meşrutiyet-İstibdad-Basın-Sansür
2	Geçen Gün…	Basın-Ebulhudi?
2	Tuhaf Bir Pandomima	Hafiye
3	Bir Mekteb Müdürü İle Bir Muallim Arasında	Eğitim
3	Elüfürük Sahib-İ İmtiyazı…	Ebulhüda? Cemiyet-İ Mevfukin

3	Kanun-İ Esasinin İlanı Üzerine…	Cemiyet-İ Mevfukin
3	Taksim Ceraidi	Basın
3	Hala İstibdad	Meşrütiyet-Kanun-İ Esasi
3	Serasker Sabık Rıza Paşa…	Eski Paşalar
4	Potinalarımı Galasa Boya	Karikatür-Kıyafet
4	Teveccühat	Tayin
4	Tebliğat	İçişleri Tahliye
4	Dersaadetde Bulunan Hüdavendigar Valisi…	İçişleri
4	Zaptiye Nazırı Sami Paşa Hazretlerinin…	İçişleri
4	Bab-ı Ali Ser Komiseri…	Uzaklaştırma
4	Darulmuallimin, Darülfünun Şakirdanı...	Eğitim
4	Haftalık Gazete	Basın Yeni Gazete

7. Sayı **8 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Yeni Geveze	Basın
1	Bir Gardiyanla Bir Mahkûm Arasında	Meşrutiyet-İstibdad-İsmail Paşa
4	Zulme- İstibdad – Gayretli Ey Kahramanlar!	Karikatür İstibdad Zulmü
4	Ajans Animasyonal	Basın
4	Ressam Olsamda…	Ebulhüda
4	İki Değirmenci Arasında	İşsiz Hafiyeler
4	Bir Şey İşittik.	Hafiyeler
4	Hafiyenin Biri…	Hafiyeler
4	Doktorcuğum, Biraz Şişmanlık İsterim.	Rüşvet-Devlet Malını Yemek
5	Anneciğim, …	Rüşvet Alanla Almayan
5	Kondüktörle Yolcu?	Vapur
5	Geçmişe Dair	Meşrutiyet
5	İran	İran
5	Zulme-İ İstibdad – Pek Yoksun	Karikatür
6	Polis Tensikatı	Polis İşten Çıkarma
6	Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyetinin Marşı	İttihad Ve Terakki
6	Matbaamıza Varid Olan Varaka	Rusya
6	Hamdi	Dış Siyaset

6	İkdam-I Refikimizden	Basın Kanun-İ Esasinin İlanı
6	Telgraf	Dış Siyaset Bulgaristan
6	Paris 19	Ordu
7	İstanbul'da Enginizasyon Şubeleri	İstibdad Mahkemeleri-Reşit Paşa-Taşkışla
8	Geveze Gazetesi Müdüriyetine	Diyarbekir'de Kanun-İ Esasinin İlanı

8. Sayı **9 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Elüfürük Gazetesi Hayeti Tahririyesi	Karikatür Basın
1	Anafi-İ Şehir Nazif Sururunun	
1	İki Mevzu' Arasında	Basın-Gevezenin Fiyat Artışı
1	Tahsilât Müdürleriyle Defterdarlar…	Memur-Çekişme
1	Millet Gazetesinden	Basın-Yakalanan Kaymakam
1	Namusum Olarak Seyyare Gurub Ederken…	Basın
3	Varaka	Miri Malı-Haram Para
3	Cemiyet-İ Mevkufin...	Cemiyet-İ Mevkufin
3	İki Kişi Arasında	İçişleri-Muhtarlık
3	Gevezeye	Basın
3	Boşboğazın (Kelayi) Si Karagözün (Hacivat) I Var.	Basın Geveze
3	İsmail Paşanın Bir Ricası	Hafiyelik-İsmail Paşa
4	Hariciyemiz	İçişleri-Memurlar
5	Paris Sefareti…	Dışişleri-Paris Sefareti
5	Kıyafet-İ Askeriye	Asker Kıyafetleri
6	Muktesebat	Kanun-I Esasi - Belediyenin Bölünmesi
6	Bir Şikâyetname	Şikâyetname-Tren Garı
6	Mevlid-İ Şerif Kıraati	Hürriyet Şehitleri İçin Mevlid
7	Kadema-İ Müşirandan.	Dış İşleri
7	Hariciye Nezaretinde.	Maaş Dışişleri
7	Ceraim Adiyeden…	Af
7	Mekatib-İ Askeriyenin…	İhraç
7	Hiçbir Sıfat-I Resmiye-İ Askeriyeyi…	Çete-Mafya
7	Polisler İçin...	Polis Kıyafetleri
7	Adalar, Mekri Köyü, Beykoz Kazaları…	İçişleri
7	Galata Emtia Gümrüğü…	İstifa
7	Tahran Sefiri Sabıkı Şemseddin Bey Efendi...	Dışişleri- Sefaret-Tayin

8	Türkiye Ve İran	İran-Sınır Problemi
8	Selanikte İntişar Eden Rüca Gazeteler	Tekzib
8	Şirket-İ Hayriye	Vapur Ücretleri

9. Sayı **10 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	İstanbul Hapishane-İ Umumisinden…	Hapisanede Resim
1	Bir Muhavere	Şarkılar-Türk Şarkıları
3	Bir Mülakat	Taşkısla Mahk. İle İlgili Yazıdan Şikayet
4	Ebulhüda Efendinin…	Ebulhüda
4	Birgün Gelecek Ki	Hayal-Hiciv
4	Hoca İle Talebe	İçişleri Basın
4	Lügat	Lügat
5	Menafi' Umumiye…	Meşrutiyet
5	Ne Dersiniz! .	Ne Dersiniz! ?
5	Ajans Atamasyonal	Hiciv
5	Millet Refikimizden	Dışilişkiler-Basın Dış Basın
6	Müşterekeyn Konferansı	Avrupa
6	Asya'da Kürtler	İçişleri-Kürtler
6	Bir Varaka	Şahıslar- Hacı Sami Bey- Bahriye
6	Meclis-İ Mebusanın Millete İlk Hediyesi	Meclisi Mebusan
7	Kadınlar Cemiyeti	Kadınlar
7	Kenan Paşanın Bir Mektubu	Şahıslar - Kenan Paşa
7	Yeni Refikimiz	Basın-Yeni Gazete
7	Müşir Ali Rıza Paşanın...	La Turki'den Haberler
7	Hariciye Nezaretinde	Maaş-İşten Çıkarma
8	Fabrikalarımız	Fabrikalar

10. Sayı **11 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Bir İhtiyarla Bir Genç	Tiyatro-Karikatür
1	Oh, Bilmem Ki,	Meşrutiyet-İstibdad
3	Mühim Bir Tedbir	İçişleri-Vilayetler
3	Mekteb Tıbbiye Askeriyede Konser	İane-i Milliye
4	Mekteb-i Sultani Cemiyet-iHayriyesi	Mekteb-i Sultani
5	Nevha-i Yetimhane	Recep Paşaya Ağıt

5	Hakk-i İhtilal	İhtilal
8	İane-i Milliye	İane-i Milliye
8	Bir Afet-İ Azim	Yangın

11. Sayı **12 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Doktorla Hasta	Karikatür
1	Şaşarım	Hiciv-Şiir
2	Gazeteciler Arasında	Tensikat
2	Ajans Atamasyonal	Hiciv Şahıslar
3	İki Günde Bir...	Vapur
3	Gevezenin Diyar-ı Ecnebiye Muhbirandan…	Fas
3	Lügat	Lügat
4	Aman Geveze, Ahval Âlem Nasıl?	Tensikat
4	Firari İzzet	İzzet Paşa-Firari
4	Hicaz Hattı	Hicaz Demir Yolu
4	Polislerimiz	Polis Kıyafeti
6	Anadolu'da Sükûn Ve Asayiş	Kürtler
6	Yine Silik Paralar	Silik Paralar
7	Dersaadet Polislerinin Nisan Maaşları…	Maaş
7	Şehr Emaneti Ser Müfettişliğine...	Tayin
7	Hariciye Nezaretinde	Tensikat
7	Dolmabahçe Gazcı Ustalarıyla Amelesi…	Şikâyetname Maaş-Rüşvet
7	Mekteb-İ Sultani Cemiyet-İ Hayriyesi…	Mekteb-İ Sultani
8	Mekteb-İ Sultaniden	Mekteb-İ Sultani
8	İnayet Ola!	Karikatür
8	Borsa	Borsa

12. Sayı **13 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Sınıfta İlk Coğrafya Dersi	Karikatür
1	Vay Yine Mi Yangın? Acaba Nerede?	Yangın
2	Bir Adamın Evi Yanarsa, Ne Olur?	Yangın
2	İki Kişi Arasında	Matbuat Müdürü Kemal Bey
2	İzzet Garsona Hitaben!	Meşrutiyet-İstibdad
2	Haleti Nez' (Ölüm Zamanı) …	Rami

3	Meşrutiyet-İ İdarenin Tesisi	Meşrutiyet-Dış Basından
4	İane-İ Milliye	Osmanlı Kadınları Cemiyeti
4	Mahkumeyn-İ Siyasiye	Siyasi Mahkûmlar
4	Harik İane Komisyonu	Yangın
4	… Sultan Ahmed Meydanına…	Yangın
5	Azl Ve Ta'yin	Azl Ve Tayin
5	(Van) Da Mevkufin-İ Siyasiyenin…	Tahliye
5	Sırblıların Osmanlılara Karşı Olan…	Dışişleri Sırbistan
5	(Millet) Refikimiz…	Yangın
6	Hürriyetperveran İran	İran
6	Bosna Hersekte İttihad-ı Muallimeyn Cemiyeti...	Bosna Ve Hersek
6	Bursa	İçişleri-Asayiş
6	Hakkı Bey Efendi	Tayin
7	Bahri Paşa	Şahıslar-Bahri Paşa-
7	Vilayetde Asayiş	Asayiş
7	Harikler	Yangın
7	Dün Bilumum Fırıncılar,	Ekmek Fiyatları
7	Mücrimin-İ Siyasiyeden…	Ermeniler
8	Taşrada Mebusan-I İntihabatı	Seçimler
8	Sanayi-İ Nefise Müntesibiyeti	Güzel Sanatlar
8	Polis Tensikatı, …	Polis Teşkilatı
8	Maliye Nezareti Tensikatı	Maliye Bakanlığı Maaşları
8	Borsa	Bursa

13. Sayı **14 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Efendiler… Efendiler	Karikatür-Hafiyeler
1	Mahalle Kahvesinde	Yangın Enver-Niyazi-Hürriyet-İstibdad
3	Letaif	Fıkra
3	Ne İstiyorsun Oğlum.	Kalem Memurluğu
4	Lügat	Lügat
4	Kahkahat-I Hürriyet	Kahkahat-I Hürriyet
4	Tramvay Kupanyası	İşçi Maaş
5	Harik-İ Mütecasirleri	Yangın
5	Varaka	Polis Müdürünü şikayet
5	Yeni Refikimiz	Basın-Yeni Gazete

5	Cemiyet Kisvesi Altında	Yardım Kampanyaları Hakkında
5	Bursa Vakası	İçişleri -Asayiş
6	Bursa Ahvaline Dair Telgraf	Asayiş
6	Muallimin Kulübü	Eğitim-Atamalar Adil Değil
6	Darülmullimin Ve Darülfünun…	Eğitim
6	Telgraflar	Avrupadan Haber
6	Roma 20 –Jön Türklerden Birkaç Kişi…	Jöntürkler
7	Petersburg 25 Ağustos – Jön Türklerin…	Jöntürkler
7	Atina 24 – Viyana Da Bulunan Jön Türklerden...	Jöntürkler
7	Viyana 20 - Jön Türklerden Bu Sene...	Jöntürkler
7	Bu Da Bir Rüya	Hiciv-Zamane Eleştirisi
8	Küçük Çocuğun İlk İlmi Eşya Dersi.	Karikatür
8	İzmirliyan Efendi	Şahıslar-İstibdadzedelerden
8	Bursa	Bursa

14. Sayı **15 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Aman Berber…	Karikatür
1	En Ziyade Uzlaşmıyan Mahlûklar Kimdir?	Basın -Gazetecilere Eleştiri
3	Ne Vakit Kalkacak?	Hicviye
4	Sabah Var Akşam Yok…	Basın-Hiciv
4	Dün Yeni Çıkan Gazetelerden Biri…	Basın
4	İttihad-I Ceride Komitesi	Basın-Hiciv
4	Sansür Menfaatine	Dâhiliye Müdürü Kemal Bey
5	Yine Fikir Tarafından Maniler	Hiciv-Mani
5	Mahbus Feryadlarından	Şiir
5	Esrar Keşan Kulübü	Esrar içip rahatsızlık verenler
6	Telgraf	Ebulhüda
6	Osmanlı Etba-yı Askeriye Cemiyet-ii İttihadiyesi	Cemiyet-İ İttihadiye
6	Şikâyet Kayseri Develi	Şikâyet -Develi Yollar Yapılmıyor
7	Cülus-U Hümayun…	Kilisede Ayine Davet
7	Matbaamıza Varid Olan Varaka	Hafiyelik
7	Erzak Anbarı	Erzak Ambarı
8	Bakalım Bu Sefer…	Karikatür
8	Bursa Ahvali	Ayaklanma Asayiş
8	Bursa	Hiciv

15. Sayı **16 Ağustos 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Pariste Bir (Kafa Şantan) da	Karikatür
1	Be Herif Ne Kadar Fena Oturuyorsun…	Karikatür
1	Ma'ruzat	İttihad Ve Terakki Cemiyeti
4	Bu Da Bir Hükümet	Ebulhüda
4	Lügat	Lügat
5	Dördüncü Mürecaat	Şikâyet Tekzib
5	Paris Sefiri Telgrafname Sureti	Paris SefiriSalih Münir'in İstifası
6	Destan-I İstikbal	Hürriyet-Meşrutiyet
7	Mehmet Celal Bey	Mehmet Celal Bey
7	İttihad Ve Terakki Cemiyetinin Varna Şubesi	İttihad Ve Terakki Cemiyeti
7	Moda	Mehmet Celal Bey-Hikâye Duyurusu
7	Hâsılatı Çır Çır Harikzedegâna Aid Olmak Üzere...	Duyuru- Pehlivan – Spor
7	Tepe Başında Konser	Namık Kemal'e Vefa
8	Manzume-İ Efkâr Refikimizden	Ermeniler
8	Berlin 27 Ağustos	Sadrazam Kamil Paşa
8	Selamlanmıştır.	Prens Sabahattin'in Naaşı
8	Roma 27 (Bari)	Jön Türkler
8	Atina 27 – Giritte Bulunan Fransız Askeri	Giritte Bulunan Fransız Askeri
8	Tahtulparmak Dalavere Piyasası	Bursa

16. Sayı **17 Ağustos 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Akşamlar Hayrolsun Usta	Karikatür
2	Şirketi Hayriye Vapurlarında	Şirketi Hayriye
2	Filibe Mebusları	Filibe Mebusları
2	Telgraf	İmparator Fransuva
2	Telgraf	Mösyö Titani
2	Borsa	Borsa
3	An-I Haydarpaşa	Basın
3	Açık Mektup	Bina Düzenlemesi
3	Halep	İçişleri-Vilayetler
4	Harbiye Nazırı	İçişleri-Baknlıklar
4	Hürriyet-i İstikbal	Şiir

4	Metinden Emin miyiz?	Basın
4	İhtar	Basın
4	Matbuat-ı Osmaniye Cemiyeti	Basın
5	Menfi Ve Firarilere	Menfi ve Firariler
5	Böyle Bir Sabah…	Basın-Hiciv
5	Bir Sirkat-İ Şâirâne	Şiir
6	Letaif-İ Şairaneden	Şiir
6	Dâstân-I İstikbal	Yanlış Batılılaşma - Şiir
7	İhya-i Emvat	Ölüleri yâd
8	Telgraflar	Viyana 28
8	Telgraflar	Berlin 28 Almanya - Dış Basın
8	Telgraflar	Polonya 28

17. Sayı **18 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Bir Muhavere	Kalem Memurluğu
	Haricden Gönderilen Varaka	Esrarkeş Ve Serkeşlerden Şikâyet
2	Hala Mı Tefahür	Hafiyelik
3	İhtar	İçişleri
3	Taşkışlada Bir Çok Mücahidin…	Divanı Harbi Hususi Hakkında…
3	Sanayi-İ Nefise Müntesibini	Güzel Sanatlar
3	İbrahim Cemil Bey	Uyari
4	Zabtiye Nazırı Paşa Hazretlerine	Asayiş-Polisler
4	Haricden Aldığımız Bir Varakada Deniliyor Ki	Uyarı-Mahkeeler
6	Mehmed Âlinin Denaeti	Rüşvet
6	Geveze	Polis Şefi
7	Devr-İ İstibdad Da Figani…	Şiir
7	Manisada Bir Caninin İdamı	Adalet
8	Maliyemizin İstikbaldeki Hali	Karikatür
8	Matbuat Müdürü	Bürokratlar

18. Sayı **19 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Cülüs-U Hümâyun	Padişah
2	Küçük Bir Hikâye	Hikâye
4	Geveze İle Zevzek	Hiciv
5	Kolera Zamanında	Hiciv
6	Gazetemizin Sahib-İ İmtiyazı…	Kirkor Faik

7	Efendiler Hazır Olduklarında…	Hiciv
7	Telgraflar	Avrupadan Haber
8	Karikatür	Karikatür
8	Sadrazam Kamil Paşa	Şahıslar
8	Sisam	Tekzib
8	Yemende Tahlif	Kanunı Esasi
8	Manzume-İ Culusiyye	Şiir

19. Sayı **20 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Karikatür	Karikatür
1	Recep Paşanın Cenazesinde	Şahıslar-Şiir
1	Paris Sefiri Münir Mel'unu Hakkında	Şahıslar-Şiir
1	İsmail Paşa Hakkında	Şahıslar-Şiir
2	Ajans Atmasyonal	Haber
3	Baba İle Oğlu Arasında Muhavere	Mizah
3	Vedia İle Ben	Hiciv-Asayiş Yok
3	Bint El-İneb Nedir	Hiciv-Asayiş Yok
4	İdare-İ Mahsusa Vapurlarında	Şirket-İ Hayriye Hiciv
4	Fıkra	Fıkra-Şamlı İzzet
5	Sahib-İ İmtiyaz Kirkor Bey	Şiir
5	Ferid Vecdi'nin Bedîasına Nazire	Şiir
5	Nazire	Şiir
5	Baba Tahir Darul Fünun Mezunlarından Biri	İçişleri
6	Varaka	Basın
7	Muharririn-İ Osmaniye Cemiyeti	Basın
8	Telgraflar	Petesburg, Viyana
8	İranda İhtilal	Dış İlişkiler
8	Maliyemizin İstikbaldeki Hali…	Karikatür
8	Varaka	Tekzib

20. Sayı **21 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1		
2	Murat Beyle Mülakat	Mülakat
2	Sahib-İ İmtiyaz İle Muharrir Naz Arasında	Atışma-Şiir
3	Ebulhüda İmzasıyla Aldığımız Varaka Aynen	Şikâyet

3	Şehir Mektubu	Hürriyet-Meşrutiyet
4	Tahmis	Şiir
5	Muhâberât-I Aleniye	Davet
6	Kadı Köyünden Aldığımız Bir Varaka	Yangın-Kundak
6	Bursa	İçişleri
6	Ajans Atmasyonal	Haber
7	Hayat-I Maziye Sahifeleri 3	İstibdad
8	Telgraflar	
8	Makedonya Ahvali	Balkanlar

21. Sayı **22 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Geveze O Kestiğin Nedir	Karikatür
1	Yangın Yerinde	Yangın
3	Ajans Atmasyonal	Haber
4	Varaka	Tensikat
4	Nevzad Vatan Refikimizden Okunmuştur İkdam'a Cevab	Cevaben
4	Gazetenizin Dünkü Nüshasında	Cevaben
4	Varaka-Hala Hırsızlık	Miri Malı
4	Metin Refikimizden Okunmuştur	Asker
5	Konser	Duyuru
5	Nazire	Şiir
5	Tahir Paşa	Cevaben
7	Makedonya	Balkanlar
7	Harikzegân İçin	Yangın-Yardım
7	Geveze İle Zevzek	Savaş Gemileri
8	Atina Valii Sabıkı Bahri Paşa	Karikatür
8	Derdest İçin İdarei Mahsusanın Fedakâr…	İdare-İ Mahsusa
8	Telgraflar	Berlin 2

22. Sayı **23 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Dest-İ Adalet Hürriyet Demeleri Mahvetti	Karikatür
1	Muhavere	Basın Cemiyet
3	Kasabın Karagözcülüğü	Dedikodu

3	Matbuat Müdürü Kemal Bey…	Matbuat Müdürü Kemal Bey
3	Donanma Münasebetiyle Kandil Takılmıştır	İstibdad
3	İran	İran
3	Selamlık	Padişah
4	Türk Kadınları	Kadın
4	Geveze	Kadın
6	Ajans Dev Karga	Haber Fısıltı
7	Ajans Datmasyonal Başlıyor	Haber Fısıltı
8	Osmanlı İttihat Ne Terakki Cemiyeti	İtihat Ve Terakki
8	Telgraf	

23. Sayı **24 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Bazı Hainlerin Hastalığına Binaen…	Karikatür
1	Bu Kim	Hiciv
2	İki Kadın	Yangın
2	İran	İran
3	Ajans Atmasyonal	Ajans Atmasyonal
3	Hırsızlar Yahud Yüzsüzler	Ajans Atmasyonal
3	İane	Yangın
4	Kahireden	Eğitim
5	Yunan Filosu	Yunan
5	Tahir Paşaya	Mektup
7	Varaka…	İstibdad Dönemi
8	Telgraflar	Avrupadan Haber

24. Sayı **25 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Boya Bakalım Potinaları Koca İzzet	Karikatür
2	Muhavere	Basın
3	Ajans Atmasyonal	
3	Köprüde	Şirketi Hayriye
4	Varaka Bila Tahsis Aynen Derc Olunmuştur	Cevaben
4	Tashih Ve İ'tizar	Cevaben

5	Kariin Kirame Bir Misal	İstibdad -Hikâye
7	Geveze	İstibdad -Hikâye Devamı

25. Sayı **26 Ağustos 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Manisada Zuhur Eden Bir Harika…	Karikatür
2	İkdam'dan	Sansür
4	Tercüman-I Hakikatten	Alıntı
5	Haliç Vapurlarından	Şirket-İ Hayriye Hiciv
5	Sabah Refikimizin Evvelki Günkü Yazısında…	Tramvay Şirketi
6	Bank-I Osmanî Memurininden…	Osmanlı Bankası
7	Lügat	Lügat
7	Beşiktaş İskelesinde	Şirketi Hayriye
8	Aşk Olsun	Hiciv
8	Letaif	Fıkra
8	Senin Gibi Uşak Görmedim	Karikatür

26. Sayı **27 Ağustos 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Oldukça Göz Yakını Göremez Miyop	Karikatür
1	Geveze İle Zevzek	Hiciv
2	Aşk Olsun	Hiciv
2	Ajans Atmasyonal	Hiciv
3	Ajans Dev Karga	Hiciv
3	Açık Muhabere	Duyuru
3	Me'yus Olamayalım	Tensikat
4	Şehir Mektubu	Sansür
6	İstanbulda Engizisyon Şubelerinde…	Cevaben
8	Telgraf	Dış haber
8	Eczacı Refik	Asayiş
8	Makedonya	Balkanlar
8	Türkiye Ve Avusturya	Dış İlişkiler
8	Sivas	İçişleri

27. Sayı **28 Ağustos 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Millet Düşmanı Alçakların Hapishanedeki Halleri	Karikatür
2	Şehir Mektubu	Makale
4	Ajans Atmasyonal	
5	Hatıra Gelir miydi?	Hürriyet-Meşrutiyet
5	Telgraf	Dış haber
5	Yunan Kralı	Yunan Kralı
5	Tevkif	Tevkif
6	Makedonlardan Teşekkül Eden Çeteler..	Makedonyalılar
6	Geveze Gazetesi İdarehanesine	İstibdad-Kadınlar Cemiyeti
6	Varaka Bir Kaba Söz	Makale
8	Adalardan Refi' Avaz-ıŞikâyet	Mektup
8	Ey Kavm-İ Necib-İ İslamiye	İaneyi Milliye-Yangınlar
8	Hırsızla Mal Sahibi	Karikatür

28. Sayı **29 Ağustos 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Hürriyetperver Genç Türklerimizin	Karikatür
1	Bu Da Bir Hasbihal	Hafiyelik
4	Lostareci Lotarneci Esnafı Tarafından	İstibdad Meşrutiyet
5	Ajans Atmasyonal	
5	Bir Zaman Gelecekki	Meşrutiyetle
6	Ne Zaman Kurtulacağız	Toplumsal Aksaklıklar
6	İnanmayınız	Şirketi Hayriye
7	Gazetelerin İttihadı	Basın
8	Maaş-I Umumi	Maaş
8	Ufak Vergiler Yahud Duhuliye	İçişleri-Maliye
8	Telgraflar	Dış haber

29. Sayı **30 Ağustos 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Viladet-İ Hazreti Padişahı	2.Abdulhamit
1	Muhavere	Basın-Hiciv
3	Adadan Gelirken	Hiciv

3	Ne Garip Haller	Tiyatro
3	Arzu Edilecek Şeyler	Toplumsal Aksaklıklar
4	…Almiş Olduğumuz Varaka	Rüşvet Ahlak Sorunu
4	Ekmekçiler Ve Fırıncılar	Ekmek- Çalışanların Ücretleri
4	Namzedler	Seçimler
5	Beyoğlu Elsine Kulubü	Türk Dili
5	Açık Muhabere	İthafen
6	Sanayii Nefise Mektebi Sergisi	Güzel Sanatlar - Eğitim
6	Nisvan-I İslam	Kadınlar
7	Selamlık	Padişah
7	Telgraflar	Dış Haber
8	Büyük Ada Merkeblerinin Reisi…	Karikatür
1	Abbas Hilmi Paşa	Kişiler

30. Sayı **31 Ağustos 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Bakınız Râtibin Hâl-İ Pür Melâline	Karikatür
2	Muhavere	Basın
2	İki Kişi Arasında	Toplumsal Aksaklıklar
2	Şirket-İ Hayriyye Vapurlarında	Şirket-İ Hayriye Hiciv
3	Ajans Atmasyonal	Hiciv
4	Varaka	Basın
4	Telgraflar	Dış haber
4	Türkiye Ve Fransa	Yangın
5	Niçin Veriliyor	İçişleri
5	Tebligât-I Resmiye	Dışilişkiler
5	… Dağından Yazılıyor	Haber
5	Türkçe Öğrenmek Üzere Akşam Dersaneleri	Türk Dili
6	İstanbul Mebusları Kimlerdir	Seçimler
6	Dâhili La Türkiden	Dışişleri-Mısır
7	Varaka	Toplumsal Aksaklıklar
8	Ne Şaşkın Âdem İmiş…	Karikatür

31. Sayı **1 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Ratıb Paşanın Kapana Tutulması	Karikatür
1	Ciddi Bir Muhavere	Kanunı Esasi
3	Bir Müracaat	Taşımacılık
5	Arzu Edilecek Şeyler	Toplumsal Aksaklıklar
5	Evvel Bilmez İdik Şimdi Meydana Çıktı	Hiciv
5	Lügat	Lügat
6	Haliç Dersaadet Vapurları	Şiir
6	Tavsiye Kaçınız	Şikayet
7	Nutk-I Manzum	Şiir
8	Harbiye Tensikatı	Maaş
8	Mahalle İmamımız Talat Efendi…	Cevaben

32. Sayı **2 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Hey Gidi Günler Hey...	Karikatür
1	Muhavere	Hiciv
3	İki Kişi Arasında	Hiciv
4	Takvim-İ Zaman	Takvim
4	Tensikata Dair	İşten Çıkramalar
4	Hasköyden Gönderilmiştir	Asayiş
4	Dikkatle Nazar Oluna	İçişleri
5	Kahraman Ordu	Şiir
6	Telgraflar	Dış haber
7	Osmanlı Ve Yunan Şimendifer Hududunun…	Dışişleri Yunan
7	Üsküdar Ve Kadıköy Gaz Kumpanyası	Memur
7	Kadıköy Belediyesi İntihabı…	Belediye
8	Gaz Ve Su Kumpanyaları	Belediye
8	İtihabata Dair	Seçimler
8	İki Mübalağakar	Karikatür

33. Sayı **3 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Alaforon Gazetesi'nde	Karikatür
1	Bâb-I Zabtiyede Küçük Bir Komedya	Tiyatro
3	Hükumet-İ Sabıka İcraatından Bir Sahife	Asayiş
4	Geveze Gazete-İ Mu'teberesine	Cevaben
5	Varaka	Hafiyelik
5	Kürdistanda Neşr-İ Maarif-…	Kişiler
5	Manastırda Bir Alay Ustası Tarafından…	İşçiler-Fabrika İşçileri
6	Varaka	Şirketi Hayriye
6	Ajans Telgrafları	Tiyatro
6	Ajans Telgrafları	Dış Haber-Londra
6	Polis Nizamnasinin Islahı	Polis
8	Birader Hiç Yüzün Gülmüyor	Karikatür

34. Sayı **4 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Efendim Bizim Paşa Da…	Karikatür
1	Muhavere	Hiciv
2	Efendi İle Uşak	Hiciv
2	Bilmece	İane
2	Aceba Hatır-I Hayale Gelir miydi?	Hürriyet-Meşrutiyet
3	Köprüde	Şirketi Hayriye
4	Telgraflar - Ajans Atmasyonal	
4	Nazar-I Sabıkanın Birçok Maaşla…	Maaş-Emeklilik
4	Fırıncılar	Fırıncılar
4	Geveze Gazetesi İdarehanesine	Asayiş
5	Açık Muhabere	Cevaben
5	Hafiyeler	Hafiyeler
5	Yeni Tanin Refikimiz	Basın
6	Hukuk-I Umumiye	Basın
6	Mabeyn-İ Hümayuna Gönderilen Telgraflar	Asker
6	Yangın Ve Terkos Suları	Yangın
7	Naum Paşanın Kabulü	Dış İlişkiler
8	Aman Paşam…	Karikatür

8	İhtirâat-I Cerideden	Karikatür

35. Sayı **5 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	İstibdad-Hürriyet	Karikatür
2	Mahalle Kahvesinde	Asayiş
3	Baba Oğul	Hiciv
3	Geveze Gazetesi Hey'et-İ Tahririyesine	
3	Varaka	Basın
3	Zabtiye Nezareti Cânibinden…	Polis
4	Daruşşafakada Tahminen…	İane
4	Şair Mübeccel Celal Bey Hakkında…	Şiir
4	Tanzir	Şiir
5	Dün Ser Muharririmiz…	Şiir
6	Yangın Ve Terkos Suları	Şiir-Yangın
7	Bizim İşimiz Var	Sivil Toplum Kurulşları
7	Baş Katib Cevad Beyin…	İçişleri
8	Rus İhtilalcileri	Dış Haberler

36. Sayı **6 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Bekir Ağa Bölüğünde	Karikatür
1	Muhavere	Hürriyet-Meşrutiyet-İstibdad
3	Bir Eylül Sabahı	Şiir
4	Hüseyin Dâim	Kişiler
6	Ciddi Bir Vak'a	Polis-İstibdad Dönemi
8	Ajans Telgrafları	Dış Haber
8	Zabtiye Nazırı Esbaki	Kişiler-Vefat

37. Sayı **7 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Ebulhüdanın Fare Şekline Koyduğu Ecinniler…	Karikatür
1	Muhavere	Yangın
2	Matbaacılar Arsında	Basın
2	Şüpheli Fesler	Hafiyeler
3	Donanma Münasebetiyle	Hürriyet Meşrutiyet
3	Bir Hatira-İ Mazi	Hürriyet Meşrutiyet

5	Zabtiye Nazır-I Sabıki Şefik Paşanın… Vefatı	Şiir
5	Küçük Hikâyeler Ciddi Bir Vak'a	Hürriyet
7	Yeni Gazeteden	Eğitim
8	Di Neue Turkei gazetesinin Tefrikası	Basın

38. Sayı **8 Eylül 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Zevzek Ayol Bu Nedir	Karikatür
1	İki Kişi Arasında	Toplumsal Aksaklıklar
2	Haliç İdaresinde	Ahlak İş Ahlakı
2	Ajans Atmasyonal-Fehimden Zülüflüye	
3	Vatan Hainleri	İçişleri
4	Nazar-I Dikkate	Seçimler
5	Bir Varaka	Cevaben
5	Musavver Terakki	Basın
5	Mazi Hal İstikbal	Şiir
6	Orhandaki İktidar-I Hali	Şiir
7	Telgraflar	Dış Haber
7	Haydarpaşa İskelesinde	Memur
8	Hey Orada Ne Yapıyorsun	Karikatür
8	Milli Aşireti Reisi İbrahim	Asayiş
8	Memduh Paşa Adada	Karikatür
8	Bir Vasıta-İ Nakliye-İ Cedid	Toplumsal Aksaklıklar

39. Sayı **9 Eylül 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Peder İle Oğlu Arasında	Karikatür
2	Şehir Mektubu	Basın
3	Sâye-İ İt'âm…	Basın-Hiciv
4	Ajans Atmasyonal	
5	Aynen	Şiir
5	Her Şeyde İntizam Her Şeyde Vüzû' Lazımdır	Meşrutiyet
6	Ajans Telgrafları	Basın
7	Bab-I Aliye Nota	Dış İlişkiler
7	Bir Muhavere	Basın

8	Geveze Gazetesi İdarehanesine	Tramvay Şirketi
8	Serasker Sabık Rıza Paşa	Bağış

40. Sayı **10 Eylül 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Valideden Kambur Mu Doğdunuz	Karikatür
1	Şehir Mektubu	Basın
3	Köprülerimiz	Toplumsal Aksaklıklar
3	Gazeteler	Basın
5	Hala Taraftarlık	Tensikat
6	Aynen Varaka	İçişleri
6	İhtar-I Mahsus	Basın
6	Türkiye Yeni Mali Müşaviri	İçişleri-Maliye
6	Varaka-Aynen	Asayiş
7	İngiltere	Dışilişkiler
7	Türkiye Rusya	Dışilişkiler
7	Hoca-Oğlum…	Karikatür
7	Ajans Telgrafları	Dış haber
8	İki Kişi Arasında	Karikatür

41. Sayı **11 Eylül 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Aheste Revân…	Karikatür
2	Bir Muhavere-İ Siyasiye	Hürriyet-İran
3	Ahval-İ Umumiye Ne Merkezde	İçişler
4	Murad Beyefendiye	Basın
4	Türkler Ermeniler	İçişleri Diğer Milletler
6	Ermeni Gönüllüler	İçişleri Diğer Milletler
6	Bahriye Zabıtan Kulübü	Sivil Toplum Kurulşları
6	Efkar-I Askeriye Refikimiz	Basın
7	El Üfürük	Basın
7	İkinci Daire-İ Belediye Veznedar Esbakı…	Belediye
7	Keşuf Efendi Hadisesi	Bulgaristan
7	Ajans Telgrafları	Dış Haber
8	Ahmet Rıza Bey Ve Barn Ernetal	Dış Haber
8	İran	İran

8	Usat	Asayiş-İsyan-İçişleri
8	Manevra	Asker
8	Sisam	

42. Sayı **12 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	İstibdad Azmalarından Biriyle Mülakat	Karikatür
1	Nerede İdik Arkadaş	İçişleri
3	Lügat	Lügat
3	Boşboğaz İki Arkadaş Arasında	Mizah
3	Acımadık Var mı?	Toplumsal Aksaklıklar
4	Aşk Olsun	Toplumsal Aksaklıklar
4	Maarif Hakkında	Eğitim
5	Matbuata Karşı Hükumet	Basın-Matbuat
6	Zabtiye Nazırının Nazar-I Dikkatine	Asayiş
6	İran	İran
7	Türkiye Bulgaristan	Bulgaristan
7	Sarraflar-Odacılar- Kalem Jurnalleri	Maaş
8	Resmi	İçişleri
8	Ajans Telgrafları	Dış Haber
8	İki Kişi Arasında	Basın-Sansür

43. Sayı **13 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Uğur Ola Gözüm Yangın Nerede	Karikatür
2	Muhavere Mahalle Arasında	Ramazan Ayı
3	Lügat	Lügat
4	Muhavere	Basın
5	Karagöz İle Hacı Evhadın…	Şiir
6	Şirket Vapurlarının Büfeleri	Şirketi Hayriye
7	Leyl-İ Ramazan	Şiir
7	Plevne	Tiyatro
7	Donanmayı Hümayun	Gemi
7	Ajans Telgrafları	Dış Haber
8	Bu Nedir	Karikatür

44. Sayı **14 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Ortaköyde Olan Bir Münasebetsiz Vak'a	Karikatür
1	Leyal-İ Ramazan	Ramazan Ayı
3	Müsâvât	Şikâyet
5	Sabah	İstibdad Dönemi-Askerlik
5	Muhbir	Basın
5	Zâyî-İ Mühr	Duyuru
5	Rehber-İ Saadet	Basın
5	Ramazan Mektubu	
7	Sisam	Dışişleri
7	Usat	Asayiş
8	Ajans Telgrafları	
8	Bir Adamın Dört Kızı…	Karikatür

45. Sayı **15 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Zevzek – Aman Geveze…	Karikatür
1	Leyal-İ Ramazan	Şiir
2	Muhavere	Ramazan Ayı
3	Müşteri İle Bakkal	Hürriyet
3	Muhavere	Para
3	Lügat	Lügat
4	İslamımızın Sanatını Terk Edib	Şiir
4	Meram Anlaşılmalıdır!	Eleştiri
4	Yine Bir Avaze-iŞikâyet	Eleştiri
6	Gazel	Şiir
7	Dilenci Çocuklar	Dilenci Çocuklar
8	Ayaksız	Karikatür
8	Ne Kadar Doğru Değil mi?	Dilenci Çocuklar
8	İran Ahvali	İran

46. Sayı **16 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Berber Hiç Dikkat Etmiyorsun	Karikatür
1	Ramazan Mektubu	Ramazan Ayı
4	Maarif Nazırı Ekrem Bey	Şiir
4	Bahriye İşleri	Deniz-Bahriye

4	Leyâl-i Ramazan	Ramazan Ayı
6	Türkiye Ve İran	İran
6	Sandanskinin Dehaleti	Bulgaristan
6	Bir Kurban-I İstibdad	İçişleri
7	İran Vakası	İran
7	Hasta Ve Ölü Gazeteler Hakkında	Basın
7	Muhavere	Basın
8	Ben Ekmeği…	Karikatür
8	Ajans Telgrafları	Dış Haber

47. Sayı **17 Eylül 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Madam, Fare Kapanına Koyduğum	Karikatür
1	Leyal-İ Ramazan	Hürriyet
2	Lügat	Lügat
3	Vedia Uyuyor! Ahmet Cemal'e	Şiir
4	Hatıra Gelir Miydi?	Hürriyet
4	Tabanca Meselesi	Mizah
5	Vaktiyle Saadet Matbaasında	Şiir
5	Tehdid-İ Mükerrer	Hürriyet
5	Jandarma Dairesi Vükelasına	Hürriyet
5	Katiyen İnanmayınız	Toplumsal Aksaklıklar
6	Siyasiyat Türkiye Ve Bulgaristan	Bulgaristan
7	İrtihal	Vefat
8	Sandanski	Asayiş
8	Ajans Telgrafları	Dış Haber
8	Oğlum Bana Bak Sen	Karikatür

48. Sayı **18 Eylül 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Pederle Oğlu	Karikatür
2	Mevsim Musahabelerinden	Mevsimler
3	Hala Eskisi Gibi!	Vapurlar-Toplumsal Aksaklıklar
4	Tramvay Kumpanyasında Faaliyet	Tramvaylar
4	Yükselmek Böyle Olur	Şirketi Hayriye-Vapur Kaptanlığı
4	Tiyatro	Tiyatro

6	Necib Melhame Paşa	İçişleri
6	Gazete Müsaderesi	Basın
7	Şu Aralık Rusya'da Kolera Hastalığı	Sağlık
7	Telgraf	Dış Haber
8	İran Ahvali	İran
8	Abdal Hüsnü	Karikatür
8	Anne Bu Nasıl Hayvan	Karikatür
8	Efendi İle Hizmetçi	Fıkra

49. Sayı **19 Eylül 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Gazeteciler	Karikatür
2	Ramazan Mektubu	Ramazan Ayı
5	Babil Vapuru…	Vapurlar
5	Ajans Atamasyonel	
5	Gazeteci Kurnazlıkları	Basın
6	Milli Aşireti Reisi İbrahim'in Vefatı	Vefat
6	Okuma Yazma Bilmeyenler	Toplumsal Aksaklıklar
7	Bir Nazire	Şiir-Hiciv
7	Ebülhüda Gidiyor	İstibdad Şahısları
7	"Die Neue Turkei" Gazetesinin Telgrafları	Bulgaristan
8	Şamlı İzzet	Kişiler

50. Sayı **20 Eylül 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Gayetle Kibirli Adamın Biri	Karikatür
2	Musahabai/Muhasebei Ramazan	Ramazan Ayı
3	Muhavere	İran
4	Lügat	Lügat
5	Ebulhüda Ve İtalya Falcıları	İstibdad Şahısları-Hiciv
6	Bizde Gazeteciliğin. …	Basın
6	Murat Beyin Meselesi	Meşrutiyet Karşıtları
7	Efkâr-I Askeriye	Basın

7	Milli Aşireti Reisi İbrahim'in İtlafı	Vefat
8	Makedonya Vukuatı	Dış Haber-Balkanlar
8	"Die Neue Turkei" İn Telgrafları	Basın
8	Sahih Koca Nazif	Karikatür

51. Sayı **21 Eylül 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Birader Baksana	Karikatür
2	Ramazan Mektubu	Ramazan Ayı
4	Muhavere	Muhavere
5	Zaman Bu Ya!	Fıkra
5	Medeniyet Karı Kocalığı	Fıkra
6	Edebiyat	Şiir
7	Bil Cümle Kumandanlıklardan	Ordu
7	Trabzonda Çıkan (Feyz) Refikimizin	İstikbal
8	"Die Neue Turkei" İn Telgrafları	Dış Haber

52. Sayı **22 Eylül 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Bilmece	Karikatür
2	Ramazan Mektubu	Ramazan Ayı
4	Açmayalım	Para-Hiciv
5	Dikkat İsterim	Toplumsal Aksaklıklara Hiciv
5	İnanmayınız	Toplumsal Aksaklıklara Hiciv
6	Elbise-İ Askeriye	Asker Elbiseleri
6	Geveze Gazetesi İdare Hanesine	Şirketi Hayriye
6	Bundan On Gün Mukaddem	Asker
7	Geveze Gazetesi İdare Hanesine	İçişleri

53. Sayı **23 Eylül 1324**

Sayfa	**Yazı-Başlık**	**İçerik**
1	Birader Artık Kalk Saat	Karikatür
2	Muhavare	Toplumsal Aksaklıklar
3	İki Kişi Arasında	Basın-Eleştiri
4	Yangın Harabeleri	Yangın-İane
6	Geveze Gazetesi İdarehanesine	Cevaben
7	Geveze Gazetesi Müdüriyet İlmiyesine	Diyarbakır

8	Ajans Telgrafları	Dış Haber

54. Sayı **24 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Bulgar İstiklâli	Karikatür
2	Bir Muhavere-İ Siyasiye	Bulgaristan
3	Merhum Hürriyet Gazetesinin Vasiyetnamesi	Basın
4	Ajans Atmasyon	
4	Türk Ve Bulgar Ordularının Mukayesesi	Bulgaristan
6	İngiltere Sefirinin Beyanatı	Bulgaristan
6	Yunan Sefiri	Bulgaristan
6	Meclis-İ Vükela	Dışişleri
6	İkdamın Sofya Muhabir-İ Mahsusunda…	Dış Haber
8	Bulgar İstiklâli	Karikatür

55. Sayı **25 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
2	Bir Muhavere-İ Siyâsiye	Bulgaristan
4	Bir Düzine Lügat-I Mufassalan Yazılmıştır	Lügat
5	Mebusan Zamanı Geliyor.	Seçimler
7	Almanyada Harb Endişeleri Ve Efkâr-I Umûmiye	Almanya
7	Sofya Muhabir Mahsusamızdan	Bulgaristan
8	Bütün Vatan Kardeşlerine	Seçimler

56. Sayı **26 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Muhavere	Bulgaristan
4	Dükkâncı ile Çırak Arasında	Basın
5	Lügatı Cedide	Lügat
5	Şaşarım Aklıma	Hiciv
6	İnanmayınız	Toplumsal Hiciv
6	Kimler Nerelerde İkamet Etmeli	Mizah
7	En Son Alınan Telgraflar	Dış Haber

8	Polis İleMahkûm	Mizah
8	Ebulhüda Kaçacaktı!	İstibdad Kişileri
8	Hafiye Meselelerinden	Hafiyelik

57. Sayı **27 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Bulgar İstiklali	Karikatür
2	Şehir Mektubu	Basın
4	Lügat	Lügat
4	Acırım	Vapurlar
5	Mizah Gazetelerinin Taksimi	Basın-Hiciv
6	İki Kişi Arasında	Milliyetçilik
8	Siradvar Garrik Beyanatı	Dişişleri
7	Ajans Telgrafları	Dış Haber
8	Vatandaşlarımızın Nazarı Dikkatlerine	Asayiş
8	Efendi İle Hizmetçi	Karikatür

58. Sayı **28 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Avusturya Malları	Karikatür
2	Hamiyetli Vatandaşlarımızdan Ricamız	Milliyetçilik-Avusturya Mallarına Tepki
2	Muhavere-İ Siyasiye	Bulgaristan
5	Lügat	Lügat
5	Şaşarım	Şirketi Hayriye
5	Bir Zaman Gelecek Ki	Toplumsal Hiciv
6	Avusturyalı Mağazalar	Milliyetçilik-Avusturya Mallarına Tepki
6	Avusturya Malı Ve Tramvay Kumpanyası	Milliyetçilik-Avusturya Mallarına Tepki
6	Külhan Beyi Kulübünde	Milliyetçilik-Avusturya Mallarına Tepki
7	İkdama Ufak Bir Cevap	Basın
8	İdare-İ Mahsusaca Îfâ-İ Vezâif	Vapurlar
8	Ajans Telgrafları	Dış Haber
5	Protesto	Avusturya
8	Teessüf	Kadın

59. Sayı **29 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Karışık Muhavere	Ramazan Ayı
2	Hamiyetli Vatandaşlarımızdan Ricamız	Milliyetçilik-Avusturya Mallarına Tepki
4	Lügat	Lügat
5	Nakliye Eşeklerinin Grevi	Milliyetçilik-Avusturya Mallarına Tepki
6	Ebulhadi/Ebulhüda Ve İtalya	İstibdad Kişileri
6	Sakın İnanmayınız	Toplumsal Hiciv
6	Muhavereyi İktisadiye	İktisad
8	Ajans Atamasyonal	

60. Sayı **30 Eylül 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Kardeşim Ne Yapıyorsun	Karikatür
2	Hamiyetli Vatandaşlarımızdan Ricamız	Milliyetçilik-Avusturya Mallarına Tepki
2	Matbaa Alimi	Basın
4	Muhavere	Ramazan Ayı
6	Rüya	Şiir
5	Ajans Atmasyonal	
6	On Bir Eder Hayli Ettim	Şiir
7	İkdamın Husus Telgrafları	Dış Haber

61. Sayı **1 Ekim 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Muhavere	Avusturya
1	Gel Keyfim Gel	Karikatür
2	Hamiyetli Vatandaşlarımızdan Ricamız:	Avusturya Mallarına Tepki
4	Ne Zaman Kurtulacağız:	Toplumsal Aksaklıklar
4	Gülerim Hem De Ne Kadar…	Vapurlar
5	Ramazan Mektubu	Ramazan Ayı
7	Avusturya Vapuru	Avusturya
7	Avusturya Şekerini Yemeyelim Zira Acıdır	Avusturya Mallarına Tepki
7	İrade-İ Padişahı	İstibdad
8	Avusturya Konsoloshanesine Hücum	Avusturya
8	Neue Turkei" İn Telgrafları:	Dış Haber

62. Sayı **2 Ekim 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Halkımızın Nazar-ı Dikkatine	Avusturya Mallarına Tepki
1	Milyarder Ratıp Paşanın…	Karikatür
2	Hamiyetli Vatandaşlarımızdan Ricamız:	Avusturya Mallarına Tepki
2	Muhavere	Avusturya Mallarına Tepki
4	Acaba Ne Vakit Göreceğiz:	Toplumsal Aksaklıklar
5	Basiret Refikamızın...	İstibdad
6	Ramazan Mektubu	Basın

63. Sayı **3 Ekim 1324**

Sayfa	Yazı-Başlık	İçerik
1	Arabacı- Efendi Satılık Alır mısın?	Karikatür
2	Hamiyetli Vatandaşlarımızdan Ricamız	Avusturya Mallarına Tepki
2	Ma’ruzat	Basın
3	Muhavere	Bulgaristan
6	Neue Turkei” İn Telgrafları	Dış Haber
6	Kırıldı Şimdi Bir Kizb…	Şiir
7	Efendim Varaka	Avusturya Mallarına Tepki
7	Hamiyet Nâmi Tahtında İhtikâr-ı Denâetkarane	Avusturya Mallarına Tepki
7	Arz Ve Beyan Ve İhzar-I Halisane	Lügat
7	Ajans Atmasyonal	Absürt Haber
8	Bonjor Madmazel	Karikatür

SONUÇ

Hayatın karmaşasında insanı bir nebze de olsa güldürmeyi ve eğlendirmeyi amaçlayan bir sanat türü olan mizah; yazı, resim, karikatür, konuşmalar şeklinde karşımıza çıkmakla birlikte sadece insanları güldürmeyi değil aynı zamanda onları düşünmeye ve bazı şeyleri sorgulayabilmeye de ön ayak olmaktadır.

Türk tarihinde başlangıcından beri bu özelliğe haiz özellikle Nasrettin Hoca gibi hazır cevap karakterler ve seyirlik oyunlar gibi görsel unsurlarla mizah, Türk toplumunda hep yer almış ve insanlar arası ilişkilerde ve hayatı yorumlamada önemli katkıları olmuştur.

24 Temmuz 1908 tarihine kadar yaklaşık 30 yıl süren bu İstibdad Dönemi'nin ardından, bu tarihte II. Meşrutiyet'in ilanıyla başlayan hürriyet ortamında gazete ve dergiler yeniden istedikleri tarzda yazmaya başlamışlardır. Bu hürriyet ortamında en büyük gelişme basında olmuş ve ardı ardına gazeteler çıkmaya başlamıştır. Okuyucu tarafından daha çok rağbet gördüğünden olsa gerek mizahi gazete ve dergilerde adeta patlama yaşanmıştır. Bu gazetelerden biri olan "Geveze Gazetesi" II. Meşrutiyetin ilanından 8 gün sonra 2 Ağustos tarihinde ikinci kez yayın hayatına merhaba demiştir.

Kirkor Faik tarafından 2 Ağustos 1324 (1908) tarihinde yeniden çıkarılan gazete 63 sayı çıkarak bu dönemde heyecanla yayın hayatına başlayıp, kısa bir süre sonra kapanan birçok gazeteye nazaran daha uzun bir süre yayın hayatına devam edebilmiştir. Başlangıçta 4 sayfa çıkan gazete 7. Sayıdan itibaren 8 sayfa olarak neşr olunmaya başlamıştır.

"*Vatan ve millete hadim her gün neşr olunur siyasi musavver mizah gazetesidir"* ifadesiyle kendini tanımlayan gazete mizah gazetesi olması hasebiyle diğer günlük gazetelere nazaran daha eğlenceli bir mahiyet göstermektedir.

Gazetenin yazar kadrosu İstibdad Dönemi'nden kalma bir alışkanlıkla olsa gerektir ki genellikle müstear isim kullanmakla birlikte yazıların büyük çoğunluğunda yazar ismi bulunmamaktadır. Söylemek istediklerini daha rahat söyleyebilmek adına da bu yöntem her zaman kullanılabilmektedir. Bununla birlikte bu dönem yazarları İstibdad Dönemi'ni ve bu dönemin kudretli şahıslarını daha rahat eleştirebilmek için de müstear isim kullanmışlardır. Ayrıca gazetedeki karikatürler de aynı şekilde çizer ismi olmadan yayınlanmıştır

II. Meşrutiyetle başlayan hürriyet ortamında Geveze Gazetesi de amansız bir meşrutiyet savunucusu ve istibdad eleştirmeni olarak gözlenmektedir. İçeriğindeki karikatür, makale

ve mizahi yazıların tamamı bu yönde kaleme alınmıştır. Meşrutiyete ve bu ortamın oluşmasına katkısı olan şahıslara övgüler dizilirken, yeni bir dönemin başladığı ve bundan sonra her şeyin daha güzel olacağı yönünde temenniler çerçevesinde olaylara yaklaşılmıştır. Ancak zaman geçtikçe siyasi ortamı olmasa da Osmanlı'nın genel yapısını, insani ilişkileri, toplumda rahatsızlık oluşturan durumları da eleştirmekten de geri kalmamışlardır.

Geveze Gazetesi'nin içeriğine baktığımızda siyasi ve mizahi bir gazete olması hasebiyle II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı toplumunu birebir yansıtmaktadır.

Geveze, lafını esirgemeyen ve çok konuşan aynı zamanda çekinmeden her türlü soruyu soran bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır ve verilen haberlerin altına kendi düşüncesini mizahi ve eleştirel bir tarzda belirtir. Böylece bir nevi okuyucunun buradan çıkarması gereken sonucu mizahi olarak vermektedir. Sonradan buna "Zevzek" ismiyle başka bir karakter eklenmiş ve karşılıklı konuşmalarla dönemin güncel olaylarını eğlendirerek okuyuculara aksettirmişlerdir.

Geveze de yer alan yazıların büyük bir kısmı siyasi içerikli yazılardan oluşmaktadır. Ancak bu yazılarda düşünceler genel bir makale formatında olmayıp mizahla iç içe verilmiştir ve dokundurmak istediği birileri veya bir anlayış varsa da bunu hicvi olarak söylemekten çekinmemişlerdir.

Siyasi yazılar genellikle meşrutiyet eksenli olmakla birlikte İstibdad Dönemi ile yeni dönemin kıyaslaması hem kurumlar bazında hem de şahıslar bazında sıklıkla yapılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti ve başındaki kişiler özellikle Enver ve Niyazi Beyler, Harbiye Nazırı Recep Paşa sıklıkla övülürken; İstibdad Dönemi'nin kudretli paşaları özellikle hafiyelik kurumu ve bu kurumun başındaki şahıslar, özellikle de II. Abdulhamid'in üfürükçüsü olduğu belirtilen Ebulhüda gerek karikatürlerle gerekse de mizahi ve hicvi yazılarla Geveze'nin satırlarında yer almışlardır.

Geveze'deki basın içerikli yazılar da Türk basın tarihindeki gelişimin izlenmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Öyle ki istibdad öncesi gazete yayınları ile II. Meşrutiyet sonrası yayınlara bakıldığında bu durum bariz bir şekilde görülebilmektedir. Sansürün olmadığı bu dönemde Geveze Gazetesi edebi bir üslupla hakaret etmeden de eleştiri yapılabileceğini göstermiştir. Sadece Ebulhüda'dan ve bir kısım hafiyelerden bahsederken merkep benzetmesinin yapıldığı karikatürler dışında üslubu oldukça seviyelidir.

II. Meşrutiyet Dönemi yeni bir dönem olmakla birlikte Osmanlı Devleti gerek içte gerekse de dış politikada oldukça sıkıntılı bir haldedir. Bu sıkıntılar Geveze Gazetesi'nde de sıkça yer almıştır. Özellikle Avusturya- Macaristan'ın Bosna-Hersek'i ilhak etmesi üzerine başlayan Avusturya eleştirileri ve Avusturya mallarına boykot haberleri sıkça yer almış, bu malları satan mağazalar isim isim verilerek vatandaşların buralardan alışveriş yapmamaları istenmiştir. Aynı şekilde Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi üzerine gelişen olaylar, savaş söylentileri, sınıra asker yığma durumları gazetede sıklıkla yer almıştır.

Devlet mekanizmasında yeni dönemde başlayan değişiklikler de gazetede yer alan haber çeşitlerinden bir başkasıdır. Özellikle meşruti bir yönetim için olması gereken seçim hazırlıkları, mebus belirleme çalışmaları, mebusların vazifeleri Osmanlı siyasi yaşamında bir ilk olacak bu seçimler çerçevesinde büyük bir heyecanla anlatılmıştır.

Ayrıca Polis Teşkilatı'ndaki yenileme çalışmaları, yeni polis kıyafetlerinin nasıl olması gerektiği, köhnemiş yapıya dönüşen kalem memurluğu, devletin mali olarak zayıflamasındaki en büyük etmenlerden biri olan rüşvete karşı yapılması gerekenler, yine mali olarak ödemelerde yaşanan zorlukların giderilmesi ve devlet mekanizmasındaki hantallığı giderilmesi adına tensikat yani işten çıkarma hadiseleri Geveze Gazetesi'nin satırlarında yer alan haberlerdir.

II. Meşrutiyet'in ilanıyla halkla beraber toplumun genel düşüncesini yansıtan gazeteler de büyük bir heyecan olmuş adeta sihirli bir elin dokunuşuyla sanki toplumdaki ve devlet mekanizmasındaki aksaklıkların kısa bir sürede giderileceği beklentisi hâsıl olmuştur. Bu bağlamda Geveze Gazetesi de günlük yaşamda insanların hayatını zorlaştıran hangi aksaklık varsa bunları da sütunlarında mizahi ve hicvi olarak dile getirmiştir. Özellikle çok sık tekrar eden, genellikle kundaklamalar sonucu çıkan yangınlar ve sonrasında vatandaşın muhtaç hali, bunlar ve diğer kurumlar için toplanan yardımların yerine kullanılıp kullanılmadığı, vapur ulaşımındaki aksaklıklar, belli bölgelerdeki asayiş problemleri, akşamları sokakların çok karanlık olması ve sokakların adeta çamur deryasına dönmesi yine sıklıkla dile getirilmiştir. Bunun dışında yine bu dönemdeki ramazan anlayışını, toplumun dini yaşantıya gösterdiği yaklaşımı, yeni yeni kurulmaya başlayan kadın derneklerini, toplumdaki ahlak sorununu gibi olumlu olumsuz birçok durumu gözler önüne sermektedir.

Geveze Gazetesi II. Meşrutiyet'in ilanının hemen sonrasını kapsayan yaklaşık iki ay gibi bir süre yayın hayatında kalmakla birlikte bu süre zarfındaki içeriği incelendiğinde, bu

dönem ve yaşanan olaylar, Osmanlı toplumunun genel yapısı, siyasi ve sosyal olaylar, dış devletlerle ilişkiler mizahi bir üslupla ayrıntılarıyla işlenmiştir. Bu yönüyle Geveze Gazetesi II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı toplumunun genel bir fotoğrafını çekmekte tarih ve sosyoloji gibi sosyal alanda yapılacak çalışmalara bir kaynak olma mahiyetini göstermektedir.

Geveze Gazetesi'nin yukarda iddia ettiği konulara ek olarak II. Abdulhamid, eğitim konusunda çığır açmış, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için birçok projeye imza atmış, Osmanlı Devleti'nin yıkılışını uzatmıştır. Gazete dönemin belli başlı siyasal- sosyal sorunlarını ele alıp II. Abdulhamidi eleştirilere maruz bırakmıştır ve bu sorunlar üzerinden II. Abdulhamid'e bu derece eleştiri yapmak biraz acımasızca olacaktır.

II. Abdulhamid Dönemi'nde hastaneler iyi derecede geliştirilmiş hatta seyyar hastaneler bile kurulmuştur. Bunlardan bazıları Askeri Hastaneler, Akıl Hastaneleri (Bimarhane-Tımarhane), Çocuk Hastaneleri ve Çocuklara Mahsus Koğuşlar, Bulaşıcı Salgın Hastalıklara Mahsus Hastaneler ve Klinikler, Fakir ve Kimsesiz Çocuklar için Gureba Hastaneleridir (Sarı, İzgöer ve Tuğ, 2014:10-11) .

Osmanlı Devleti'nde eğitim konusunda diğer padişahlara nazaran çığır açmış olan II. Abdulhamid "aklı başında hiç kimse öğrenmeye düşman olmaz. Ben de bütün dindaşlarıma iyi ve faydalı her yeniliği tanıtmak istiyorum. Fakat ifsad edici yeniliklerin aleyhinde son nefesime kadar mücadele edeceğim" diyerek eğitimle ilgili fikrin dile getirmiştir (Duymaz, 2011:178) . Darülfünun, Tıbbiye, Sanayi-i Nefise, Sultaniler, Askeri Okullar, Medreseler, Rüştiyeler, Darulmuallimler, İptidai ve Sıbyan Mektebleri vs. birçok türde okul yer alır. İdadiler diğer okullara oranla daha belirgin bir yapıdadır. II. Abduhamid Dönemi'nde 19 idadinin inşası yapılmıştır. Fakat yine de bu yapıların sayıları tam olarak bilinmemektedir. Osmanlı Devleti'nin bu buhranlı döneminde II. Abdulhamid, ileride kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'nin modern eğitim anlayışının temelini atmıştır (Şanal, 2011:373) .

II. Abdulhamid Dönemi'nde Zaptiye Nezareti'ne bağlı olarak kurulan Hafiyelik Teşkilatı'nın niçin kurulduğu hakkında farklı görüşler ortaya atılmışsa bile II. Abdulhamid İstihbarat Teşkilatı'nın niçin kurduğunu anlamak zor olmasa gerek Sultan Abdulaziz'in şaibeli ölümü Çerkez Hasan Vakası, Ali Suavi Olayı (1878) Aziz Bey- Skaliyeri gibi mason teşkilatı mensuplarının ihtilal girişimi (1878), 93 Harbi (1877-1878 Osmanlı- Rus

Savaşı) ve Konstantin Karayanablu adlı bir Rum'un suikast girişimi (1879) gibi olaylar ve de II. Abdulhamid amcası Abdulaziz'i istihbaratsızlık nedeniyle nasıl harcandığına şahit olmuştur. Bunun yanı sıra sarayın etrafını askerler sararken bile Abdulaziz bu haberi Serasker Hüseyin Avni Paşa'nın yatak odasının kapısını çalmasıyla haberdar olmuştu ve Abdulaziz'in maruz kaldığı bu durumdan sultan II. Abdulhamid derinden etkilenmişti. Bunlarla beraber II. Abdulhamid Mabeyn-i Hümayun teşkilatı aracılığıyla gelişmelerden haberdar olduğu gibi aynı zamanda Hafiye Teşkilatı ile de olup bitenlerden haberdar olmuştur (Gör, 2015:64-65). Devletin içinde olup biten siyasi-sosyal olayları, aynı zamanda yabancı devletlerin Osmanlı devletinin içinde barındırdığı azınlıklara ve devletin siyasetine ne şekilde müdahale ettiğini bu teşkilat vasıtasıyla öğrenmeye çalışmıştır. Fakat dönemin çoğu gazetesi (Geveze Gazetesi dahil) bu teşkilatın varlığıyla II. Abdulhamid'i korkak ve vehmi[63] olarak nitelemiştir.

II. Abdulhamid Dönemi'nin çalışmalarını zorlaştıran bir diğer çalışmada basın hayatında olmuştur. Örneğin; 1892 yılında Times Gazetesi Hicaz'da memurlar aleyhinde yazılar yazarak memurların işten çıkarılmasına neden olmuştur. Trablusgarp'ta yayınlanan El-Burhan Gazetesi, Araplığın dinden daha üstün olduğunu savunmuştur. 1876'da Mısır'ın ilk günlük gazetesi olan El Ahram Gazetesi Arap milliyetçisi olup Fransa'dan yıllık 5.000 lira yardım almıştır. El Cenne ve İttihad-ı Osmanî Gazetesi, Zahletü'l- Fetat Gazetesi bu gazeteler Fransa taraftarı olan gazetelerdir. Şuray-ı Ummet Gazetesi, halife aleyhine yayın yapan gazete, Paris Posta Gazetesi ile birlikte yayınlarını Osmanlı topraklarında gizli gizli dağıtılmıştır. Paris'te Arapça olarak neşr edilen Ebu Nazzare Gazetesi, İngilizlerin Mısır işgalini dramatik bir şekilde eleştirmiştir (Bayraktar, 2014:425-426-430). Yabancı devletlerin desteklediği buna benzer gazeteler zaman zaman Osmanlı topraklarına getirilip dağıtılmış ve Hicaz, Trablusgarp, Bulgaristan, Mısır gibi bölgelerde isyan çıkmasına ve zamanla Osmanlı Devleti'nin bu toprakları kaybetmesinde etkili olmuştur.

Geveze Gazetesi'nde *Şekil 12'de* belirtiği üzere II. Abdulhamid'i eleştirmiştir. Fakat unutmamak gerekir ki dış borç alımına giden Osmanlı Devleti Nisan 1876 yılında ödemeleri yapamamış ve devlet fiili bir iflas durumuna gelmiştir. Bu nedenlerle 1876 yılında Abdulaziz tahtan indirilip yerine V.Murat geldi, üç ay sonra ise Ekim 1876 yılında II. Abdulhamid tahta geçmiştir. 33 yıl gibi bir süre tahta kalan II. Abdulhamid Osmanlı

[63] vehmî (A.) [وهمى] kuruntuya dayalı, evham üstüne kurulmuş. (Kanar, 2017:512)

Devleti'nin iç ve dış sorunlarında çıkış yoluna gitmiştir. 1881 yılında yabancı devletler alacaklarını garanti almak için Muharrem Kararnamesi çıkarılmıştır. Bunun akabinde Düyun-ı Umumiye İdaresi (Kamu Borçları İdaresi) kurulmuştur. II. Abdulhamid Dönemi'nde çoğu sorunu çözme, iç ve dış siyasette akılcı davranarak sorunlara en aza indirmeye çalışmıştır. Bu olaylar göz önünde bulundurulduğu zaman bu zorluklar karşısında başarılı olmayı da zorlaştırmıştır (Özçelik, Kılıç, 2014:336-348).

Şekil 18. Boyacı Çocuk ve Adam[64]

- Potinalarımı hülasa boya

- Efendim, burada ayağa bakmazlar, başındaki fesi değiş!...

Şekil 19. Alime-i İstibtad- Gayretli Ey Kahramanlar![65]

[64]**Geveze**, No 6, 7 Ağustos 1324, s. 4.
[65] **Geveze**, No 7, 8 Ağustos 1324, s. 4.

Şekil 20. Baba ile Oğul[66]

- Oğlum sana bir nasihat vereceğim iyice dinle ne vakit bir yemiş vesaire verilse daima az parçasını sen al büyük parçasını kardeşine ver ki terbiyeli olduğunu göster.
- Rica ederim efendi baba bu nasihattan biraz da kardeşime veriniz hakkımda hayırlı olur.

[66] **Geveze**, No 12, 13 Ağustos 1324, s. 1.

Şekil 21. Maliyemizin İstikbaldeki Hali Ve Terkimiz[67]

Şekil 22. İstibdad[68]

- Senin gibi usta görmedim çabuk ol izet!

Şimdi madam!

- Hay Allah cezanı versin olanca yemeği döktün!
- Pardon madam! Sersemliğime ver devr-i harbten kaçar iken aklım istibdad'da kaldı.

[67] **Geveze**, No 17, 18 Ağustos 1324, s. 8.
[68] **Geveze**, No 20, 26 Ağustos 1324, s. 8.

Şekil 23. Millet Düşmanı Alçakların Hapishanedeki Halleri[69]

Şekil 24. Büyük Ada Hapishanesi[70]

Büyük Ada merkeblerinin reisi Boz Burun ile diğer refiklerinin adaya gelen hainleri ziyarete gittikleri.

69 **Geveze**, No 27, 28 Ağustos 1324, s. 1.
70 **Geveze**, No 29, 31 Ağustos 1324, s. 8.

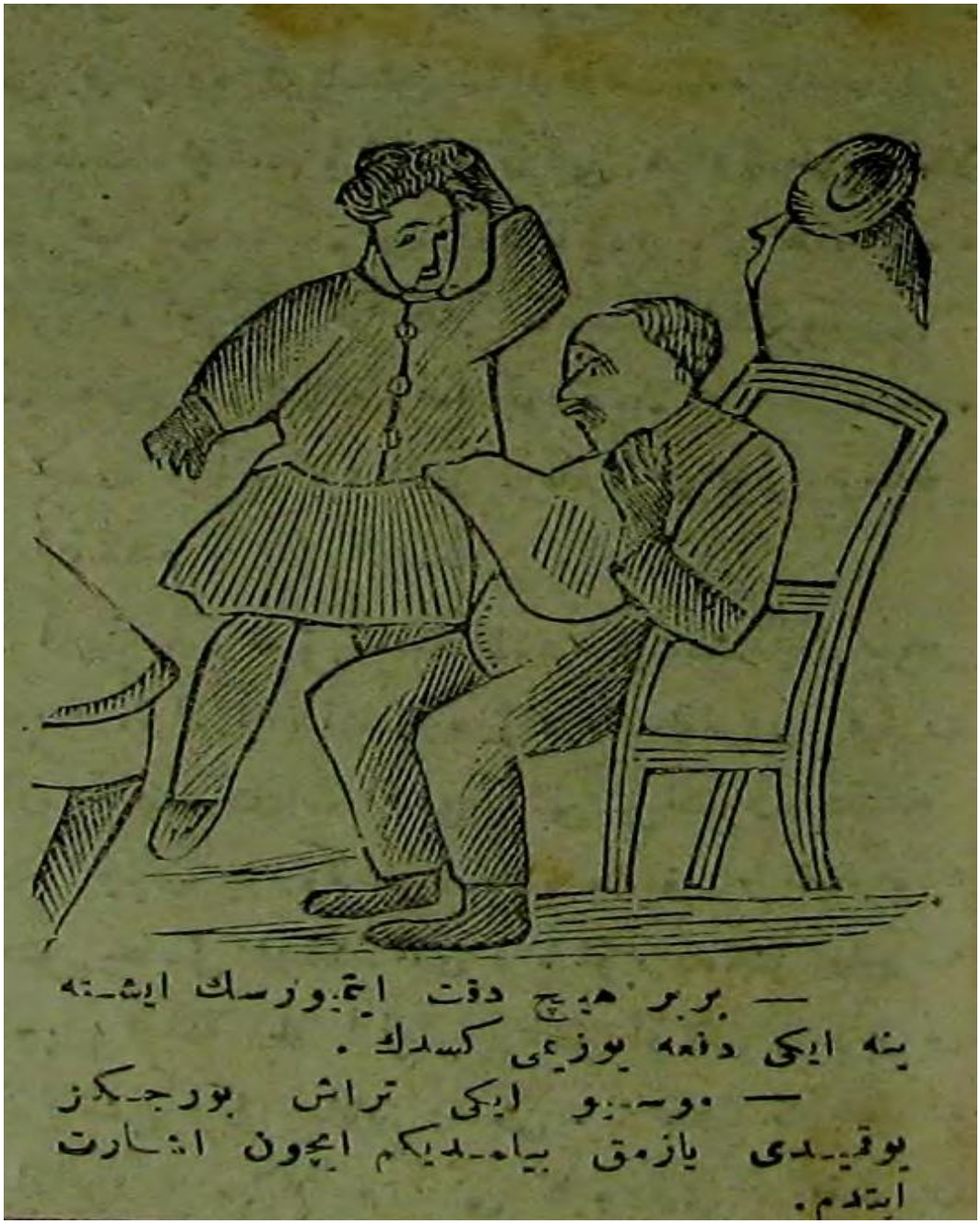
Şekil 25. Ratıp Paşa'nın kapana tutulması[71]

- Ey tekir kedi işte sana bir av daha geldi

Şekil 26. İstibdad Azmanlarından Birisiyle Mülakat[72]

[71] **Geveze**, No 31, 1 Eylül 1324, s. 1.
[72] **Geveze**, No 42, 12 Eylül 1324, s. 1.

Şekil 27. Berber [73]

- Berber hiç dikkat etmiyorsun işte yine iki defa yüzümü kestin.

- Mösyö iki tıraş borcunuz yok muydu yazmak bilmediğim için işaret ettim.

[73] **Geveze**, No 46, 16 Eylül 1324, s. 1.

Şekil 28. Gazeteciler: Biz De Mebus Olacağız Biz de!... [74]

Şekil 29. Bulgar İstiklali[75]

[74] **Geveze**, No 49, 19 Eylül 1324, s. 1.
[75] **Geveze**, No 54, 24 Eylül 1324, s. 1.

KAYNAKÇA

Akdes, N. K. (1970). *Türkiye ve Rusya:XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk Rus İlişkileri (1789-1919).* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Akyıldız, A. (Mayıs. 2013). *Şirket-i Hayriyye Üzerine Bazı Değerlendirmeler*. Osmanlı İstanbul'u Uluslararası Sempozyum'unda sunulmuş bildiri. 29 Mayıs Üniv. İstanbul.

Apak, R. (1957). *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Ardıç, İ. S. (2009). *Kalem Dergisi ve Mizah Anlayışı (1908-1911).* Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü, İstanbul

Aslan, T. (2009). II. Meşrutiyet Dönemi Genel Af Uygulamaları. *Gazi Akademik Bakış. 3* (5). ss. 41-60.

Atik, A. (2014). *İkinci Meşrutiyet Dönemi Karikatürlerinde Osmanlı Kurumları, Gündelik Yaşam ve Halk İmgeleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Aysal, N. (2007). Çöküşten Mütarekeye Osmanlı'da Haberalma. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* (40). ss. 523-543.

Aysal, N. (2006). Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* .S 37-38. Mayıs-Kasım 2006. s.15-53

Ayverdi, S. (2007). *İbrahim Efendi Konağı.* İstanbul: Kubbealtı.

Başgelen, N. (1995). *"Köprü'den Yeşilköy'e Vapur Seferleri"*.Ekmeleddin İhsanoğlu, Mustafa Kaçar (Haz.). *Çağını Yakalayan Osmanlı* içinde. (s. 207-215). İstanbul: Ircıca.

Bayur, Y. H. (1991). *Türk İnkılâbı Tarihi* (*Cilt1)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Bayraktar, H. (2014) Ortadoğu Topraklarında Osmanlı İdaresi Aleyhine Yapılan Yerli ve Yabancı Basın Yayın Faaliyetleri ve Osmanlı Devlet Adamlarının Tutumu. Devr-i Hamid Sultan II. Abdulhamid Cilt 2. Erciyes Üniversitesi

Birecikli, İ. B. (2008). Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme. *Gazi Akademik Bakış. 2*(3). ss. 211-226.

Birinci, A. (1990). *Hürriyet ve İtilaf Fırkası II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakkîye Karşı Çıkanlar* . İstanbul: Dergah.

Birinci, A. (1995). Kitapçılık Tarihimizde Bir İsim: Kaspar Efendi. Kebikeç Dergisi S.1.

17 Mayıs 2017 tarihinde https://istihbaratveanaliz.files.wordpress.com/2016/05/kitaplk-tarihimizden-bir-sim-kaspar-efendi.pdf sayfasından erişilmiştir.

Bozaslan, M. (2016). II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Gazeteciliğine Bir Örnek: Eşek Gazetesi. *Journal of History and Future*, 2(3), 155-170.

Bozdağ, İ. (1992). *Sultan Abdulhamid'in Hatıra Defteri.* İstanbul: Pınar.

Burak, D. M. *Osmanlı Devleti'nde Jön Türk Hareketinin Başlaması ve Etkileri.* 16 Mayıs 2017 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1271/14637.pdf adresinden erişilmiştir.

Britanica Ansiklopedisi. (1986). *Mizah* (Cilt 12). İstanbul.

Canner, E. (1997). Jön Türk Devriminin Ertesinde İstanbul Rum Mizah Basını: Embros Dergisi. *Toplumsal Tarih. (48).*

Czygan, C. (1999). Çaylak . *Toplumsal Tarih*.

Çelik, Y. (2006). Tanzimat Devrinde Rüşvet Hediye İkilemi Ve Bu Alandaki Yolsuzlukları Önleme Çabaları. *Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. ss. 25-64.

Davulcu, E.. & Temel, M. (2015). II. Meşrutiyet Dönemi'nde Yayınlanan Tek Sayılık Mizah Gazetelerinde Muhalefet: El Üfürük, El Üfürük'e Zeylen Körük, Ton Ton Risalesi, Çıngırak, Mahkûm. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 8 (37).* ss. 858-870

Demir, M. (2015). *Karagöz Gazetesi Transkript ve Değerlendirmesi (Numara 19 – 36).* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kilis.

Demir. Ş. (2015). İktidar-Basın İlişkilerinin Osmanlı Devleti'nde Görünümü (1831-1918) *The journal Of Academic Social Science Studies* (*33).* 367-377

Demireğer. M. (2008). Osmanlı Mizah Basını. *Toplumsal Tarih*.

Demirkol, G. (2016). Tanzimat Mizahının Sonu: 1877 Matbuat Kanunu Tartışmaları ve Osmanlı'da Mizah Dergilerinin Kapanması. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler*

Enstitüsü Dergisi (2), 687-710.

Demiryürek, M.(tarih yok) *Sadrazam Kıbrıslı Kamil Paşa Hakkında Bazı Notlar ve Kamil Paşa'nın Terekesi,* s.59, 16 Mayıs 2017 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/36/309.pdf sayfasından erişilmştir

Devellioğlu, F. (1993). *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat.* Ankara: Aydın.

Diyojen Gazetesi Şekil 3. 19 Mayıs 2017 tarihinde

http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/ adresinden erişilmiştir.

Duymaz A. Şevki, (2011) II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Yapıları Devr-i Hamid Sultan II. Abdulhamid Cilt 3. Erciyes Üniversitesi

Elmacı, M. E. (1999). Karikatürlerle Avusturya Boykotu. *Toplumsal Tarih*.

Ergut, F. (2004). *Modern Devlet ve Polis.* İstanbul: İletişim.

Findley, C. V. (1906). *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.

Fry, W. F. (1987). Humor and Paradox. *American Behavioral Scientist*, 30(3), 42-71.

Gautier, T. (2007). *İstanbul, Dünyanın En Güzel Şehri.* İstanbul: Profil.

Georgeon, F. (1998). Şehrin Aynası: Osmanlı Mizah Basını. *Toplumsal Tarih. 9*(49).

Geveze Şekli 13. 19 Mayıs 2017 tarihinde http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/data/HTU0745-01/index.djvu adresinden erişilmiştir.

Gündoğan, B. G. (2014). *Edebi Yönden Kalem Dergisinin İncelenmesi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Afyon

Gündoğdu, İ. (1998). *Sultan Abdülaziz Devrinde Mizah Basını Yoluyla Muhalefet.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

Güneş, İ. (1996). *Türk Parlemanto Tarihi- Meşrutiyete Geçiş Süreci(Cilt 1).* TBMM Vakfı.

Gör, E.(2015) *II. Abdulhamid'in Hafiye Teşkilatı*. Ötüken. İstanbul

Hocaoğlu, B. (2008). *İkinci Meşrutiyet Dönemi Siyasal Yaşamında İktidar ve Muhalefet İlişkileri (1908–1913).* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı. İzmir.

İnan, R. (2016). *Osmanlıca Mizah Süreli Yayınlarında Mizahın Kodları*. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (22), 1-33.

İnönü, İ. (1969). *Hatıralar, Genç Subaylık Yıllarım (1884–1918)*. İstanbul: Burçak.

İnuğur, N. (2002). *Basın ve Yayın Tarihi.* İstanbul: Der.

İpşirli, M. (1989). *Tarih-i Selaniki.* İstanbul: Türk Tarih Kurumu.

Kalem Dergisi Şekil 5. 19 Mayıs 2017 http://listelist.com/osmanlidan-bugune-mizah-dergisi/ adresinden erişilmiştir.

Kalem Dergisi Şekil 6. http://www.goodreads.com Adresinden Alındı.

Kalem Dergisi Şekil 7 ve 8. 19 Mayıs 2017 tarihinde

http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/ adresinden erişilmiştir.

Kanar, M. Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. 19 Mayıs 2017 tarihinde

https://docs.google.com/file/d/0B3mlke46X-HVTHRpYmlhMm5TdzQ/edit adresinden erişilmiştir.

Karal, E. Z. (1983). *Osmanlı Tarihi (Cilt 8).* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Karataş, T. (2004). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü* (2. b.). Ankara: Akçağ Yayınları.

Karpat, K. (2007). *Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi.* (E. Soğancılar. Çev.) Ankara: İmge.

Kılıç, R. Özçelik, Ö. (2014) *Sultan II. Abdulhamid'in İktisat ve Para Siyaseti*. Devr-i Hamid Sultan II. Abdulhamid Cilt 4. Erciyes Üniversitesi

Kılıçer, G. S. (2012). *Türkiye'de Modernleşme ve Gündelik Yaşam: Akbaba Üzerine Bir İnceleme (1929-1938)*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı. Ankara

Koloğlu, O. (2005). *1908 Basın Patlaması.* İstanbul: BAS-HAŞ.

Loti, P. (2007). *Bezgin Kadınlar.* Ankara: Elips.

Meydan Larousse. (1972). *"Mizah"(Cilt 8).* Meydan Gazetecilik. İstanbul.

Müftüoğlu, M. (1989). *İttihat ve Terakkînin İç Yüzü Bir Fedainin Romanı* . İstanbul: Seha .

Nesin, A. (1973). *Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı.* İstanbul: Akbaba.

Noemi, L. (2009). *"Polislikle İlgili Bilgilerin Dolaşım Tarzları: Osmanlı Polisi için Fransız Modeli mi?". Jandarma ve Polis.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.

Oktay M. Orhan.(1998) *Hazine-i Fünun*. İslam Ansiklopedisi. Türkiye Diyanet Vakfı. Cilt 17. İstanbul

Ölçekci, H. (2016). Türkiye'de Milliyetçi Mizah Örneği: Çağlak Dergisi. *Humanities Sciences*, 11(3), 172-188.

Özçelik, M. (2012). Mütareke Dönemi Türk Polis Teşkilatındaki Düzenlemeler. *Polis Bilimleri Dergisi. 14(3).* ss.85-104.

Özer, A. (1991). Türk Mizah Dergileri ve Karikatür Sanatındaki Değişmeler. *Kurgu Dergisi* (9), 223-239.

Özgür, H.& Azaklı, S. (2000). Osmanlı'da Yangınlar ve İtfaiye Hizmetleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. ss. 153-172.

Özkiraz, A. & Arslanel, M. N. (2011). İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak . *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi. 3(1).* ss.1-10

Özkorkut, N. Ü. (2002). Basın Özgürlüğü Ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü.*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 51(3).* ss.65-84.

Özsarı, M. LÜgat-I Naci'ye Dair. 17 Mayıs 2017 tarihinde http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/%C3%96ZSARI-Mustafa-L%C3%9CGAT-I-NAC%C4%B0%E2%80%99YE-DA%C4%B0R.pdf adresinden erişilmiştir.

Palmira, Jonson B. (2000). *İmage And İmperialism İn The Ottoman Revolutıonary Press, 1908-1911*. State University of New York Press

Sakaoğlu, S. (1994). Yangınlar. (S. Necdet. Dü.) *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. 7*. Tarih Vakfı. s. 426-438.

Sarı N., İzgöer A. Zeki, Tuğ R. (2014) Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri Işığında II. Abdulhamid Devri'nde Kurulan ve Geliştirilen Hastaneler. Eyap Yayınları

Savaş, M. (1998). İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat Ve Terâkki ve Basın. Ankara:

Seber, N. İ. (2012). II. Abdulhamid'e Karsı Planlanan Suikastler. *Türkiyat Mecmuası. 22*.

Seyhan, S. (2013). II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Basını ve İçeriklerinden Seçilmiş Örnekler. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages*. ss. 494-516.

Sözer, K. (2006). *1913 Tarihli Bahriye-i Ticariye Salnamesindeki Bilgiler Işığında Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Deniz Ticaret Yapısının Değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü. Ankara

Şanal, M. (2011). *II. Abdülhamid Döneminde İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim Uygulamaları.* Devr-i Hamid Sultan II. Abdulhamid Cilt 3. Erciyes Üniversitesi

Tevfik, E. (1973). *Yeni Osmanlılar Tarihi* (Cilt II). İstanbul: Kervan

Tokgöz, A. İ. (1993). *Matbuat Hatıralarım* (Cilt 2). İstanbul: İletişim.

Topuz, H. (1996). *100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi.* İstanbul: Gerçek.

Toprak, Z. (1988). Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, Kadın Askerler ve Milli Aile. *Tarih ve Toplum.* sayı 51.

Tukin, C. (1947). *Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi.* İstanbul: Üniversite Matbaacılık.

Tunaya, T. Z. (1984). *Türkiye'de Siyasal Partiler. İkinci Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)(Cilt 1).* İstanbul: İletişim.

Tural, E. (2006). *II. Meşrutiyet Döneminde Devletin Restorasyonu Bağlamında 1909 Teşkilat ve Tensikat Kanunu.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. İzmir.

Uçarol, R. (1995). *Siyasi Tarih (1789-1994).* İstanbul: Filiz.

Uslucan, F. (2015). Kısa Ömürlü Bir Mizah ve Hiciv Gazetesi: Davul. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 13-22.

Varlık, M. (1985). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Mizah* (Cilt IV). İstanbul: İletişim.

Yardımcı, İ. (2010). Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (6), 1-41.

Yarış, İ. (2010). *Karikatürlerle İstanbul'da Toplu Ulaşım (1908-1982).* İstanbul: Nesil.

Yaşar, H. (2009). 19. Yüzyıl Fransızca Ve Türkçe Kurgusal Eserler İle Edebi Hatıralarda

İstanbul. *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili Ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı. Diyarbakır.

TDK. *"İstibdat"* 02.03.2017 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58e48af7df4025.20672406 adresinden erişilmiştir.

TDK. *"Mizah".* 02.03.2017 tarihinde

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&view=yanlis&kelimez=300 adresinden erişilmiştir.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (1992). *Bosna-Hersek ile ilgili Arşiv Belgeleri(1516-1919),*.Yayın No: 7, s.7-25. Ankara